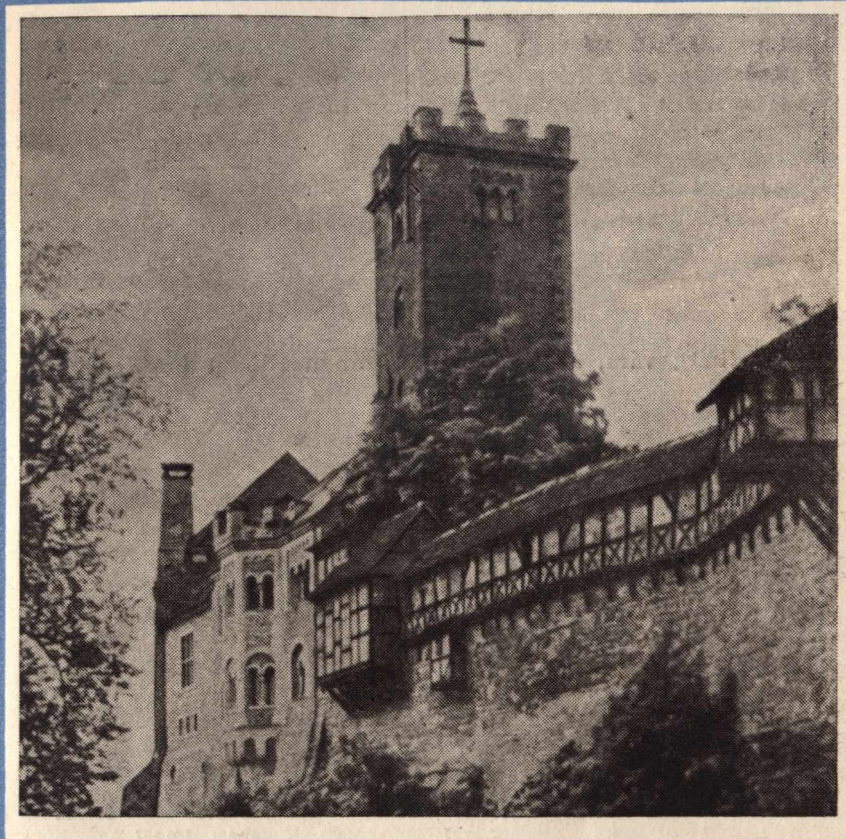


LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LELKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT



XXXIV. ÉVFOLYAM 9. SZÁM

1959 SZEPTEMBER

TARTALOMJEGYZÉK:

CSENBEN ISTEN ELŐTT: Papi pászortűz Friedrich Lajos — —	513
Luther és a biblia (Ernst von Dobschütz. Ford.: Szabadi Sándor) —	517
Amiben máig se mondhatunk „igen”-t (Szabó Lajos) — — —	528
Luther megigazulás-tana és az Újszövetség tanítása a cselekedetek szerinti ítéletről (Gáncs Aladár) — — — — —	534
Az 1859-es pátens hatása a Délvidéken (dr. Ottlyk Ernő) — — —	543
A lelkész avatás rendje (Pröhle Károly) — — — — —	552
AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE	
Szentháromság ü. utáni 20. vasárnap (Schultz Jenő) — — —	562
Szentháromság ü. utáni 21. vasárnap (Fülöp Dezső) — — —	564
Szentháromság ü. utáni 22. vasárnap (Jurányi István) — — —	567
Reformáció ünnepe (dr. Ottlyk Ernő) — — — — —	568
Szentháromság ü. utáni 23. vasárnap (Kutas Elek) — — — —	571
A szószéki alapigék fordítása (Bodrog Miklós) — — — — —	575

Címlapunk:

Wartburg vára, ahol Luther Márton a Bibliát fordította

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus lelkési szakfolyóirat.

Főszerkesztő: Dr. Pálffy Miklós.

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Ottlyk Ernő.

A szerkesztés munkájában szerkesztő bizottság vesz részt.

Előfizetési ár: havi 12,— forint, félévre 72,— forint, egy évre 144,— forint.

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatala, Budapest, 220 507.

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Üllői út 24.
Telefon: 142—074.

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály.

Példányszám: 1000.

590819/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest.

Csendben Isten előtt

Papi pásztortűz...

Bennünket, papokat sokszor neveznek fáklyahordozóknak. Valóban jellemző reánk ez az elnevezés. Hiszen ez a szolgálattunk: egy életen át másoknak világítunk Isten Igéjének lobogó lángjával. Szolgálattunk szent reménysége, hogy Isten Szentlelke a mi szolgálattunkon át is sokakat visz és vezérel a jó és igaz úton hazafelé, mindnyájunk örök és igazi otthona, az Isten országa felé.

Persze, sokan nem is tudják, mennyire nem könnyű ez a szolgálat. Halálíg hűséggel hordani egy lángot és vele világítani, mindig másoknak. Közben a magasra tartott láng alatt magunk elfáradunk, megöregszünk és egyedül maradunk. Igen, ez örök törvény, hogy aki a fáklyát hordozza, maga mindig sötétben marad.

Ezen az estén és néhány napon át letesszük a fáklyát. Egy csomóba rakjuk magunk közé, hogy mint egy csodálatos pásztortűz most nekünk világítson. Minket pihentessen és erősítsen. Minket vezessen tovább Krisztus parancsa szerint tartani... örökké a fáklyát.

Úljuk azért körül ma este és ezeken a napokon át ezt a papi pásztortűzet hittel, szeretettel és békességgel...

A papi pásztortűz fénye ma este ezt a két szót világítja meg az Igében: *egyetértők legyetek*.

Először is *egyetértők legyetek az Ige hallgatásában!* Itt különösen három dolgot szeretnék elmondani.

Először is egyet kell értenünk abban, hogy ez a mi mostani együttlétünk, mi Urunknak, a Jézus Krisztusnak az akarata. Lehet, hogy külsőleg emberek hívtak ide, lehet, hogy külsőleg emberi és földi tervek kövezték ki az utat idáig, mégis mi mindnyájan tudjuk és valljuk, hogy ezen a földön semmi sem történik az Ő tudta és az Ő akarata nélkül. Mindnyájan tudjuk és valljuk, hogy emberi találkozások sohasem

* Lelkészek együttlétén Róm. 15, 5–7. alapján tartott igehirdetés.

véletlenek, hanem magukon hordozzák Isten örök tervének és Krisztus akarátának csodálatos írását. Szeretném, ha úgy néznék ezekre a napokra és úgy néznének egymásra, hogy Jézus Krisztus itt is akar velünk valamit. Így lesz számunkra ez az együttlét ajándék, szép lehetőség és felejtethetetlen alkalom. Valami olyan találkozás, amelyikből krisztusi meggazdagodás születik.

A másik, amiben egyet kell értenünk, az, hogy Jézus Krisztus nemcsak akarta ezt a találkozást, hanem itt van Ő maga is közöttünk. Nem véletlenül és nem parancsra verődünk össze, a papi pásztortűz pástora: — Krisztus. Nem vagyunk egyedül! És nem egyedül vagyunk. Ez ad a találkozásunknak nyugalmat és komolyságot. Hadd mondjam így: örömet! Jó nekünk itt lenni nemcsak azért, mert egymás rég nem látott baráti és testvéri arcába boldogan belenézhetünk, hanem azért is, mert e papi pásztortűz drága arcait az Ő arca, az Ő jelenléte világítja meg.

A harmadik, amiben egyet kell értenünk, az, hogy e papi pásztortűz mellett Ő beszélni fog hozzánk! — Velünk, akik eddig mindig másoknak beszéltünk, most Ő fog beszélni. Az Ige most most nekünk szól. Az élet kenyere most a mi asztalunkra kerül. Az a csodálatos dolog történik itt, hogy most a szolgák maguk ülnek le Uruk gazdagon terített asztalához. Most Ő szolgál nekünk. Ő maga vezet minket, a Pásztor a pástortorokat. Csodálatos pásztortűz, amit énnékem készített az én Uram.

Vajon érzed-e, testvér, ennek a papi pásztortűznek az örömet, ajándékát és áldását. Vajon megérted-e a papi pásztortűz első fényét: legyetek egyetértők az Ige hallgatásában!

A papi pásztortűz második fénye azt mondja: — *Legyetek egyetértők a hálaadásban, az imádságban.* Egyszer a hegyek között meglátogattam egy pástort. Alkonyodott és mi még ott ültünk beszélgetve kopott szűrén a pástornak. Egyszer csak lenn a faluban megkondult az estharang. A pásttor lassan felállt, levette a kalapját, a faluja felé fordult és láttam, hogy imádkozik. Amikor Ámenhez ért a harang, megkérdeztem, hogy mit imádkozott. A pásttor csendesesen mondotta: a gazdagságomért! Csodálkozva néztem reá. És ő így felelt: tudja, tisztelendő úr, én nem értem a szavakhoz, de nekem is van Pásztorom. És én ilyenkor az esti harangszónál mindig felkelek, levetem a kalapom és feléje fordulok. És ez alatt a néhány perc alatt végignézem újra az én gazdagságomat, a falumat, a kicsi otthonomat, a családomat, a nyájamat, a szol-

gálatomat, ezt az én egész szép, csöndes életemet és amikor végignéztem, sokszor egy könny kiperdül a szememből — ez a könny az én imádságom! És az én Pásztorom tudja, hogy ebben a könnyben mindent sírva megköszöntem néki.

Papi pásztortűz mellett van-é a szívünkben és van-é a szemünkben ilyen hálaadás. Ilyen hálaimádság a gazdagságunkért. Hogy valahol nekünk is van egy kis falunk, egy kis családuink, otthonunk, templomunk, hogy élünk, szolgálunk, hogy nyájunk és örömünk van. Hogy szeret minket az Isten.

Szeretném, ha a papi pásztortűz mellett ma mindnyájan így állanánk meg ezzel az imádsággal az életünkért és ezért a mostani találkozóért. Legyünk egyetértők az imádkozásban!

A papi pásztortűz harmadik fényében ez világít: *legyünk egyetértők a növekedésben!* — Mindnyájan tudjuk, hogy nincsenek patentírozott papok. A hit nem márka rajtunk, hanem egy boldog tanítványi viszony Krisztussal. Ez a viszony azt jelenti, hogy mi mindig kérdezzük. Hallgatunk, figyelünk, tanulunk és tanácsoltatunk. Krisztust igazán Mesterünknek valljuk és Hozzá egy életen át járunk iskolába. Nem régi recepteket osztogatunk, hanem az evangélium örökké friss és új forrásából merítünk magunk és mások számára. A fáklya, amit magasra tartunk, nemcsak felfelé világít, de tudunk lehajolni és a földi utat is megvilágítani esendő önmagunk előtt. Ezért szívesen és engedelmesen tanulunk. A Pásztornak ismerni kell nemcsak az Eget, amelyik ráhajol, nemcsak a bárányokat, akik kezére bízottak, hanem ismernie kell a hegyoldalt is, ahol a nyáj élete leperog.

A papi pásztortűz fényében legyünk egyetértők abban, hogy engedelmesen vállaljuk a tanulást és a növekedést életünk hegyoldalának titkaiban. A papi pásztortűz fényében ez a negyedik szó szólít meg még minket: *legyünk egyetértők a szeretetben.* — Szeretném, ha egyetértenénk abban, hogy ez a mostani találkozásunk nem valami papi parádé, ahol emberek a kritika, az előítélet, a bizalmatlanság, vagy a szeretetlenség páholyából nyugtalanul és riadtan néznének egymás arcába. Szeretném, ha megértenénk, hogy ugyanannak a szolgálatnak vagyunk mindnyájan a szolgálói. Testvérek, gyermekek, akik egy atyai ház felé záradokolunk. Egy szívvel, egy lélekkel, egy céllal és egy emberi sirással. Bűnösök vagyunk és mégis vár és mégis befogad minket a mi Urunk. Fogadjuk be egymást szeretettel. Fogadjuk el egymást útitársnak és testvérnek. Segítő és szerető szívvel. A Pásztortűz Pásztora tegyen szelíd pásztorokká, akik magukat, másokat és mindeneket ugyan-

annak a betlehemi bölcsőnek viszik az életüket egyetlen és örök ajándéknak.

Maga az életünk is egyetlen nagy örök pásztortűz, amit a szerető Isten csodája készít mindennap minékünk. Amikor most körül vesszük ezt a pásztortűzet, adjuk oda a szívünket, hadd táplálja e találkozás alatt az Isten pásztortűzét. Értsünk egyet a szeretetben!

Akik a Magas Tátrából hazaérkeznek, azok mindig hoznak magukkal valamit az arcukon, a mozdulatukon, a friss és egészséges életükön abból a napfényes magasságból, ahol jártak. Milyen jó lenne majd így hazamenni. Vinni egy fényt, egy parazsat a szívünkön ebből a találkozásból, ebből a szent pásztortűzből, hogy mindenek lássák otthon a kicsi otthonunkban, a kicsi templomunkban, hogy mi nem hivatalos úton voltunk, hanem egy gyönyörű pásztortűz mellett, mert meg voltunk híva az Istennel való felejtethetlen szent találkozóra.

Azt is rólunk, papokról mondták, hogy mi élő Bibliák vagyunk. Emberek százai minket olvasnak, néznek, figyelnek. — Ha majd ebben a pásztortűzben kialszik az utolsó parázs, — nem baj, csak induljanak útnak, csak érkezzenek meg haza az új tanítványok — szeretetben élő Bibliák!

Friedrich Lajos

Luther és a biblia

Mindnyájunk előtt ismeretes az a feltevés, hogy Luther Mártonnak erfurti diák korában, az ottani egyetemi könyvtárban került először kezébe a biblia. De ez nem felelhet meg a valóságnak. Sokszor úgy állítják be a dolgot, mintha a középkornak általában alig lett volna bibliája, mintha a bibliát Luther fedezte volna fel újra. Ez egyáltalán nem felel meg a valóságnak. Midőn Luthert Magdeburgban a Közös Élet Testvéreinél nevelték, itt bizonyára hallhatta az istentiszteleteken a bibliából való felolvasást. Mint a kórus tagja, a zsoltárokat, amelyeket énekeltek, valószínűleg kívülről tudta. Lehet, hogy teljes biblia nem került a kezébe, de található voltna ilyen illet akár latin, akár német nyelven. Nem biblia nélküli kor volt ez.

Már mint az előadóművészeti fakultás hallgatója a közös étkezések alkalmával naponta kétszer hallgatta a felolvasást Lyrá Postilláiból és így magába szívhatta a biblia szövegét. Azután mint az erfurti augusztinus-kolostor szerzetese bizonyára sokat olvasgatta a bibliát, nem szólva azokról az asztali felolvasásokról, mely alkalmakra Staupitz generálvikárius kifejezetten előírta a biblia olvasását.

Mathesius beszéli el az első Lutherről szóló prédikációjában: „Mielőtt a kolostorban fogadalmat tett volna, a konvent a saját kérelmére egy latin bibliát adott neki; amit a legszentebb komolysággal és imádásos szívvvel olvasott át és sokat megtanult belőle kívülről... mikor pedig a fogadalmat letette és kámzsát öltött és ezt követően 1507-ben pap lett... szerzetes testvérei a bibliát elvették tőle és szofista okoskodást és iskolás tudományt adtak a kezébe, amit ex obedientia szorgalmasan elolvasott, mégis, amikor ideje és alkalma volt, elrejtőzött a klostrom könyvtárszobájába és szeretett bibliája mellett mindig hűségesen megmaradt.” Lehet, hogy ez a későbbi ismeretek fényében egy kicsit ki van színezve. De azt tudjuk, hogy a noviciust a rendbe való felvétele alkalmával bibliai szavakkal üdvözölték: mialatt a novicius az ünnepélyesen egybegyűlt konventben a prior elé feküdt a földre, a Fil. 1,6-ot mondták el hangosan felette: „Isten, aki elkezdte benned a jó dolgot, vigye teljesedésbe azt”, a szerzetesi ruha felöltésénél az Efézus 4,24-re emlékeztető szavakat: „Az Úr öltöztessen fel amaz új emberré, aki Isten szerint teremtett igazságban és valóságos szentségben”. A prior békecsók után a Máté 24,13-al bocsátotta el. „Aki mindvégig állhatatos marad, az idvezül.” De mégis mennyire másként hatnak ezek a szavak ebben az összefüggésben, mint eredeti értelmükben!

Pappá szentelésekor felhatalmazást nyert arra, hogy az evangéliumot hirdesse eleveneknek és holtaknak. Egyébként az újmiséjén jelenlevő atyja is arról tanúskodik, hogy ő, a laikus is ismerte a bibliai alapgonddatokat, amikor nekiszégezi a fiának: „Hát te nem is hallottad, hogy engedelmes legyen az ember a szülei iránt?”

Hogy mennyire átélte a biblia olvasásakor Luther az Ige megragadó erejét, mutatja az az elbeszélés is, hogy egyszer a siketnémáról szóló evangéliumnál térdre esett és folyvást azt kiabálta: „Nem én vagyok az.” Ebben az időben a Szentírásban nem annyira vigasztalást, mint inkább vádat, feddést és büntetést látott. Amikor a szerzetesársai ilyen bibliai tréfás kérdésekkel szórakoztak, hogy: miért volt előbb a szakáll, mint az ember — felelet: mert Isten már a negyedik napon megteremtette az állatokat, többek közt a kecskebakot is szakállal, azután pedig

a hatodik napon teremtette az embert! — a Szentírással való ilyen tréfás foglalkozásnak Luther semmi értelmét nem látta.

Mint wittenbergi tanárnak, neki is kellett a bibliáról előadásokat és újabb szerzetestársainak magyarázatokat tartania. Fennmaradtak a Zsoltárokról, a Római, Galata és Héber levélről tartott felolvasásai, melyek életének korai szakaszából valók. Ami Luther magyarázatai annyira újszerűvé és hatásossá tette, az volt, hogy ő kettős értelemben a Szentírásban élt: először amennyiben csaknem kívülről tudta és mindig emlékezetből tudta idézni a megfelelő parallel helyeket. Gyakran úgy tűnik, mintha egy egész konkordancia lett volna a fejében. Másrészt pedig: amennyiben valóban szívből beszélt; nem skolasztikus definíciókkal jött elő, hanem mindig csak arról beszélt, amiről mondanivalója volt. Ehhez járult még gondolatainak és előadásának a szemléletessége, abban volt igazán mesteri, ahogyan latin előadásába elragadó német kifejezéseket szőtt bele. Ez az, ami megragadta a diákokat, akik szám szerint négyszázan Németország minden részéből, messziről áramlottak Wittenbergbe és lábaihoz telepedtek. Ő pedig naponta tartott előadást.

Emellett még prédikátor is volt, aki egy darabig naponta, sőt napjában többször is prédikált részben a kolostorban, részben a város templomában, a Szentírás gyakorlati magyarázatával foglalkozva. Első publikációi közé tartozik a hét bűnbánati zsoltár magyarázata. Mégis nagy vállalkozás volt, midőn Luther az Újszövetség németre áültetéséhez hozzáfogott. Úgy látszik kezdetben nem volt tudomása arról, hogy előtte is volt már nyomtatott német biblia. Ismeretségi köréből is néhány kísérlet már megelőzte. Böchenstein János, a Reuchlinnal egyenrangúként ünnepelt hebraista, aki 1518/19-ben rövid ideig vendégként szerepelt a wittenbergi egyetemen, 1520—29-ig az Ószövetség különböző részeit fordította le németre, tanítványa: Ammann Gáspár 1523-ban a zsoltárokat, a strassbürgi humanista Nachtgall Othmar 1524-ben a zsoltárokat, 1525-ben pedig egy evangéliumi harmoniát fordított le. Luther barátja Lang János Máté evangéliumát, Krumpach Miklós 1522-ben János evangéliumát hozta ki nyomtatásban, melyhez járult még ismeretlen kéztől a Márk és Lukács evangéliuma. Mindezen fordítások erősen Erasmusra támaszkodtak: éppúgy, mint középkori elődeik, kettős fordításokat adtak és messze mögötte maradtak annak a fordítás-ideálnak, melyet Luther mesteri keze valósított meg.

Luther először is egyetlen bibliafordítást sem vett tekintetbe. A wartburgi kényszer-kényelemben, ahová, a császártól és a pápától való kiközösítése után, fejedelme 1521 májusában biztonságba helyezte, először a postillákon dolgozott és ehhez eredeti nyelven olvasta az Ó- és Újszövetséget és kívánta annak a lefordítását anélkül, hogy e feladatnál magára gondolt volna. Ezt a gondolatot úgy látszik, hogy barátai értették meg vele decemberben wittenbergi titkos látogatása alkalmával. December 18.-i Lang Jánoshoz és december 20.-i Link W.-hez írott leveleiben említi ezt. Már 1522. január 13-án hozzáfogott a munkához és Amsdorfnak írt a nehézségekről; csak akkor mer az Ószövetséghez hozzáfogni, ha barátjának segítségét a maga közelében tudja. Február 25-én Melanchton már arról tud, hogy az evangéliumoknak egy nyomdai kézírata útban van hozzá Spalatin révén; március 3.-án már kezébe is került. Március 6-án maga Luther jött el Wittenbergbe és hozta magával nyomtatásra készen az egész Újszövetséget, de ott először Melanchtonnal megegyezően az egészet átnézte. Március 30-án mindketten levelet írnak Spalatinnak, hogy tanácsot kérjenek tőle a „drágakő” neve és különféle szavakra vonatkozólag. Midőn a nyomdász már dolgozott, Me-

lancthon érdeklődött Sturtz Györgynél a pénzérmék helyes elnevezése felől. Május 20-án a próbanyomás első három ívét Luther el tudta Spalatinnak küldeni, május végére Máté kész volt. Most aztán egy második, majd egy harmadik nyomda állt munkába. Így került egyidőben szedésre a Márk evangélium és a Római levél, Lukács és a Korinthusi levelek. Végül a három nyomda naponta 10.000 lapot húzott le. Szeptember 4-re, ill. szept. 20-ra várta Luther az egésznek a befejezését; 20-án már csak a Római levél előszava hiányzott, aminek néhány nap múlva kész kellett lennie. Így állott elő az a mű, amit Luther Szeptemberi Testamentumának szoktunk nevezni.

Luther eredetije az a görög szöveg volt, amit Erasmus második kiadásban 1519-ben Baselben bocsátott közre és folytatólag a szöveg mellé helyezett latin fordítással látott el. Mivel Luther a Vulgata szövegét csaknem kívülről tudta, sok esetben akaratlanul is ezt a neki sajátjává lett szószerinti szöveget fordította le németre és a görög szöveget csak támaszként használta. Csak így tudjuk megmagyarázni azt, hogy legtöbb három, sőt talán két hónapi rövid idő alatt ezzel a hatalmas munkával meg tudott bírkózni úgy, hogy fordítása nyelvilag is egyöntetű új alkotás lett.

Alig volt kész a fordítás, már a második kiadás újonnan való átdolgozásához kellett hozzákezdenie Luthernek, amelynél ő a munka folyamán szerzett tapasztalatait a korábbi részekre is érvényesítette: szigorúan keresztülvitte a helyes németiségnek megfelelően a genitivus előreállítását (Gottes Wille), elválasztotta az igétől az elválasztható préfixumokat, a mondat végére tolt a particiumot és infinitivust, kiküszöbölte a felesleges segédigéket, a partikulákat (derdo helyett der) és az egyhangú „és”-t „pedig”-gel, vagy „azután”-nal helyettesítette. Összesen 574 változtatást lehet összeszámolni, a legtöbb a Máté evangéliumában van. December 19-én Linkhez azt írhatja Luther: „Be van fejezve az Újszövetség másik kiadása is.” Ez a Decemberi Testamentum.

Gyorsan következett ezután az Ószövetség, mégpedig részletekben: már 1523-ban első részként Mózes öt könyve, 1524-ben másodikként a többi történeti könyv és harmadikként az ún. hagiographák. Erre egy kis szünet következett, mivel Luthert más munkái nagyon igénybevételek; ehhez járult még az, hogy a próféták különös nehézséget jelentettek. Egymásután hosszú sorban jelentek meg: 1526-ban Jónás és Habakuk, 1528-ban Zakariás és Ésaiás, 1530-ban Dániel, végül 1532-ben a próféták. Közben 1529-ben megjelent a Salamon Bölcsesége: 1534–35-ben következnek a többi apokrifus. Így végül 1534-ben megjelent az első teljes biblia Hans Lufftnál Wittenbergben.

Ezzel még semmiképpen sem fejeződött be Luther bibliafordítói munkássága.

Ha Luther-bibliánkat olvassuk, gyakran úgy véljük, hogy nem is szólhatna másképpen. Annyira hozzá vagyunk szokva és minden oly magától értődően hangzik. És mégis úgy van, mint Goethe Heiderösleinjénél, melyet a költőnek sokáig kellett csiszolnia, míg az igazi „népi hangot” eltalálta.

Nemrégiben különféle könyvtárakban megtalálták Luthernek az Ószövetség különböző részeihez írott saját nyomdai kéziratát — sajnos az Újszövetséghez egyet sem. Ez abba a kedvező helyzetbe juttatott minket, hogy megfigyelhetjük Luthert fordítói munkájában. Látjuk, hogyan küzd a kifejezéssel: áthúzza, amit először leírt és mást ír föléje, esetleg ezt is újból áthúzza és piros tintával írja fölé, amit végül nyomtatásban akar látni. Luther erőteljes, világos kézírása ellenére csodálko-

zunk azon, hogyan tudott a szedő ezen átvergődni. Némely részt Luther még a nyomdai korrektúra átolvasásakor is megváltoztatott; legalábbis az első nyomdai kiadás nem mindenben egyezik a nyomdai kézirattal. A 8. zsolttár 2. versében most ezt olvassuk: „Herr, unser Herr, scher, wie herrlich ist dein Name in allen Landen.” Luther először azt írta, „wie trefflich”, ezt megváltoztatta „wie prächtig”-re, míg végül az ónémet alletireációnak megfelelően jobbnak találta „wie herrlich”.

Luther soha nem tartotta bibliáját javításon felülállónak; ellenkezőleg, haláláig folyton javítgatta. Három alapos revíziójáról tudunk, amit barátai segítségével végzett el: a zsolttárokét 1531-ben, az egész bibliáét 1534-ben és 1539/41-ben. Szabályszerűen összegyűltek Luther házánál és mindegyik résztvevő előkészült maga is. Megvannak még azok a kézipéldányok is, amelyeket Luther használt ebben a munkában és amelyekbe javítási indítványait bevezette. A szöveget szóról szóra megbeszélték. Rörer magister jegyzőkönyvet vezetett erről, ami most került napvilágra a jénai könyvtárban. Itt látja az ember, hogy milyen gyakran töprengtek egy-egy kifejezésen, míg rendszerint Luther megtalálta a megfelelő kifejezést. Az Ószövetségnél tudós rabbik tanácsát is kikérték. Hogy emellett a középkor mérvadó magyarozói és a Vulgata mellett a korábbi német fordítást is számitásba vették, magától értetődő.

Habár a zsolttárok 1531-i kiadásában úgy magyarázta Luther, hogy ennek kéne az utolsó revíziónak lennie: „úgy gondoljuk, ennél továbbra is megmaradhatunk.” Mégis az 1539/41-es nagy revíziónál a zsolttárokat is megégyeztetett. Hosszú ideig az 1545-ös bibliakiadást tartották mérvadónak mint olyant, melyet Luther még sajátkezűleg állított össze. A Luther halála után Rörer által gondozott 1546-os kiadásban előforduló számos eltérést visszaautasították, mint a kiadó önkényességét. Ma már inkább hajlunk arra a nézetre, hogy Rörer megfontoltan abból a gazdag kincsből alkotott, amelyet a revízió-jegyzőkönyvek megőriztek, úgyhogy ezen változtatások közül sok még magának Luthernek a szándéka volt.

A bibliafordítás Luther legnagyobb irodalmi tette volt és ugyanakkor az évszázadnak, sőt az 1348-tól 1648-ig terjedő kornak a legnagyobb irodalmi eseménye. (W. Scherer.) Két dolog volt Luther bibliájában az újdonság: az eredeti szöveghez való visszanyúlás — ami ugyanakkor humanista és reformatori jellemvonás is — és a német nyelvtudásának a tökéletessége. Igaz, hogy a szász kancellária a munkában megelőzte, de a tulajdonképpeni teljesítményt mégis Luther különleges tehetségének kell tulajdonítani. Luther bibliája úgy olvastatja magát, mint egy német nyelv és lényegében ahhoz járult hozzá, hogy a német nyelv egy-egy irodalmi nyelvvé válását elősegítse. Abban az időben a plattdeutsch elért egész Wittenbergig és a Harz hegységig. Már 1523-ban megjelent Luther Újszövetségének egy plattdeutsch fordítása. Másfelől viszont a felsőnémetek utánnomolásában Luther néhány kifejezését meg kellett magyarázni az olvasóknak, vagy egy megszokott kifejezéssel cserélni fel. Száz évvel később Luther német bibliáját egész Németországban megértették.

Luther ezt a bibliát ajándékként szánta népének. Ő maga erről tanúskodik az 1545-ös biblia elé függesztett felhívásban: „Mivel ingyen kaptam, ingyen adtam és nem is kívánok ezért semmit; Krisztus, az én Uram sokszázézerszeresen megfizetett érte.” Luther semmi honoráriumot nem fogadott el; azt akarta, hogy a biblia a lehető legolcsóbban jusson a nép kezébe. Mai értelemben még sem volt olcsó könyv. Az Újszövetség 1522-es szeptemberi kiadása másfél forintért kelt — ez átlagos

számítás szerint 25 DM-nek felelne meg, vásárlóerő szerint pedig még többnek. „Nyolc aranyforintért egy évre bőséges ellátástok lehet” — biztatja a wittenbergi rektor, Scheurl a tanítványait. 10—30 forint volt a fiatalabb professzorok évi fizetése; 100 forint már egészen magas fizetésnek számított. Tehát másfél forint már nagy kiadást jelentett. Ennek ellenére mégsem volt sok a többi könyv árával összehasonlítva. 1430-ban Grillinger Péter 300 aranyforintért vásárolt egy bibliát, 1450-ben egy strassburgi latin biblia 60 aranyforintba került, Mentelin első nyomtatott német nyelvű bibliáját 1466-ban kötetlenül 12 aranyforintért árulták.

Luther Szeptemberi Testamentuma ragyogó typographiai teljesítmény: 222 egészoldalú nyomtatott lap sok fametszetű iniciáléval és 21 egészoldalú fametszet a Jelenések könyvéhez — gyaníthatólag Cranach műhelyében készült a düreri minta szerint. Ez másfél forintért nem volt túlságosan drága. Erről tanúskodik a nagy kereslet: a szokatlanul nagy, 5000 darabból álló kiadást két hónap alatt elkapkodták.

A Decembéri Testamentumhoz kapcsolódott a számos külföldi utánnyomás: már 1522-ben egy Baselben, 1523-ban kilenc Baselben, öt Augsburgban, egy Grimmában. A kiadások átlag 3000 darabra tehetők, így már 1522-ben 11 000, 1523-ban 51 000, 1524-ben 66 000, tehát az első három évben 128 000 Újszövetség került a nép kezébe.

Luther alaposan mérgeledhetett a szemérmetlen utánnyomások és ebből a wittenbergi kiadójára háruló károk miatt, de méginkább azon könnyelműség miatt, mellyel a külföldi nyomdászok az ő gondosan megfontolt szövegét kezelték: mégis óriási jelentősége volt ennek. Összesen 83 wittenbergi kiadást tudunk összeszámolni, amelyek Luther életében, tehát 1522-től 1546-ig jelentek meg és amelyre ő mind személyesen felügyelt; korrektora Rörer M. Georg volt. A kiadások száma az utánnyomásokkal együtt 336.

Luther fordításának a jelentősége először akkor kerül teljes fénybe, amikor ehhez hozzászámítjuk ellenfelei fáradozásait és más nyelvű bibliafordításokra való hatásait. Ellenfelei Luther írásainak tűzzel-vassal való megsemmisítésére törekedtek. De hatékonyabbnak bizonyultak előttek a katolikus, az egyházi szelleműnek tartott és egyházi szelvényekben magyarázott fordításokkal való harc. Az Újszövetségnek 1526-ban Beringer Jac. által a katolikusok számára Speyerben nyomtatott kiadása alig mondható másnak, mint Luther bibliájának csekély változtatásokkal történt utánnyomásának. Nem sokban különbözik ettől Emser 1527-ből való Újszövetsége, amelyben még Cranach Jelenések könyvéhez készített fametszetei is megtalálhatók. Luthernek joga volt ezen plágiumok ellen tiltakoznia. Eck János bibliája (1537) az 1477-es augsburgi biblia őszövetségi részét és Emser Újszövetség fordítását követte. „Német-sége minden kritikán aluli.” (Fritsche.)

Valamivel jobb volt Dietenberger 1534-es mainzi bibliája, amelyik Luther fordításához és Judaenak a Vulgata szóról szóra való fordításához igyekezett idomulni és Emser pontosan követte. Ezen alapul az 1561-es kölni biblia, amelyet 1575-ig többször is utánnyomtak.

A svájciak, különösen pedig Judae Leo felhasználták azt az időt a saját fordításaikra, amikor Luther fordítása lassan haladt előre (Zürichi Biblia 1527/29. Luther fordításának, amennyi akkor kéznél volt, svájci dialektusba való átültetése; a különbség magától értetődő); ezzel szemben a későbbi kálvinisták, mint 1590/93-ban Salmuth és 1595-ben a herborniak Luther szövegét egyszerűen magyarázatokkal látták el.

Luther fordításán alapul Tyndale első angol nyelvű fordítása is, éppúgy a legrégebb 1523-as (Újszövetség), 1525-ös (Őszövetség) és 1526-os

(Teljes biblia) holland fordítások is. Ezenkívül az észak- és kelet európai fordításokat is egészen meghatározta Luther bibliája. Dániában, ahol a humanista bibliafordító, Pedersen Christián azáltal, hogy a seelandi dialektust előnyben részesítette, az összes újabb irodalomnak atyja lett, a későbbi fordítók mind szorososan Lutherre támaszkodtak; pl. már az elűzött II. Christian király megbízásából Mikkelsen által fordított és 1524-ben Lipszében kinyomatott Újszövetség esetében is. Az 1550-es bibliánál III. Christian kifejezetten megkövetelte a Lutherhez való legszorosabb ragaszkodást. Az Újszövetség izlandi nyelvre való fordítója (1540) Gorrskalkson Odd, Luthernek személyes tanítványa volt. Az izlandi bibliát 1584-ben Thorlafson püspök alkotta meg. Wittenbergből jöttek Andreä Laurentius és Petri Olaus is, akik a svédeknek fordították le 1526-ban az Újszövetséget és 1540–41-ben a teljes bibliát; ugyanígy a finn Agricola Mihály (mint Abo püspöke halt meg), aki 1548-ban egy Újszövetséget adott ki, 1551/52-ben pedig a zsoltárokat és prófétákat. A litvánoknak 1579-ben Willent Barth. Luther perikópáit, 1579/1590-ben Breken Joh. a teljes bibliát lefordította. (Nem nyomták ki.) Az Újszövetség 1552/53-as lengyel fordítója Siokluzki Joh. is Luther tanítványa volt. A csehek a saját nyelvükön Blahoslaw Joh.-tól, a testvéregyház püspökétől kapták meg az Újszövetséget; ezt követte az 1579/93-as biblia. Lutherhez kapcsolódik Primus Truber 1557/77-es Újszövetség és 1582-es teljes bibliafordítása szlovén nyelvre.

Erdősi János, az 1541-es magyar nyelvű Újszövetség fordítója is járt Wittenbergben. A két első román nyelven megjelenő nyomtatvány: Luther Katekizmusának 1544-es (?) nagyszzebeni fordítása és az evangéliumok 1561-es brassói fordítása volt, melyeket 1563-ban (?) az Ap. Csel. és a levelek követtek. Hirscher brassói lutheránus városbíró indítására egy havasalföldi pap, Coresi is készített fordításokat és maga ki is nyomatta. Az erdélyi szászok, noha az ő nyelvük egy már négy évszázaddal előbb a rajna-, vagy mőzelfrankitól elvált dialektus, változatlanul mindig Luther bibliáját használták.

Ezen nyelvek némelyikén a biblia, vagy annak egy része már a középkor folyamán megvolt, mégis a reformáció e téren is új és jobb fordításokat hozott. Hozzájön még az eddigiekhez valami hat nyelv és ezekre is vonatkozik az, amit már az ó-egyház fordításainál is megfigyeltünk: a bibliával kezdődik először ezeknek a népeknek az irodalmi alkotótevékenysége. A nyelvnek a bibliafordításra való igénybevétele teszi azt először irodalmivá.

Amennyire Németországnak megvolt az a különös szerencséje, hogy az újabb kor kezdetén sikerült Luther német bibliájával a legkiválóbb eredményt elérni, annyira más képet mutat az angol és a francia biblia története. (Témánkkal való laza kapcsolata miatt itt Dohschütz írásának csak a vázlatos ismertetését adom. Fordító).

Anglia csaknem egy tucat úttörő kísérlet után először 1611-ben az ún. „King James Version”-ban kapta meg mérvadó bibliáját, amelyik mint The Authorized Version a 19. század végéig az egész angol nyelvű világban majdnem kizárólagos uralomra jutott. Csak az istentiszteleti zsoltárecsklésznel használják egész a mai napig az 1539-es Nagy Bibliának a szövegét. Világosan kell látnunk azt, hogy az 1611-től kezdődő kor az angol irodalom virágkora, Shakespeare kora. Itt tehát a bibliafordítás nem úgy gyakorolt hatást, mint nálunk, hogy nyelvképző erő lett volna, hanem maga is a legmagasabb fokra fejlődött nyelvnek a produktuma.

Franciaországban is más a helyzet, ahol a protestánsoknak mindig megújuló kísérletei és a katolikusok kísérletei mellett soha nem tudott egy általánosan érvényes bibliafordítás létrejönni.

Vannak más román nyelvű népek is, amelyeknek a bibliafordításai nem függenek össze Luther fordításaival: ezek közé tartoznak az olasz, spanyol, portugál, bask és rétoromán nyelvű fordítások. (Eddig a rövidítés. Fordító.)

A reformációs kor bibliafordításainak ezen áttekintése után térjünk vissza Lutherhez. Döntő dolog volt az új istenismerete: az evangéliumban Isten kijelenti magát és pedig minden egyszerű keresztyén embernek, úgyhogy nyugodtan a kezükbe lehet adni a bibliát az embereknek: most már helyesen fogják érteni azt. A középkor a bibliában az isteni titkok könyvét látta. „Ebben a könyvben oly sok a titok, mint a csepp a tengerben, mint a por a földön, mint angyalok az égben, csillagok a levegőben, sugarak a fényes napban és homok a tenger partján.” A laikusok csak az egyházi tanítói tisztséggel rendelkező papok vezetésével érthetik meg a bibliát helyesen; anélkül a helyes útról el kell tévedniük. Luther viszont a karácsonyi egyházi postillában ezt mondja: „Az evangélium oly világos, hogy nem sok magyarázatra szorul, hanem az fogja helyesen érteni és látni, aki mélyen a szívébe vési. És senkinek több haszna nem lehet belőle, mintha elcsendesíti a szívét, mindent mást kizár onnan és buzgón tekintget bele.”

Luther a maga bibliamagyarázatában nemcsak a skolasztikusok arisztotelészi dialektikájától, hanem az egyházi atyákhoz való odakötöttségtől is megszabadult. Jellemző az előtte uralkodó szellemre a hallei dóm 1526-ból való szószeke, mely művelt ízléssel juttatja kifejezésre Albrecht kardinálisnak a speyeri birodalmi gyűlés véghatározatával egybehangzó hitvallását: az evangéliumnak az egyházi tanítók értelmezésében kell hirdettetnie. Ott fenn a szószekek mellvédjén az Újszövetség apostoli szerzőinek a mellképei, a szószekek lépcsője mellett pedig az egyház négy doktorának, Augusztinusznak, Ambroziusznak, Hieronymusznak és Gergelynek a képei láthatók. Ezek Luther tanításával eltűntek. Általános lett az a szokás, hogy a szószekeket egy nagy Mózes-alaknak a vállaira helyezték: az evangélium a törvényen nyugszik. Vagy pedig maga Pál, a reformáció főapostola hordozza a szószekeket, mint pl. a magdeburgi dómban (1595). az ő vállain kell a prédikátornak állnia.

Luther maga is, amint már láttuk, szokatlanul sokat prédikált és ilyen formán került a nép közé a biblia és annak lutheri értelmezése. Mindig bibliai textusból indult ki és nemcsak ugródeszkának használta azt, hanem alaposan megmagyarázta és ugyanakkor praktikusán alkalmazta is. Egyformán fordult újszövetségi és ószövetségi textusokhoz.

Luther éles különbséget tett törvény és evangélium között, ami semmiesetre nem azonos az Ó- és Újszövetség közti különbséggel: az Ószövetségből is elő tudta hozni az evangéliumot és ugyanakkor látta azt is, hogy az Újszövetségből sem hiányzik a törvény. Luther szerzetesi életéből hozta magával a megfélemlített lelkiismeretet és ezért a Szentírásban a vigaszt kereste; de ő is elismerte, hogy a törvényre azért van szükség, hogy a vétkeket megbüntesse, bűneikből kivezesse és bennük az ítélettől való félelmet felébressze.

Luther az oktatásban nemcsak a kathekizmust, hanem a bibliai történeteket és igéket is be akarta vézni az elmébe és így gondolta el a tanítást. Ahogy ő maga a bibliában benne élt és ebben mindig növekedett, ugyanezt elvárta a családapáktól és családanyáktól. A katekiz-

musát képekkel látta el, amelyek minden parancsolatot és kérést a bibliai történetből szemléltettek. A sajátkezü ajánlásoknál, mellyel a bibliát és más írásait barátainak és ismerőseinek dedikálta, majdnem mindig bibliai idézetet írt.

Luthernek a Szentírással kapcsolatos magatartásában két korszakot kell megkülönböztetni. Ifjúkorában egészen foglyulejtette az, amit neki a Szentírás üdvismeret és üdvbizonyosság dolgában jelentett. De minden Szentírásához való ragaszkodása mellett nem lett biblicista abban az értelemben, hogy a biblia betűit külsőséges, törvényes erőként értelmezze. A bibliában Isten Igéjét találta meg. Ezért mondhatja 1522-ben Szent Jakab és Júdás leveleihez írott előszavában: „Minden konyv elbírálásánál az igazi mérték az, hogy fel lehet-e ismerni: Krisztussal foglalkozik-e vagy sem. Mivel minden Írás Krisztusra mutat (Róma 3.) és Pál sem akar tudni semmiről, hanem csak Krisztusról (I. Korinthus 2.). Amit Krisztus nem tanít, az nem apostoli, mégha Péter vagy Pál tanítána is; viszont amit Krisztus tanít, az apostoli, mégha Júdás, Annás, Pilátus és Heródes tenné is.”

Luther egy ilyen, a formális biblia szemlélet felett álló tényleges zsinórmértéknek ezzel az alapelvével az egész katolicizmusban végbenő kánontörténeti fejlődés felett visszanyúlt az őskeresztységhez, ahol még az Úrnak, apostolainak és a prófétáknak a személyes tekintélyét nem zárták körül az Írásoknak a tekintélyével. A katolicizmus a tridentinumban mondott igent minden kanonikus Írásoknak az Athanasius óta érvényesülő egyenértékűségére. A humanizmus előlött nyúlt vissza az Origenes iskolájában az Újszövetség egyes részei között megállapított értékbeli fokozat tanításához. Legvilágosabban látszik ez Karlstadtnek egy 1520-ból való írásában, ahol három különféle értékű csoportot különböztetett meg; mérvadónak tartja az egyházi atyáktól származó hagyományt és azok véleményét, ahogy azt különösen az egyháztörténet atyja, a cézárei Eusébius püspök összegyűjtötte.

Luther merészen emelkedett előlé: számára nem egy kiszakított Írásrész volt a mérték, hanem annak tartalma, nem az apostoli szerző, hanem a Krisztusról szóló bizonyágtétel. Kritikájánál felhasználta az ógyházi hagyományt is. De a hité, az üdvtapasztalaté volt a döntő szó. Másrészt Luther sokkal inkább egyházas beállítottságú volt, semhogy a szubjektív hittapasztalatnak korlátlan érvényességet biztosított volna. Megvolt a maga saját véleménye a Héber, a Jakab, a Júdás levélről és a Jelenések könyvéről, amit abban juttatott kifejezésre, hogy ezt a négy Írást az Újszövetség végére tette és az Újszövetség könyvei elé rakott áttekintő tartalomjegyzékben a könyveket csak Mátétól a III. Jánosí levélíg számozta meg 1—23. terjedő sorszámmal, azután egy kis hely kihagyásával számozás és az apostolokat megillető Szent jelző nélkül sorolta fel ezt a négy Írást — ugyanígy tett az Ószövetségnél az apokrifusokkal. De mégsem hagyta ki az Újszövetségből ezt az általa nem apostolinak tartott négy Írást. A saját, nagyon is határozott véleményéhez, pl. ahhoz, amit a Jakab levelével kapcsolatosan mondott 1522-ben, hogy az „szalma-levél”, élete utolsó éveiben is ragaszkodott. De a saját véleményét nem kényszerítette rá az egyházra.

Luther álláspontja változott, mihelyt az eddigi római ellenfél helyett a belső megvilágosításra hivatkozó rajongókkal került szembe. Így már 1522-ben a zwickaui prófétákkal, akikhez Luther bánatára tanára és doktorrá avatója, Karlstadt is csatlakozott a wittenbergi képromboláskor. Azután Münzer Tamással és a parasztvezérekkel, továbbá Schweckenfeld

Gáspárral, Franck Sebastiannal, Denk Hanssal és Haetzer Ludwiggal, végül 1533/34-ben a münsteri tömeggel. Luthernek mindezen rajongókkal szemben az volt a világos látása, hogy ez (a belső világosság) Jézus Krisztusban Isten történeti kijelentésévé lett és a Szentírásban van előtünk. Ettől kezdve ragaszkodott az Írásnak a betűihez is, Zwinglivel és a felső-németekkel szemben is, akiket rajongóknak tartott.

Zwingli abban, hogy a bibliával kapcsolatban törvényeskedő álláspontra helyezkedett, a katholicizmushoz és egyes rajongókhoz került közel. Az istentisztelet megreformálásánál Luther csak azt akarta kiküszöbölni, ami neki a katholicizmus miséjében Írásellenesnek látszott; Zwingli csak azt akarja meghagyni, aminek a Szentírásban alapja van. Ezért töröl el minden ünnepnapot, távolít el minden képet, ezért az orgonáról sem akar tudni semmit. Luther megtartotta a szentek-kalendáriumát, különösen az apostolok napjait, amelyek amellett, hogy egyházi ünnepek voltak, a polgári életben is bizonyos szerepet játszottak. Meghagyta a templomban a képeket abban a biztos tudatban, hogy prédikációja az embereket a képekkel kapcsolatban egészen más álláspontra vezeti el. És joggal tartotta meg. Egyetlen evangéliumi keresztyén embernek sem jutott eszébe az a gondolat, hogy egy szentkép előtt leterdéljen és imádkozzék, ahogy ez a katolikusoknál szokásos. „A képek a falakon éppoly kevésbé ártanak, mint a könyvekben. Jobb, ha azt festik a falakra, hogy Isten hogyan teremtette a világot, hogy Noé hogyan építette meg a bárkát és több más jó történetet, mint hogy egyéb világi szemérmetlen dolgokat fessenek: adná Isten, hogy rá tudnám beszélni a fejedelmeket és a gazdagokat arra, hogy a házakra kívül és belül oda festetnék minden ember szeme elé az egész bibliát, hogy keresztyén szokássá lenne az.”

Az istentisztelet középpontjává a prédikációt tette Luther. Ez az ő felfogása szerint magától értődő módon írásmagyarázat és alkalmazás volt. Birtokunkban vannak az ő templomi és házi postillái, azon prédikátorok számára írott mintapredikációnak gyűjteményei, akik maguk nem tudtak prédikációt készíteni. Emellett van sok egyes és sorozatos prédikációja egész bibliai könyvekről. A prédikáció elősegíti a tanítást. Ilyen cílrel írta meg mindkét Kátéját. A hitvallás mellett a Tízparancsolat és a Miatyánk, mind a kettő bibliai anyag, amely itt feldolgozásra kerül és ugyanígy a sákramentumok is.

Luther bibliáját családi könyvnek kell elképzelni, melyből a családapa rendszerint reggeli és esti áhítatokon a családtagoknak felolvas és magyarázatot tart. Bizonyítékaink vannak arra vonatkozólag, hogy mennyire érvényesült a Biblia megismerése nem-teológusoknál is. Így azt beszélik János Frigyes szász választófejedelemről, Luther tanítványáról, hogy az augsburgi birodalmi gyűlésen azáltal keltett feltűnést, hogy a tárgyalásoknál előhozott minden bibliai passzust fejből tudta idézni. Luther maga mondja a Római levélhez írott előszóban (1522): „Ez a levél valóban az Újszövetségnek a legfontosabb része és mindennél beszédesebb evangélium, ami méltó arra és megéri nemcsak azt, hogy a keresztyének szóról szóra kívülről tudják, hanem azt is, hogy naponta, mint a lélek mindennapi kenyerével táplálkozzanak belőle; mert soha nem lehet elég sokat olvasgatni és nézegetni.”

Újabbban azt a tételt állították fel, hogy Luther még egészen a középkorba tartozik; az újkor a 18. század közepén a felvilágosodással kezdődik; ennek gyökerei pedig nem a reformációba nyúlnak, hanem a reformáció korát megelőző anabaptista mozgalmakba. Ebből csak anny

igaz, hogy a Luther által elindított kezdeményezés a 18. században érvényesült először teljes következetességgel: az állam, a tudomány és művészet önállósodásában. Luther volt az, aki ezeknek a köröknek a maguk sajátos jelentését visszaadta, amit a középkorban elvesztettek. Először innen kezdődően vált lehetővé általában az ezt követő fejlődés. Az efféle világreformáló hatások az egészen nagy emberek lényegéből folynak.

Ami az államot illeti, Lutherre jellemző az, hogy a bibliából hoz fel bizonyítékokat arra, hogy itt nem Istennek a Szenírásban kijelentett törvénye, hanem az értelem az irányadó. Luther arra hivatkozik, hogy Isten embere, Mózes, midőn arról volt szó, hogy népének világi életrendjét megszabja, elfogadta pogány apósának, Jethrónak a tanácsát. Tehát annak is helye van ezen a téren, hogy a pogány Aristoteles tanácsát is kikérjük. Luther semmiképpen sem akart tudni arról, hogy Mózesnek — ahogy egy weimari prédikátor 1526-ban állította — ott a helye a városházán, azaz, hogy a polgári közigazgatást és igazságszolgáltatást a zsidó törvények szerint kell kialakítani. Éppen az a törvényeskedés, amit a rajongóknál gyakran megtalált gögjük mellett, megerősítette őt ezzel a véleménnyel szembeni álláspontjában. Bizonyos, hogy Luther főként azért akarta a nyelveket tanulni, hogy a Szentírást eredetiben tudja olvasni de eléggé humanista volt ahhoz, (és Melancthon még magasabb fokon volt az), hogy nagyra becsülje a klasszikusok értékét és az antik irodalommal való foglalkozást önmagában véve is. Pontosan a Szentírásra való beállítottságából következett az a nézete, hogy a Szentírás a világi tudományok számára nem szolgálhat tankönyvül. Következetlenség volt Luther részéről az, midőn Kopernikust bolondnak nevezte azért, mivel ő a Szentírással szemben a Földnek a Nap körüli mozgását tanította.

Lutherrel kéz a kézben haladtak a biblia értékelésében, magyarázatában és elterjesztésében wittenbergi barátai. Luther mellett Melancthon is tartott felolvasást a Római levélről és más bibliai könyvekről; Bugenhagen János, az alsó-német és az északi egyházi rend megeremtője, maga is lefordította Luther bibliáját plattdeutschra, számos bibliai könyvtől tartott magyarázatot és bibliai textusról prédikált. Ezt tették Jonás Justus, Amsdorf Miklós és a többi wittenbergi segítőitársai is. De a strassburgiak és a felső-németek is, mint Buczer, Capito, Brenz épílyen viszonyban voltak a Szentírással.

Nem kevésbé a zürichiek. Azt már láttuk, hogy Zwingli és barátai Isten Igéjének a fogalmát egyenesen a Szentírással azonosították. Emellett Zwinglit, Oecolampadiust és elvbarátaikat még nagyobb mértékben, mint a wittenbergieket, a humanizmus tartotta a maga befolyása alatt. Erasmus tanítványai voltak. Maga Zwingli írja, hogy mielőtt Erasmus Újszövetsége a kezébe került, sajátkezűleg leírta — vajon számára a nyomtatott példány beszerzése túl drága volt-e, vagy hogy így akart azzal egészen megbarátkozni? Nem tudjuk. Ez a példány ma is a zürichi könyvtárban van.

Kálvin, a genfi reformátor, aki kétszer hosszabb időt töltött Strassburgban, hitbeli felismeréseit Luther írásainak köszönhette. De ő francia volt, humanista és szisztematikus. Így az ő kezében a reformatori evangélium mássá lett, mint ami a wittenbergieknél volt. Kálvin mint írás-magyarázó tudományos szempontból felette állt minden kortársának. Neki, a dogmatikusnak ugyanakkor volt történeti érzéke is. A szinoptikus evangéliumokat egymással összehasonlítva magyarázta. Értett az antik retorikához és annak nyomait az apostoloknál is kimutatta. De

Luthertől eltérően az Evangéliumból ismét törvényt csinált. Genfi gyülekezetének Isten államát kellett kiábrázolnia a földön. Ehhez bőven felhasználta az Ószövetséget. Itt mutatkozik meg teljes mértékben, mennyire terhes lehet a biblia, ha az allegórikus átértelmezés és határon kívül helyezés enyhítése nélkül a tradíció folytán szó szerinti értelmében a keresztyén élet normájává teszi.

Ernst von Dobschütz „Die Bibel im Leben der Völker” c. könyvéből
(Berlin, 1954.)

Fordította: **Szabadi Sándor** ref. lelkész.

Amiben máig se mondhatunk „igen“-t

*Werner Graf: „Ja und Nein” c. könyve alapján
eszmélkedés felekezeti különállásunk igei háttéréről.*

Ma létérdekünk törődünk egymással. Hermetikusan különzárt élet nehezen képzelhető el. A távolságok lecsökkentek, Földünk összezsugorodott. Népek egymásratalálásától függ, hogy korunk nagy találmányai tényleg javára lesznek-e az emberiségnek.

Az egyház is meg kell, hogy értse ebben az idők szavát. A huszadik század egyháztörténetének egyik legjellemzőbb vonását máris az ökümenikus törekvések adják. Nagy horderejű maga az is, hogy az Ökümenében mód nyílik az egyházak közti beszélgetésre. Akik jobban ismerik egymást, jobban is értik. Közelebb kerülve, sok félreértés megszűnik és bizalmatlanság olvadni kezd.

Egy ilyen konfesszióközi beszélgetés az alcíme Werner Graf: Ja und Nein című könyvének. A legkényesebb felekezeti helyzetet veszi elő: a katolikus–protestáns problémát. Ezen a vonalon az Ökümené sem ért el eredményt. Róma a maga módján akar egységjutást. Ő a maga állásából nem mozdul ki. Vele úgy látszik, csak Rómában lehet találkozni. Ha a protestánsok egységet akarnak vele, meg kell tenniük az utat vissza. Közbe-közbe hangot is ad így az egységvágy. Hogy mennyire őszinte, azt a Mindenlátó tudja. Talán a túloldalon is megértik, ha tamáskodunk. Sok keserves emlékünknél van a múltból. A vegyesházasságoknál alkalmazott lelki presszió nagyban növeli bizalmatlanságunkat. Tudunk olyan kitérőkről, akik maguk megvallották, hogy lélek szerint se ide, se oda nem tartoznak, de a családi békeség kedvéért, katolikus házastársukra való tekintettel teszik, amit tesznek papi nyomásra. Mindamelllett számot kell vetnünk nemcsak azzal, hogy mivel tartozunk hitvalló eleinknek, evangélikus önértékünknek, hanem azzal is, hogy mivel tartozunk az igazságnak, sőt magának Istennek és az ő ügyének. Mivel okoljuk meg a különállást, mikor Róma felé nyitva áll az út? Van-e jogunk fiunktól vagy leányunktól azt kívánni, hogy tagadja meg szíve érzését, ha az egyházával és egyháza jövőjével ellentétet kíván tőle?

Az alábbiakban különbségekről lesz szó, de nemcsak különbségekről. Bírálatra kerül sor, de egyúttal önbírálatra is. Szavunk az evangélikus oldalról egy hang, a tények eltorzítását azonban evangélikus oldalon se helyeselhetjük, mikor a másik félről beszélünk, akár magunk között is. Két érdekünk van. Az egyik a békés egymás mellett élés. Korunk általános követelése ez. Egyházi vonatkozásban a katolikus–protestáns egyházközi viszony is számba jön mint ilyen feladat. A másik érdek a hit érdeke. Az egy Krisztushoz való kétféle viszonyulás, az egy pástör alatt mégis két nyáj elkülönültségében való élés miatt nyugtalaníthatva, vagyunk kénytelenek felvetni az igazság kérdését. A két érdeket amennyire lehet, egyensúlyban kell tartani.

Annak, hogy a katolicizmussal foglalkozunk, a magunk megismerése és megvizsgálása szempontjából is lehet gyümölcse. Amit Isten igéjén lemérve helytelenítünk a másik oldalon, azt szóvá kell tennünk mint a magunk helytelenségét, ha csak a legkisebb mértékben is feltalálható nálunk. Nem egy ilyen idegen csökevény van, amelytől prédikálásunkat, hitéletünket meg kell tisztítanunk.

Az alábbiakban a katolikus vallás három jellegzetességéről lesz szó. Ezek: a pápaság, a mise és az üdvösségre vonatkozó tanítás.

I. Leginkább szembeszökő katolikus vonás: az egyház mindenekelőtt és mindenek felett! Az egyházat uralkodói dicsfény övezi. Sokak előtt imponált már az az időtálló hatalmi és jogi szervezet, amely a pápaságban csúcspontot ér el. A „Péter székében” ülők valamikor császárokat, királyokat ültettek trónra. Mikor ennek a lehetetlenségét kénytelenek voltak tudomásul venni, diplomata ügyeskedéssel, politikai pártok alakításával voltak rajta, hogy érdekeik csorbát ne szenvedjenek. Nem felejtette ugyan Róma se, hogy lelkiek bízattak reá, de nem vette figyelembe, hogy az egyház Ura a világi hatalom kísértését milyen elszántan küzdötte le. Nagy kísértés volt, hogy lelkiek terén is kéznél volt részéről a világi hatalom, akár a pápának tulajdon kezén, akár világi kezén, aki azonban magát az egyház érdekének tartozott alávetni. Ez az uralkodó egyház magát Isten országának („civitas Dei”) tekinti. Jézus a tanítványaira e szerint hatalmat is hagyott, hogy másoknak törvényt szabjanak és annak a rendelkezésükre álló eszközökkel érvényt is szerezzenek. Ugyanakkor a maga pozíciójának megalapozásánál felhasználja a „Krisztus teste” bibliai képét, ezzel is alátámasztva uralkodói igényét. A testet a lélek, az egyházat Isten Lelke járja át, életi, működteti. Így igen-je, vagy nem-je a Krisztus igen-je és nem-je, cselekvése is Krisztus cselekvése!

Ha így értelmezi magát egy egyház, megszűnt a számára Urával való szembesülés lehetősége. Krisztus benne van az egyházban. Belőle szól és általa. Valamely álláspontra vagy gyakorlat elbírálásánál döntő szempont a Bibliához való viszony. Mint történeti okmány is fontos a Biblia. Az üdvösség előkészítésének Izraelben és beteljesedésének Krisztus által nélkülözhetetlen történeti okmánya, a „tanú”-k bizonygatója. Hogy viszonyul Róma ehhez? Hangsúlyozza az első gyülekezettel való kapcsolatát, az utódlás megszakítatlan sorát (successio apostolica). Ez azonban nekünk nagyon külsőleges. Ehelyett a Bibliának kellene az egyház tanítása és gyakorlata kiformalásánál elfoglalni az illő helyet. Így lenne az egyház „apostoli” és a közeledésünk lehetséges. Igaz, hogy az egyház kanonizálta a Biblia könyveit. Ezek a könyvek azonban a kanonizálásra adva voltak. Az egyház nem alkotott, hanem kapott Bibliát. Az egyházban magát fenntartó és kifejlesztő tradíció nem kerekedhetik az írott ige fölé. Ez esetben az egyház kinyilatkoztatóvá lesz, Isten elé lép.

De hogy áll a Bibliával a protestantizmus? Azzal, hogy sokat hajol a Biblia fölé, sincs elintézve minden. A katolicizmus imponáló egysége és irányítótsága ellenképeül szétszakadozottságot, bizonytalankodó keresést látunk sokszor. Mindez sokszor alkalom szeretetlenségre, ellentétekre. Mivel vagyunk hát előbbre?

Valószínű, hogy az egyházzal szembeni bibliai tanítás továbbadásában vannak elmaradások nálunk. Így sokszor érvényesül bomlasztóan az ő ember individualizmusa.

Mi protestánsok merjük magyarázni a Bibliát. Ezt meg kell tenni. A Biblia nem úgy Isten ígéjének a könyve, hogy bárhol bárki kinyitja s utasítást kap magatartását illetően magától Istentől. Isten azzal, hogy Bibliát adott a használatra, nem adta erre önmagát. Ő az Úr marad a Biblia használatbavétele esetén is. Várni kell a szavára, tudakozódni kell üzenete után. Ezt az Istenre való állandó ráutaltságot az üzenetéért

való személyes tusakodást nem helyettesítheti letűnt korok filozófiájának fogalmi apparátusába merevített dogmarendszer, vagy a csatlakozhatatlanság igényével kinyilvánított egyházfői tekintély. Az eltűnt korok hívő felismerése segíthet, csakúgy mint a teológiai tudomány, de Isten mai, reánk vonatkozó üzenete elé nem léphet. Nem kell magyarázni, hogy bűnös, beképzelt, képmutató emberekkel számolva, mennyi tévelygésre és tévesztésre nyílik így ajtó, mégse szabad az egyháznak elbukni a hatalmi egyház kísértésében és a tévelygéssel szemben Isten ígétjén kívül más fegyvert is forgatni. Nagy vitathatatlan fölénye a protestantizmusnak, ha Isten ígéje felé isteni kinyilatkoztatás rangjára emelt dogmákkal, ilyen-olyan tekintélyekkel nem zárja el az utat. Az egyháztörténelem sok megújulásról beszél, mindegyik Isten ígétjéből támadt és táplálkozott. A katolikus egyháznál minden előrelépés a téves úton volt előrelépés, távolodás a megújulás forrásától, lehetőségétől, egyben az ökumenicitás egyetlen alapjától, az ígétől.

II. Az egyház életmegnyilvánulásai között első helyet foglal el az istentisztelet. A próféták miközben Izraelnek Urától való elfordultságát mutatták ki, az istentiszteletet első helyen hozták szóba. A reformációt se tudja kellően értékelni az, aki nem veszi figyelembe, hogy mi volt „istentisztelet” megelőzően és hogyan alakult az istentisztelet a reformátorok hatására.

A katolikus istentisztelet a mise. A mise egyszerre áldozat és szent. Az istentisztelet nem emberi próbálkozás arra, hogy Istenre hassunk, őt a magunk részére megnyerjük. A katolikusok szerint még a miseáldozat is Krisztus cselekvése. Az utolsó vacsorán ő tette a tanítványait papokká azzal a céllal, hogy áldozata az ő papi ténykedésük módján állandósíttassék, hasznosíttassék a mindenkori hívők között. A mise Jézus áldozatának mintegy a jelenítése, bár a jelentősége túlmegy a képszerűségeen. Ilyen magasztaló szavak szólnak róla: „Minden oltár Golgothává lesz, Krisztus mindennap Meridiántól Meridiánig a kereszten függ, a mise megrázó valóságélmény, a golgothai valóság megélése”.

Amellett, hogy Krisztus a mise alanya, a pap is áldozó, sőt a misén jelenlévő is felajánlja Istennek a maga áldozatát. Elvi elhatárolás ellenére is belopózik az istentiszteletbe a synergizmus, sőt a theurgia. A lehetőségekhez mérten legszebb istenháza, legékesebb oltár, legcsillogóbb papi ruha mind alátámasztja az áldozatot és keresi Isten tetszését. A mise latin nyelvű liturgiájához is a legkülönbözőbb korok és kultúrák termésük legjavát adták.

Az emberinek az Istenével való az a kusza elvegyülése, amelyre az egyházfogalom elemzésénél utaltunk, a miséről alkotott felfogásban is érvényesül. Az egyház Krisztussal azonosnak vétetik számba. Így az áldozó pap keze által is Krisztus cselekszik és szája által is a Krisztus szól. Itt is nyilvánvaló, hogy az egyháznak Krisztussal való ily mérvű azonosulása hová visz.

Sok szó fér ahhoz, hogy a mise mennyire alkalmas arra, hogy jelenítse és a híveknek elsajátíttassa Krisztus áldozatát. Az, ahogyan a mise jelenít és az, amit jelenít, nagyon távol állnak. Krisztus halála az Úr magamegalázása, a mise pedig az egyház dicsőségének káprázatos ragyogtatása. Hogy a szegény, mindenéből kifosztott Jézus nagy belső szorongásának, az „Én Istenem, én Istenem, miért hagytál el engem”-nek

hívók általi megélését mennyire szolgálja cerimoniális aprólékosság, nem nehéz eldönteni. A legfontosabb mégis az igei igazság kérdése.

Jézus az utolsó vacsorán nem rendelt áldozatbemutatót. Nem is végzett azt. Az úrvacsora ismételtesére felhívó szavaival nem tette papokká a tanítványait. Az újtestamentomban nyoma sincs annak, hogy az apostolok papi ténykedést folytattak volna. I. Pét. 2, 5. „az áldozattal való áldozást” nem ilyen értelemben említi. Jézus kereszthalála jelentőségének a méltatásánál a Biblia nemcsak az áldozat képét használja fel. A Zsidókhoz írt levél, mikor Jézus váltságát az izraeli főpap áldozó tevékenységével hozza összefüggésbe, csak azért teszi, hogy annak elégtelenségét kimutassa a bűnök eltörlése feladatánál, viszont a Jézus cselekedetét dicsőítse. Erre szolgál az is, hogy az ótestamentumi ismétlődő áldozatban is annak elégtelenségére mutat rá. Viszont Jézusnak az egy, egyszer s mindenkorra szóló örök cselekedete végérvényes megoldást hozott. (Zsid. 9, 12; 9, 25–26; 10, 11–12; 10, 14.) Ezért is tartjuk nemcsak feleslegesnek, hanem károsnak is Krisztus áldozata megismétlését. Azt a látszatot kelti, mintha Krisztus egyszeri áldozata nem volna teljesen elég s valami olyan kiegészítésre szorulna, amelyet megismétlése során és módján kap meg.

Tekintettel kell lenni nemcsak arra, hogy valami minek van szánva, hanem arra is, hogy végül is mivé lesz. Hasztalan hangsúlyozza az egyház tanítása az egyszerűnek egyedülálló jelentőségét, a gyakorlat a misével kapcsolatban mégis csak oda juttatja a hívőt, hogy a bizakodását abba vesse, amit a pap különleges hatalmánál fogva végez, szeme láttára.

Persze, ha már itt tartunk, nézzünk szét a magunk portáján is. A mi gyülekezeteink is ki vannak téve annak, hogy az istentiszteletet emberközpontúan fogják fel. Lehet, hogy mi magunk járunk el úgy, hogy ettől a tévhittől nem szabadulunk. Istentisztelet azért van, mert Istennek van az ő népe számára közölni valója. Isten meg akar bennünket ajándékozni s ez az ő ajándéka váltja ki szívünk magasztalására induló háláját és a Hozzá való gyermeki bizodalomból fakadó kérdéseinket. Minden egyénieskedő, magunkat és a magunkét előtérbe állító istentiszteleti ténykedés eleve rossz.

Mi hát Isten ajándéka a számunkra? A mise intenciójával azonosan kell kijelentenünk, hogy Jézus Krisztus. Isten ezzel az ő ajándékával fordul felénk. Istennek ez a felénk fordulása azonban személyes, azaz igei. Ezért áll istentiszteletünk középpontjában az igehirdetés mint a kereszt prédikálása. Ennek az ígének a biztatása bátorít a hitre, bár közben megítéli a bűnt.

Mindamellelt egyházunk ugyanúgy a szentségek egyháza is, mint a római katolikus. Ez bennünket a többi protestánsoktól megkülönböztet. A miséről mint sacramentomról szóló tanítás erősen kidomborítja a szentség objektivitását. A keresztség és az úrvacsora nem emberi magatartástól függően az, ami. Kevés a szentséget szemléltető igehirdetésnek (verbum visibile) tartani! A szentségben nemcsak mutat nekünk az Isten, hanem ad is. A transzsubstanciatióknak azonban nincs bibliai alapja, de annál erősebb a pogány arisztoteleszi filozófiába való belegyökerzettsége. Az ilyesmiből csak paganizmus születik, aminthogy az átváltoztatott ostyával való visszaélés az. A sacramentalis mozzanat se törli el az Istennel való kapcsolatunk személyességét. A szentségben is a személyes Isten fordul felénk személyes módon. Így vagyunk a keresztségben is, az úrvacsorában megszólítottak, felhívottak, biztatottak.

Igy igényli s egybe teremti meg Isten a szentségek által is a hitet, hogy azon keresztül munkáljon bennünk és rajtunk. Ez ellen az eldologiasító, mechanizáló katolikus szentséggyakorlat súlyos vétséget követ el (opus operatum).

III. A katholicizmus ellen azt szoktuk felhozni, hogy a kiérdeklés alapján áll és ezzel a kegyelem egyedülvalóságát és feltétel nélkül való-ságát csökkenti. Üdvösségünkre tartozó dolgokban a katolikus egyház tőlünk merőben idegen kategóriákban fejezi ki magát. Megkülönbözteti azt, ami a természetből való az emberben, attól, ami ezen túl van. Vala-hogy olyan ez, mint mikor egy régebben épített házra emeletet raknak. Az emelet felhúzása új aktus ugyan a ház történetében, de mégis dicséri az eredetileg is erősnek épült és tartáshoz jó erőben megmaradt alépít-ményt. A természet birodalma bennünk a kegyelem birodalmával Istenben rokon. A bűnbeesés nem hozott Istentől való elfordulást, vele való szembehelyezkedést természetes állapotunkban, csak hiányt, elmaradást. Az ember azt veszítette el, amit külön ajándékként nyert Istentől (donum superadditum). Az elmaradást, a hiányt be lehet pótolni. Jó irány-ban van az ember, csak át kell segíteni az akadályon. Meg kell ismer-tetni, szeretettni vele a jót. Képességét, akaratszabadságát megtartotta arra, hogy amit megismert, ami megragadta, azt kövesse. Az Isten a leg-főbb jó. Hittel kezdődik a kegyelem műve, de folytatódik a szeretetben, Isten élvezésében (fruitio Dei) s kiteljesedik a Hozzá hasonlíváváulásban. Mindez kegyelem, de ennek elő kell készíteni a szívet, a szentté levéshez különleges érdemekre van szükség. Mindemellett a szentek kultusza is az Isten dicsőségét csak növeli. Hisz érdemeik kiemelése a kegyelem dicsősége, amely rajtuk munkált.

Látjuk az elmondottakból, a kegyelem emlegetése nem protestáns privilégium. Sőt azt hozzák fel ellenünk, hogy mi a kegyelmet megüre-sítjük. Mi a protestáns iustificatio? Az, hogy Isten a bűnhöz igaznak nyil-vánítja (actus forensis). Nem történik más, csak ítéletnyilvánítás. Mi ez a kegyelemnek ahhoz a kivirágzásához képest, amelyet a katolikusok nyilvánartanak!

Tény, hogy tanításunkban a kegyelem nem anyagszerű, nem belénk öntött fluidum (gratia infusa). A kegyelem Isten elfogadó szava. De nem több ez minden elképzelhetőnél? Több azért, mert az élő szent Isten szava, aki úgy gyakorol kegyelmet, hogy a Fiát keresztfára adta bűneink miatt. A kegyelem valóban semmivel se több, mint a bűnbocsánat, de az élő Isten bocsánata. S lehetne még ennél valami több? Ennek a kérése és a várása remeg át a 130. zsoltár sorain így: „... hiszen Tenálad van a bocsánat, hogy féljenek Téged”... Ott, ahol a bűn nem elmaradás csupán, hanem istenellenesség, következményében pedig „servum arbitrium”, rabság és elveszettség, nem is segíthet semmi közvetített kegyelem, csak az élő Isten személyesen. Erre kell ügyelni, ha a reformációhoz hűek és idegen kovásztól mentek akarunk maradni. A kegye-lemből ne legyen egy harmadik Isten és az ember mellett, ne legyen belőle emberi kvalitás, szentségfokot mutató minőségjelző, hanem tényleg maradjon Istennél. Úgy tekintessék, mint az ő szava, illetve az igaz-talant Krisztusért igaznak elfogadó tette.

Erre különösen ott kell ügyelni, ahol a megszentelődésről tanítunk. Itt a pietizmus volt és van mindegyre az elcsúszás veszélyében. Előttünk lebeg valami eszmény és elindulunk feléje. Felállítunk jellegzetes normákat. A hívő keresztényennek és olyannak kell lenni. A kato-likus egyháznak evangéliumi parancsai és tanácsai vannak. Ezek az élet-nek minden adódott és lehető helyzetét figyelembe veszik. Átfogó elvek

részletes utasításokká lesznek. Etikusok dolgoznak a kazuisztikán, hogy az egyház tanításában és a gyóntatószékekben mindenki megkapja azt, ami az ő esetére vág. Miért nem tehetjük meg mi ezt evangélikus cégjelzéssel? Sőt, miért nem hívhatjuk segítségül azt a sok évszázados elméleti és gyakorlati eredményt, amely megtalálható az ő könyveikben? Hisz a mi eseteink is hasonlóak és sokszor elég nehezék!

A mi megszentelődésünk ugyanúgy, mint a megigazulásunk, elválaszthatatlan az élő, személyes Istentől. Eszményeknek és normáknak a részleges vagy teljes megvalósulása, odaáll közénk. Elég világos példa erre a bibliai farizeusok. Nem céges válaszította el őket Jézustól, hanem vélt vagy részleges igazságuk, jóságuk.

Semmi kétség, hogy Istennek etikai téren is van a számunkra mondanivalója. Mikor kegyelmébe fogad, minden téren kiterjeszti igényét az emberre. A hitnek engedelmességi jellege van a Biblia szerint. Ez az etika azonban szoros kapcsolatban van Isten alapvető cselekedetével, a bűnös megigazításával. Isten előtt nincs ember ilyen vagy olyan szentségi fokon, esetleg az előírtakon is túlmenve. Neki kegyelemre ráutalt bűnösök vagyunk mind és mindig.

Nem azt jelenti ez, hogy nincs elérhető pont, ahol a lélek nyughasék. Azon való megnyugvás, amit ember elér és megvalósít, persze nincs. Az emberi teljesítés és megvalósítás, még ha önmagában kiváltja is az elismerést, legott kétségessé válik, ha Isten mindent-tudó- látó színe elé kerül. Hiú megnyugvás a relatíve elérhető abszolúttá, Istent-kielégítővé tenni. A törvény az embert, a tulajdon énjét Isten elől féltő, mentő és bebiztosítani akaró indulatában csak megerősíti, illetve belehajszolja abba. Ennek a magát biztosítani akaró énnak jó fogózó az olyan kívánalmak, eszmények, elvek formájába öntött törvény, amely Isten feltétlen igénye helyett ügyesen alkalmazva van az ember lehetőségeihez. Ez így megnyugtató megoldás, biztosított poszt Isten előtt; önmegigazulás. A helyesen hirdetett és alkalmazott törvény, Isten megnyugvást nem ismerő törvénye épp arra való, hogy az önmegigazulás lehetőségét elvegye, s az ember odakényszerüljön Krisztushoz, aki a szabadulást jelenti a törvény rabságából is. A megigazulás Isten kegyelmes cselekedete Krisztusban. Ennek a hordozója az evangélium. Ettől minden törvényjellegűt élesen el kell határolni. Ezért nem adhatunk magatartásra vonatkozó tanácsokat „evangéliomi” cégjelzéssel. Kétségtelen, hogy Isten a megigazulásban új élettel ajándékoz meg. Ennek az új életnek a jellegét azonban nem a legalizmus adja, megvan ennek a maga sajátos spontaneitása. Ezt juttatja kifejezésre Luther nem egy sokat mondó, de félre is magyarázható nyilatkozata, mint ez is: „Szeress és tégy, amit akarsz!” Az ilyen félremagyarázásnak igen kézenfekvő korrekтивuma az, hogy a megigazulásról Luther nem perfectionista módon tanított. Nem egyszer alá az meg, tör össze Isten törvénye, hogy azontúl a félelmetes, követelő Szentséggel ne legyen találkozásunk, hanem állandón a törvény ítélete alatt állunk Isten előtt, sose nélkülözhetve a Krisztust. Az egyház döntő mondanivalója az etikum vonalán is Krisztusról szól. Meg kell tudniok és komolyan kell venniük az embereknek, hogy Isten kibeszélhetetlen lehajlása folytán kikké lettek.

Sokszor megvádolták már a „nem-római” keresztyénséget, hogy ebből a bizonyos „nem”-ből „tengődik”. A protestáns szó eredete is kedvez egy ilyen beállításnak. Abból, hogy vannak, akik ún, hit dolgában csak a „nem”-ig jutóitak, nem lehet általánosítani. Pusztán ellenzéséből annak, ami római oldalon található, nem lehetnek keresztyének, se egyház. A „nem” ismételtetése kevés közel félélévezredre, amióta protestán-

sok is vannak. Voltak és vannak sorainkban, akik valamire, vagy helyesebben valakinek úgy mondták ki az „igen”-t, hogy Róma felé egyben s másban „nem” lett ebből a magatartásból. Ezek valahogy mindig úgy érezték, hogy a katolikus oldalon Isten és az ő igéje irányában kimondott „igen” nem teljes. Isten, az ő igéje, az ő cselekvése mellett ui. még valami mást is szükségesnek tartanak odaát hangsúlyozni. A tudatosan „nem-rómaiak” ezt a félszívűséget nem tartották s tartják megfelelőnek Istennek egész szívével, szeretetével való felénk fordulásához mérve. A tanítás vonalára vetítetten ez a magatartás sajátos kettősséget mutat több ponton is: a kegyelem és természet, hit és kiérdemlés, Szentírás és hagyomány, Krisztus és pápa. Ez a jellegzetes, látszólag gazdagító, valójában azonban szegényítő „és” a sajátosan római. Ez ellen a reformáció tényleg harcot indított és mind máig harcol a maga területén is. Ez a harc valóban éltető eleme, hűségének a hőmérője: csak Krisztus, csak az Írás, csak a hit és csak a kegyelem, mert csak Istent illeti a dicsőség!

Szabó Lajos

Luther megigazulás-tana és az Ujszövetség tanítása a cselekedetek szerinti ítéletről

Prédikálásunk középponti tartalma a megigazulásról szóló üzenet. Azt az embert szólítjuk meg ezzel az üzenettel, aki azt hiszi, hogy ő mindennek a középpontja. Aki nem akar tudni arról, hogy Isten van a középpontban és Istennek felelősséggel, számadással tartozunk.

Meg kell igazulnia az embernek Isten előtt. Számot kell adnia az életéről, minden szaváról, cselekedetéről. Nem lehet elmenekülni a számonkérő Isten elől. Ha mindezt nem prédikáljuk határozottan és világosan, akkor igehirdetésünkben az evangélium csak kegyes legenda (1).

Meg kell igazulni Isten előtt. Ennek az igazságnak a prédikálása persze nem maga az evangélium. Sőt ez éppen a törvény, és pedig abban a megfogalmazásban, ahogyan azt Luther prédikálta. De a törvény hirdetése nélkül az evangélium hirdetése értelmetlen dolog.

Az első dolog tehát annak a meglátása, hogy meg kell igazulni Isten előtt. Csak ezután jön az a kérdés: hogyan igazulunk meg. Az első annak kifejtése, hogy számadást KELL tennünk Isten előtt. Meg KELL igazulni Isten előtt. Aki csak a HOGYANról prédikál (ti. „hogyan kell megigazulni”) — az elmulasztotta az első lépést.

A lutheri megigazulástan rámutat arra, hogy semmiképpen nem lehet a megigazulás alapja az ember cselekedete. Luther sok írásában fejti ki azt, hogy az ember teljesen romlott és bűnös. A bűnről szóló prédikálása a leghatalmasabban talán a Római levélről tartott előadásában szólal meg. Ezt az előadást minden evangélikus lelkésznek olvasnia kellene, mert ebben megdöbbentő erővel tárja fel az emberi szív mélységeit és kíméletlen őszinteséggel elemzi ki az ember minden cselekedetének hátterét és leplezi le a bűnös ember képmutatását. Az ember jócselekedete

Isten előtt nem ér semmit, mert háttere: félelem a büntetéstől vagy a jutalomvágy. Isten nem a külső cselekedetet nézi, hanem a szívet vizsgálja. (2) Az ember romlottsága sokkal mélyebb, mint azt a középkori teológia gondolta.

A megigazulás alapja ezzel szemben az, amit Krisztus tett. A legszebben ezt a 350. ének fejezi ki „A hit a Krisztusra tekint, ki örök érdeme szerint Közbenjáró lett értünk”.

A hitből fakad a jócselekedet. Erre azonban nem NEKEM van szükségem, hanem a FELEBARÁTNAK, A hit Krisztusra tekint, a hitből fakadó szeretet pedig a felebarátra.

Kétségtelen, hogy az Újtestámentumban több olyan igehely van, amelyek szerint Krisztus az utolsó ítéletben a cselekedetek alapján fog ítélni. Milyen kapcsolatban van ezeknek az igehelyeknek üzenete a lutheri megigazulástannal? Nincs-e itt ellentmondás az újtestámentumi tanítás és Luther tanítása között? Ezek és hasonló kérdések maguktól vetődnek fel az eddigiek után és ezek a kérdések húzódnak meg a címben jelzett téma mögött is.

A bevezetésben nem szándékozom tovább részletezni a problémát. Hogy miként felelek a felvetett kérdésekre, azt majd a dolgozat mutatja meg. Itt csak felvázoltam a problémát. Ebből a vázlatból is látható azonban, hogy prédikálásunk és szolgálatunk alapvető kérdéseiről lesz szó. Dolgozatom három részből fog állani: I. Luther megigazulástana. II. A cselekedetek szerinti ítélet. III. Összegzés.

I.

Luther megigazulástana

Luther teológiájának középpontjában a megigazulás áll. Ez a tétel igaz akkor is, ha Luthernek írásait, teológiai munkáit próbáljuk összegezni, mert ezekben mindig ott feszül a megigazulás kérdése. De ez a tétel igaz akkor is, ha más teológusok vagy más felekezetek tanításával vetjük össze Luther tanítását. Ekkor ugyanis az tűnik fel, hogy míg Luther teológiájában a megigazulás áll a középpontban, addig pl. Kálvinnál a kiválasztás, a methodizmusban az etikai értelemben vett megtérés, a felvilágosodásban a kinyilatkoztatás stb. (3.)

Az embernek igazolnia kell magát Isten előtt. Az ember ezt nem tudja magától. Mindig újra mondani kell az ember felé ezt, mert az ember erről mindig újra megfeledkezik.

Az ember lényegében nincs tisztában azzal, hogy ő kicsoda. Féltreismeri a maga helyzetét. Túlértékeli képességeit, lehetőségeit. Azt hiszi, hogy a maga ura lehet és nem tartozik Istennek felelősséggel. Ezért nem tud, illetve nem akar tudni a megigazulás kérdéséről. (4.) Hiányzik az igazi önismeret és emiatt az alázat.

Mi az ember? Erre a kérdésre a döntő feleletet Isten az ő igéjében adta meg. Isten igéje nemcsak az ISTENRŐL szóló kinyilatkoztatás, hanem egyben az EMBERRŐL szóló kinyilatkoztatás is. Isten kijelentette nekünk, hogy mit gondol és ítérl rólunk, és e kijelentésnek hitben helyet kell adnunk. Az ember nem ismeri önmagát. De a Szentírás megmondja, hogy milyen az ember. És ezt hittel el kell fogadni. Az ember nem olyan, amilyennek látja magát, hanem olyan, AMILYENNEK ISTEN LÁTJA!

Gen. 3. elbeszélése az ember bűnesetéről megmagyarázza az ember

valóságát, igazi mivoltát. Gen. 3. válasza az emberkérdésre röviden így foglalható össze: Az ember BŰNBEESETT ember, de Isten KI AKARJA MENTENI ebből az állapotából. (5.)

Az eddigieket tehát így összegezzük: Az embernek igazolnia kell magát Isten előtt, más szóval meg kell igazulnia.

2. A bűnös embernek kell megigazulnia. Ez a következő tétel. Az ember nem igaz, éspedig éppen a bűn miatt nem az. A bűn állapotában az ember nem állhat meg Isten előtt. A bűnös is cselekszik ugyan olykor jót, de ez nem kedves Isten előtt. Csak ha a JÓ cselekszi a jót, akkor áll elő JÓCSELEKEDET. (6.) Nem a cselekedet minősíti az embert Isten előtt, hanem az ember a cselekedetet. Nem a jó gyümölcstől lesz jó a fa, hanem fordítva: a jó fa következménye a jó gyümölcs.

Mindezt akkor értjük meg jobban, ha kissé közelebről megnézzük a bűnkérdést. Mi a bűn? A bűn személyes ellenségeskedés Istennel. Az ember elszakadása Istentől. Az ember olyan akar lenni, mint az Isten. Isten ellen lázad. A bűn lényegét nem ragadhatjuk meg az etika síkján, hanem csak a teológia síkján. A bűn a lutheri teológiában elsősorban teológiai fogalom. Gen. 3. szerint az ember szembefordul Istennel. Nem az almalopás, mint a VII. parancsolat megszegése, vagy a gyümölcs érzéki megkívánása, a test kívánsága itt a bűn. Hanem az Isten iránti bizalmatlanság, a kételkedés abban, hogy Isten javunkat akarja még a tilalommal is: ez a bűn. Amikor Éva leszakította az almát, akkor már lényegében mögötte volt a bűn, már előzőleg bekövetkezett a bűnbeesés, ti. az Istentől való elfordulás. Ennek csupán következménye volt az alma leszakítása. Hasonlóan jól példázza a bűn lényegét a tékozló fiú története is. Itt sem az erkölcsi bűnök a döntők. Az, hogy a tékozló fiú erkölcstelen, kiscsapongó, tékozló életet él, már csak következmény. Az etikailag elhibázott életfolytatás gyökere ott van, hogy elhagyta az atyai házat. Az erkölcstelen élet oka az, hogy eltávozott az atyai háztól. A bűn lényege az, hogy elhagyta az atyai házat. Nem hitte, hogy neki jó az atyai ház. Nem akart gyermek maradni. Ilyen az ember is. Akkor lép rá a bűn útjára, amikor nem akar Isten gyermeke maradni. Amikor Istentől független életet akar, más szóval olyan akar lenni, mint az Isten. A bűn gyökere tehát az Istennel való viszony megromlása. És ezt nem lehet kisebb-nagyobb jócselekedetekkel rendbehozni.

A bűn tehát az Istentől való elszakadás állapota. A bűn: nem egyes cselekedetek, hanem az egész ember teljes romlottsága és képtelensége a jóra. Az Istentől való elszakadásért az ember a felelős. Gen. 3. ezt világosan mondja. Lehet sok teológiai vita erről a fejezetről, de az napnál világosabb, hogy ez az elbeszélés éppen azt akarja hangsúlyozni, hogy az ember a maga hibájából esett bűnbe.

3. A törvény szerepe a megigazulás kérdésében.

Az eddigiekben láttuk, hogy az ember viszonya a bűneset miatt megromlott Istennel. Mi hozhatja rendbe ezt a megromlott viszonyt?

Már az előzőekben szó volt arról, hogy az ember nem ismeri igazán önmagát, nem látja igazi helyzetét, állapotát Isten előtt. Magától mit sem tud Isten haragjáról, amely a bűn miatt rajta van, de Isten kegyelméről sem, amit Jézusban felkínált. Az ígihirdetés egyik alapfeladata a törvény prédikálása. Ez nem más, mint egy tükör, amelyet az ember elé tartunk: „ilyen vagy!” A törvény tehát tükör, amelybe belenézve igazi arcunkat látjuk meg.

Jelentős mozzanat, amikor az ember először hallja meg, hogy az

igehirdetés az ő bűneiről szól. Ilyenkor átmeneti jó szándék ébred fel. De kilépve a templomból, újra a bűn lesz erősebb.

A törvény szerepét így összegezzük:

- a) Megmutatja az ember bűneit.
- b) Tehetetlenségét a bűnnel szemben.
- c) Fokozza a bűn utáni vágyat.
- d) Tudatossá teszi a vétkezést.

Tisztában vagyok azzal, hogy ez a felsorolás nem teljes, hiszen még más szerepe is van a törvénynek, de jelen összefüggésben csak ezeket emelem ki.

A törvény prédikálásának meghallása után most már nincs kétség aziránt, hogy mi lakik az emberben. Most már tudja, hogy mi a bűn. És így vétkezik – most már TUDATOSAN tovább.

Luther Róma 7, 8. kapcsán („mert törvény nélkül holt a bűn”) Augusztinusz fejtegetéseit idézi. Szent Ágoston ezt a helyet a következő résszel együtt a gyermekség korára értelmezi. „Egy gyermek, aki még az ész használatát nem ismeri, sem jóban, sem rosszban nem dönt saját akaráttal. De az évek haladtával, ha az értelem megnyílik, jön a törvény és akkor megelevenedik a bűn. Ha egyszer a serdülővel felvette a harcot, akkor meg fog mutatkozni az, ami a gyermekben elrejtve szunnyad. És vagy a bűn győz, és az ember elkárhozik, vagy le lesz győzve, és az ember üdvözülni.” Luther a következőt fűzi még ehhez: „A törvény akkor elevenedik meg és a bűn akkor kezd megjelenni, amikor az ember kezdi a törvényt megismerni. Akkor előtér a bűnös kívánság és nyilvánvaló lesz az, ami a gyermekben elrejtve maradt. Ahogyan egy fiatal fa még nem mutatja világosan, hogy milyen gyümölcsöket fog hozni. De ha a levelek kihajtanak és a gyümölcs megéri, akkor tudja az ember, hogy milyen fa.” (7)

A fenti pontokba foglalt felsorolást a törvény szerepe kapcsán nem kell hosszabban részletezni. A c) ponthoz csak annyit, hogy még a pogány filozófia is ismeri azt az igazságot „Nitimur in vetitum semper cupimusque negata”.

A törvényt feltámasztja a félelem lelkét. Kényszeríti az embert a büntetés fenyegetése által, ezzel nem öli meg a test cselekedeteit, hanem fokozza azokat, mert fokozza a gyűlöletet a törvénnyel szemben és az áthágásra való vágyat. (8.) Pl. valaki házasságtörő. A pap figyelmezteti a VI. parancsra. Mi az eredmény? Eddig is gyűlölte a törvényt (az erendő bűn miatt!). Most még jobban gyűlöli. Mert hiszen hallja, hogy konkrétan az ő bűnét tiltja. Továbbá: annál jobban kívánja azt a bűnt, annál csábítóbb számára a paráznaság, amely számára tilos öröm. Valóban a törvény nem ad erőt a bűn ellen. Sőt, megmutatja, hogy mi lakik a szívben. És azt a szívet az ember a maga erejéből nem tudja megváltoztatni.

Összegezve a törvénnyel kapcsolatos megállapításainkat, azt kell mondanunk, hogy a törvény nem tudja megváltoztatni a bűnös ember viszonyát Isten felé. Nem tudja létrehozni az ember állapotában azt a döntő, egzisztenciális megváltozást, amely után új ember születik, aki kedves Isten előtt és jót cselekszik. Mi a törvény szerepe? Felfedi a bűnt. Isten elleni keserű haragot támaszt az emberben. Az ember fél Istentől, menekül tőle. Az ember képmutatóan álarcot vesz fel Isten felé. Jónak, kegyesnek mutatja magát, belül pedig a szív marad a régi.

És Isten a szívet nézi, az álarc mögé lát, őt nem téveszti meg, ha az ember úgy tesz, mintha a legbuzgóbb hívő, legjobb szülő, legszeretőbb felebarát stb. lenne. Mintha minden rendben lenne. Isten tudja, hogy a szív a régi. Őt nem téveszti meg a farizeus dicsekvő, képmutató imádsága, amelyben jócselekedeteit felsorolja.

Schlinck így összegezi a törvény szerepét: A törvény vagy nyílt lázadás, vagy cselekedetbeli igazságot, vagy bűnbeismerést, rémületet és kétségbeesést munkál, azonban minden esetben fokozza az Istennel szembeni ellenségességet. Amennyiben a törvény a megromlott és szolgai embertől engedelmességet követel, amelyet az semmiképpen nem tud teljesíteni, a törvény az isteni harag kinyilatkoztatása. Az Isten törvénye alatti kétségbeesés nem jócselekedet, nem alapja a bocsánatnak. Ez is bűn, mert itt az ember ahelyett, hogy szeretné Istent, rettegve menekül tőle. (9.)

4. A megigazulás egyedüli alapja az evangélium. A döntő változást Isten és ember viszonyában, az ember szívének, bensejének egzisztenciális megváltozását a törvény nem tudja létrehozni, ezt csupán az evangélium hozhatja létre.

A döntő változást az hozza, amikor Krisztus a bűnösök közé lép. Krisztus az embereket két csoportra osztja: igazak és bűnösök. Az igazaknak hirdeti a törvényt, a bűnösöknek az evangéliumot. Ez a masszív tétel így igaz, ahogyan most megfogalmaztuk. Kik az igazak? Azok, akik a maguk erejéből és a maguk cselekedetei által akarnak igazak lenni, mint a farizeus. Akik azt a bizonyos álarcot veszik fel Isten előtt. Hallani sem akarnak arról, hogy ők bűnösök. Náluk minden rendben van. Szívük istenfélő és tele van szeretettel. Az igazak, tehát azok, akik úgy tesznek, MINTHA igazak lennének. Magukat igaznak tartják, holott éppúgy romlottan és eredendő bűnben születtek, mint minden más ember.

Az evangélium ítélete szerint: a bűnös — igaz (megigazul), az igaz — bűnös („megaláztatik”). V. ö. farizeus és vámszedő példázata.

Krisztus világossá teszi, hogy lényegében kétféle emberi magatartás lehetséges Isten felé. Kétféle ember van: öntelt „igaz”, és megalázkodó „bűnös”. Az igaz ember ismertetőjele a contritio et fides, tehát a bűnbánat és a hit. Persze, ez nem úgy értendő, hogy pl. 100 ember közül 90 igaz és 10 bűnös. Hanem ugyanaz az ember ma „bűnös” és holnap „igaz”. Mert a hit és megtérés nem állandó állapot. Az ember gyakran visszaesik a hitben. Nem állandóan van meg a contritio és fides.

Krisztus világosságot teremt a bűnkérdés dolgában. Az ő tisztasága és szentsége mellett mindenki bűnösnek érzi magát. A vele való találkozás hozza meg az igazi önismeretet és bűnbánatot. A farizeusok egy házasságtörő nőt hoznak hozzá. Meg akarják kövezni. Jézus azt mondja, hogy aki nem bűnös, az vesse rá elsőnek a követ. És ezek a szavak egyszerre világosságot derítenek a bűn kérdésében. A farizeusok kezéből kihullanak a kövek. Kiderül, hogy nemcsak a parázna asszony volt bűnös, hanem az „igazak”, a farizeusok is bűnösök. Nem merik vállalni annak kockázatát, hogy Krisztus fejükre olvassa bűneiket. Eltávoznak. Tudják, érzik, hogy Krisztus tekintete a szív mélyéig hatol.

Krisztus szentsége mellett vége a vitának a bűn felől. Mellette senki nem tisztá, senki sem igaz, senki sem ártatlan. Krisztus mellett bűnösnek érzi magát az ember. A nagy halfogás után Péter így szól: „Eredj el tőlem, Uram, mert bűnös ember vagyok.” Ha Krisztus nem beszél a bűnről, mellette akkor is mindenkiben büntudat támad. Belelát az

emberbe, és az ember belátja, hogy hiábavaló minden képmutatás, önáltatás, mentegetőzés. A döntő változást Isten és ember viszonyában a Krisztussal való találkozás hozza meg. Ez a találkozás egykor, amikor Krisztus testben itt járt a földön, közvetlenül történt, ahogyan azt a samáriai asszony, a gazdag ifjú és más újtestamentumi elbeszélések mutatják. Ma az igén, közelebről az evangéliumon keresztül találkozhatunk Krisztussal. Lényegében ugyanaz történik ma, ha az ígihirdető szájából hangzik az evangélium, mint mikor Krisztus maga mondotta például a gutaütöttnek: „Bízzál, fiam, megbocsáttattak a te bűneid.”

A Krisztussal való találkozás első eredménye a bűnösségünk felismerése, ahogyan arról már szoltunk. A döntő mozzanat azonban az, hogy Krisztus bűnbocsánatot hoz a bűnösnek. Szenvedése, halála és feltámadása által megváltja a bűnöst. Ez a megigazulás alapja. Az ő érdeme által igazulunk meg. A megigazulás alapja tehát nem az, amit az ember tesz, hanem amit Krisztus tett, ahogyan már a bevezetésben rámutattunk erre.

Az evangélium meghallása, a bűnbocsánat elfogadása döntően megváltoztatja az ember alapmagatartását Isten felé és embertársai felé is. Ezt a döntő változást sok bibliai példán szemléltethetnénk. Álljon itt most csak egy példa, a lator példája, Lukács 23, 39–43. Ebben a textusban a döntő a 41. versben elhangzó vallomás: „Mi ugyan méltán (ti. szenvedünk), mert a mi cselekedetünk méltó büntetését vesszük: ez pedig (ti. Krisztus) semmi méltatlan dolgot nem cselekedett.” Ezek a szavak mutatják, hogy ez a lator valóban *bűnösnek* tudta magát. Pokoli kínok között — a keresztfán — mondja el, hogy: ezt érdemlem. Ez az igazság. Ez jár nekem. A szenvedés, a bűnhődés gyötrő perceiben mondja: ezt érdemlem. Igazságos, hogy Isten ezt a sorsot mérte rám.

Luther Római leveléből tartott előadása mutat rá arra, hogy mindnyájan készek vagyunk azt mondani: nyomorult, bűnös vagyok, de egy bűnös szerepét senki sem vállalja. Mert hát mi más jelent bűnösnek lenni, mint minden büntetésre, szenvedésre méltónak lenni? Szájjal bűnösnek vallani magát, de cselekedettel lázadni ellene, ez képmutatás, hazugság. Mert az igaznak jár ki az: békességet, dicsőséget és minden jót kapni. Ha tehát nem igényled azt, hogy igaz légy, akkor ezeket a javakat se igényeld. Ha pedig bűnösnek valod magad, akkor köteles vagy büntetést, jogtalanságot és kárt szívesen vállalni, mint sajátodat és tulajdonodat. Ezért mondja Luther, hogy igen ritkán fordul elő és nehéz dolog az, hogy valaki „bűnössé legyen”. Ez úgy értendő, hogy valójában persze mindenki bűnös, de magát igaznak tartja mindaddig, míg igaz önismeretre el nem jut, hogy azután attól kezdve magát csak bűnösnek tartsa. Isten épp azt akarja elérni, hogy önmagunkról alkotott véleményünk ilyen értelemben változzon meg, vagyis igaz helyett bűnösnek lássuk magunkat.

Luther szerint bűnössé lenni azt jelenti: összetörni azt a gondolkozást, amelyben mi makacsul azt képzeljük, hogy életünk, szavunk, cselekvésünk szent és igaz, és egy más gondolkozás felöltése, amelyben szívből hisszük, hogy bűnösök vagyunk, gonoszul cselekszünk, beszélünk, élünk, tévutakon járunk, és amelyben magunkat így vádoljuk, elítéljük, kárhoztatjuk. (10.)

Visszatérve a lator példájára, még azt kell kiemelnünk, hogy szavaiban nemcsak bűntudat, de hit is van. Meglátta az evangéliumot is. A maga szenvedése mellett meglátta azt a *másik* szenvedést is. Az

egyetlen szenvedést, amelyet nem bűnös hordozott, hanem ártatlan. Krisztus semmi rosszat nem cselekedett, Ő tehát mások bűne miatt szenved. Ebben a mozzanatban látta felcsillanni a lator a bűnbocsánat reménysugarát. És ezért mert így fordulni Jézushoz: „Uram, emlékezzél meg én rólam, amikor eljössz a Te országodban.”

Összegezve az eddigieket, azt kell mondanunk: a Krisztussal való találkozás bünbánatot teremt a szívben, a Krisztus által adott bűnbocsánat pedig bizodalmas hitet fakaszt. Ez a töredelem és ez a hit döntően átformálja az embert. A Krisztusban megigazult ember szíve hálával telik meg Isten iránt és szeretettel az emberek iránt. Ez az utóbbi mozzanat így is kifejezhető: a megigazulás erkölcsi megújulással jár együtt.

II.

A cselekedetek szerinti ítélet

Dolgozatom első részében felvázoltam a lutheri megigazulástan alapvonalait. A következőkben az lesz a feladatunk, hogy a Szentírás, közelebről az Újtestamentum tanítását a cselekedetek szerinti ítéletről összegezzük és értékeljük. Mondanivalómat az alábbi négy pontban fejtem ki.

1. Kétségtelen, hogy az Újtestamentum tanítja, hogy Krisztus az ítéletkor a cselekedetek szerint fog ítélni. „Nekünk mindnyájunknak meg kell jelennünk a Krisztus ítélőszéke előtt, hogy ki-ki megjutalmaztassék aszerint, amiket a testben cselekedett, vagy jót, vagy gonoszt.” II. Kor 5, 10. További igehelyek: Máté 16–27. — Róma 2, 6. stb. A felsorolásban nem törekedhetem teljességre, az igehelyek mondanivalója teljesen világos.

2. A probléma megoldásában döntő mondanivalója van Máté 25-nek, nevezetesen az utolsó ítéletről szóló textusnak (31–46. v.). Eszerint Jézus elválasztja az utolsó ítéletkor a népeket, mint a pásztor a juhokat a kecskéktől. A juhokat jobbkéz felől, a kecskéket balkéz felől állítja. Az ítéletkor a cselekedeteket veszi számba. Ha azonban bele-mélyedünk a textus exegézisébe, világossá válik, hogy lényegében a következőről van itt szó: a jobbkéz felől állóknak a bűneit nem említi (pedig biztosan volt bűnük), a jót viszont beszámítja. Másrészt a balkéz felől állóknak csak a bűneit sorolja fel, de jócselekedeteiket nem. Pedig nyilván voltak jócselekedeteik, de azokat Krisztus nem veszi figyelembe, mert ami hitből nincs, az bűn. Napnál világosabb, hogy itt is valójában a hit gyümölcseit keresi Krisztus, amikor a cselekedeteket veszi számba. Ez a rész tehát nem cáfolja meg, sőt inkább alátámasztja a lutheri megigazulási tanítás helyességét. A jobbkéz felől állók is *csak kegyelemből* nyernek üdvösséget, mert: *kegyelemből* nem említik meg bűneiket, *kegyelemből* számítja be jócselekedeteiket. A balkéz felől állók viszont, akik hit által nem igazultak meg Jézus Krisztusban, Isten haragja alatt vannak. *Isten haragja miatt* soroltnak fel bűneik, és ugyancsak *Isten haragja miatt* nem számíttatik be jócselekedetük.

Máté 25 ezen exegézise mintáján kell valamennyi hasonló újszövetségi helyet értelmezni és értékelni.

A hívők jócselekedete nem tökéletes. Csak azért kedves Isten előtt, mert Isten Krisztusra tekint. A Krisztusba vetett hit teszi kedvessé a hívők egyébként igen gyalró jócselekedeteit. Másrészt az is igaz, hogy

a balkéz felől állóknak tulajdonképpen jócselekedete nem is lehet. Hiszen Isten kegyelme nélkül éltek. A kegyelem nélkül élő ember cselekvése pedig Isten előtt sohasem jó, hiszen amikor jót cselekszenek, nem Isten iránti szeretetből teszik, se nem az Ige iránti engedelmességből, hanem csak a büntetés félelme, vagy a jutalom reménye miatt. (11.)

3. Kétségtelen, hogy a hit gyümölcsöket terem. Ezek a gyümölcsök a keresztyén ember jócselekedetei. Ezek mindig a *felebarát javát* szolgálják. A keresztyén ember sok mindent megtesz a felebarát javáért szeretetből, de csak a felebarát érdekében és nem a maga üdvössége céljából. Ugyancsak a keresztyén ember sok mindent nem tesz meg, kerül (hiábavaló dolgok, stb.), de ezt megint a felebarát javáért nem teszi, illetve kerüli, hogy így szolgáljon annak és nem a maga üdvösségéért. Ebben az összefüggésben lesz világossá, hogy milyen értelmetlen és helytelen az a kérdés, szabad-e a keresztyénnek moziba járni, szórakozni, stb. Világos, hogy mindez szabad. Az üdvösség ezen nem múlik. De igenis le kell ezekről vagy bármi más önző érdekről mondani, ha a felebarát java azt történetesen úgy kívánja.

4. A hit *mindig* gyümölcsöt terem. Az Újszövetségben különösen Jakab levele küzd azon hamis nézet ellen, hogy van hit cselekedetek nélkül is. Ez a polémia Jakabnál nem Pál levelei ellen irányul, amelyek azt hangsúlyozzák, hogy egyedül hit által igazulunk meg. Hit és cselekedet sem Pálnál, sem Jakabnál nincs úgy szembeállítva, mintha a kettő kizárná egymást, Ellenkezőleg. A kettő összetartozik és mindig együtt jár. A megigazulás alapja a Krisztusba vetett hit és ennek a hitnek elválaszthatatlan következménye, természetes gyümölcse a jócselekedet.

Megigazulás és erkölcsi megújulás összetartozik. A megigazult ember nemcsak Istennel kerül új és helyes kapcsolatba, hanem az emberekkel is. A szeretet, amely a hit első gyümölcse, vagy úgy is mondhatnánk: a hit gyümölcseinek összefoglaló megjelölése, mindig a felebarátra irányul. A szeretet meglátja a felebarát szükségét, lelki vagy testi nyomorúságát és segítőkészséggel hajol le hozzá.

A hit és annak gyümölcse annyira összetartozik, hogy Pál, a hit nagy teológusa írta meg a szeretet himnuszát is, I. Kor. lev. 13. részében. Ez a fejezet világosan mutatja, hogy a hit és a szeretet, vagyis a jócselekedet egymással szorosan összetartozik.

III.

Összegezés

A hátralevő részben sok új mondanivalóm már nincsen. Már eddig is jeleztem a megigazulásról szóló tan és a cselekedetek szerinti ítélet-ről szóló tanítás összegeztetésének irányát, illetve lehetőségét.

Most tehát csak tömör megfogalmazásban összegezem vizsgálódásunk tanulságait.

1. Ragaszkodni kell ahhoz, hogy a megigazuláshoz, üdvösséghez nem szükséges az ember jócselekedete. Ezt a tételt szilárdan kell tartani. A hit a Krisztusra tekint. Csak ha az ő érdemében bízunk, akkor van szilárd alapja reménységünknek az üdvösségre nézve.

2. Ragaszkodni kell ahhoz a tételhez is, hogy a hit sohasem tétlen, hanem gyümölcsöt terem, azaz a felebarát iránti szeretetben válik életté és valósággá.

3. El kell fogadunk az Újszövetség tanítását arról, hogy Krisztus egykor a cselekedetek szerint fog ítélni az utolsó ítélet napján. Ezt a tételt hittel el kell fogadni. De le kell mondani arról, hogy az utolsó ítélet dolgait, az ítélet mértékét, módját mi maradéktalanul megértsük. Van itt sok minden, amit a véges emberi értelem nem érthet meg. De ez nem is ránk tartozik, ez az ítélettartó Krisztus dolga. Isten elrejtett dolgai előtt tisztelettel és imádattal kell megállnunk és fejet hajtánunk.

Kétségtelen, hogy a cselekedetek szerinti ítélet tana némi feszültségben van a hit általi megigazulás tanával. De a lutheri teológia a cselekedetek szükségességét ettől függetlenül is vallja és tanítja. Jót cselekedni — ez a megigazult ember állandó feladata és kötelessége, de — ismételjük — semmiképpen sem azért, hogy a jócselekedetek által igazuljunk meg.

4. A cselekedetek szerinti ítéletről szóló tanítás az eddigiek ellenére is vehető úgy, *mint komoly figyelmeztetés és serkentés a jócselekedetekre.*

Gáncs Aladár

Az 1859-es pátens hatása a Délvidéken

Száz esztendeje, hogy 1859. szeptember 1-én megjelent Ferenc József vallásügyi nyíltparancsa, amit szeptember 2-án a miniszteri végrehajtási utasítás követett. Szeptember 29-én hangzott a késmárki tiszai egyházkerületi gyűlésen az első éles tiltakozás a Habsburg valláspolitikája újabb manővere ellen. Innen számíthatjuk a pátens elleni küzdelem hosszú és bonyolult folyamatát.

Az 1848–49-es szabadságharcot és forradalmat leverő reakció, mint ellenforradalmi rendszer, hatalmába akarta keríteni a forradalommal rokonszenvezett protestantizmust. A katolikus főpapság a Habsburg-rendszer hű szövetségese volt évszázadokon át, a Bach-korszakban azonban az ún. osztrák konkordátum (1855) a meglévőnél is jobban kiszélesítette a főpapság hatalmát. Ez annak a jele, hogy minden téren kielégített, megbízható szövetségesként akarta kezelni a katolicizmust a Habsburg-rendszer. A protestantizmus azonban nem volt ilyen egyszerű eset. Mind a négy püspökünket elmozdította a Bach-korszak, a forradalommal való rokonszenvezés miatt. Ferenc József porosz mintára akarta átszervezni a magyarországi protestáns egyházakat. A porosz király 1835-ben rendelettel tette kötelezővé az Alsó-Rajnavidék és Westfália számára azt a „rheinisch-westfälische Kirchenordnung”-ot, amely az 1817-ben elrendelt porosz államegyházi unió mintájára készült. Ennek az a lényege, hogy a porosz államegyháznak egyre jobban hozzá kellett simulnia az abszolutisztikus porosz királyi hatalomhoz. A Bach-korszak ellenforradalmi helyzetében Bécs a porosz királyok szélsőreakciós egyházpolitikáját tekintette mintaképnek. Mint ahogy általában a porosz militarista rendszer volt Ferenc József eszménye. Evangélikus egyházunkban a nemzetiségi ellentétek felszítása révén akart teret nyerni a Habsburg-rendszer. A protestantizmus átszervezése érdekében kiadott császári nyílt parancs már eleve számított a nemzetiségi megoszlásban rejlő taktikai lehetőségekre. A császári nyílt parancs az előző négy egyházkerület helyett hat szuperintendenciát állított fel egyházunkban. Ezek egyike az újonnan létesített *újverbázi szuperintendencia* volt.

A pátens elleni küzdelemek sok részlete látott már napvilágot különböző feldolgozásokban, azonban eddig még feltáratlan az újverbázi potenciális szuperintendencia története. Egyetemes egyházunk levéltárának idevonatkozó gazdag anyaga alapján jelenik meg az alábbi tanulmány, hogy felfedjen olyan részleteket, amelyek eddig még ismeretlenek és feldolgozatlanok voltak.

*

Amikor II. József gyökeresen fel akarta számolni a gyarmatosítás és a központi hatalom kiterjesztésének korlátait, eszközei között felhasználta a régi Habsburg-receptet, a nemzetiségek egymás elleni kijátszását. Az amúgy is kevert nemzetiségű bácskai, bánáti, szerémségi vidékre az 1785–1789. években Wittenberg vidékéről és Hessenből németeket telepítettek Bulkesz, Torzsa, Cservenka, Szeghegy, Nagyverbász, Kiskér, Új-pazova helységeikbe, valamint ugyanezekben az években szlovákokat hoztak Nógrád, Hont, Zólyom, Gömör, Nyitra megyékből Kiszács, Glozsán, Pivnica, Szelence, Lalics falvakba. A „legfelsőbb parancsra” végbement telepítés során arról is gondoskodás történt, hogy a német, illetve szlovák lakosok lelkészekkel is el legyenek látva. Ez a Habsburgok részéről szokatlanul tapasztalt „királyi bőkezűség” talán azzal is magyarázható,

hogy 1784-ben zajlott le e kor legnagyobb szabású jobbagymegmozdulása, a Horia—Closca-féle felkelés, az uralkodó ezen az intézkedésen keresztül is biztosítani akarta az újonnan telepítettek Habsburg-hú vezetését. A közhangulatra jellemző, hogy még 1848 áprilisában is aulikus hangon tekint vissza a telepítés körülményeire Sztelho János esperes.¹

A telepítés megtörténtével csaknem egy időben létrejöttek új evangélikus gyülekezetek. A telepítést megelőzőleg 1770-től Ópazován és 1783-tól Petrovácon volt anyaegyházközség.²

Az 1791. évi pesti zsinat a pesti esperességtől elválasztotta ezeket az anyaegyházközségeket s bács—szerémi esperességgé alakította, 14 gyülekezettel. Az eredetileg 7 német és 7 szlovák egyházközségből álló egyházmegye gyorsan növekedett, 1848-ban már 22 anya- és 6 leányegyházközségből állt, lélekszáma pedig az 1789-es 16 500-hoz képest 1848-ra 45 000-re emelkedett.

A hasonló körülmények között létrejött bánáti gyülekezetek 1836-ig a békési egyházmegyéhez tartoztak. Az önállósodáskor 15 egyházközséggel alakult meg a bánáti egyházmegye.

A bánáti egyházmegyében két evangélikus-református uniált gyülekezet is volt, a temesvári uniált gyülekezet 1824, a lugosi uniált gyülekezet pedig 1848 óta állt fenn. Bármennyire is érdekes a magyarországi uniált egyházközségek életének ismertetése, most tárgyunkhoz csak az illik, ami a patentális mozgalmak szempontjából fontos. A temesvári uniált gyülekezet úgy jött létre, hogy a helybeli két protestáns felekezet szerződésileg egyesült. A gyülekezet 57 százaléka volt evangélikus, 43 százaléka református. Felváltva választottak evangélikus vagy református lelkészt, ugyanakkor a segédlelkész mindig a másik felekezethez tartozott. A nemzetiségi megoszlás könnyűvé tette a liturgiai kérdést, mert a német istentisztelet evangélikus és a magyar istentisztelet református liturgia szerint ment végbe. Az uniált egyházközség egyszerre tartozott a bánáti evangélikus egyházmegyéhez és bányakerülethez, valamint a békésbánáti református egyházmegyéhez és tiszántúli kerülethez. A nemzetiségi kérdéssel is összefüggő patentális mozgalmak szükségképpen teremtettek speciális helyzetet az uniált gyülekezetekben.

Thun Leó vallás- és közoktatásügyi miniszter Karner Vilmos temesvári lelkészt nevezte ki 1859 októbertől az újverbácsi szuperintendencia adminisztrátorául. A bécsi kormánytól kapott adminisztrátori fizetése évi 2400 forint volt, ami akkor kb. három átlagos lelkészi, vagy két teológiai tanár évi jövedelmének felelt meg.

Az új szuperintendensi adminisztrátor természetesen saját egyházközségében kezdte a patens rendelkezéseinek bevezetését. A „Delejtű” című temesvári lap erről szóló riportját közölte a PEIL. E szerint a temesvári uniált egyházközség közgyűlést tartott, amelyen Karner Vilmos lelkész a presbitérium választását a pátens értelmében akarta végrehajtani, azonban a templom minden szögletéből élénk ellentmondás mutatkozott ez ellen. A hívek arra hivatkoztak, hogy a meglévő presbitériumot sem közgyűlés, sem kormányrendelet nem mozdította el, tehát csak annak kiegészítéséről lehet szó, de nem újráválasztásáról. Mikor pedig Karner továbbra is sürgette a pátens bevezetését, a jelenlevők legnagyobb része elhagyta a templomot. Az ezer lelkes gyülekezetből csak húszan szavaztak a tisztségek betöltésére, de a jegyzőkönyvben ki-

¹ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap (a továbbiakban: PEIL) 1848. évf. 510.

² PEIL 1848. 510. 730.

emelték, hogy csak a megüresedett tisztségek esetében szavaztak, a választások nem a pápens értelmében folytak le. Ezzel tehát Karnert le-szavazta a saját gyülekezete.³

Az 1860 január elején elhunyt Karner Vilmos szuperintendensi adminisztrátor helyére Thun kultuszminiszter 1860. február 5-én Tessényi János torzsa (Bácska) lelkészt és 1855 óta bács-szerémi esperest nevezte ki. Tessényi kinevezésével egyidejűleg hosszú levelet is kapott Thuntól, amelyben a miniszter kifejti, hogy a protestáns egyházak szervezeti kérdéseinek megoldását, a zsinat összehívását csak elősegíti a pápens: minél hamarabb rendeződnek a gyülekezetek a pápens szerint, annál hamarabb érhetik el a zsinattartási engedélyt.⁴ Ezeknek a céloknak az előmozdítása érdekében hívja fel a szuperintendens, hogy minden befolyását lat-bavetve, szorgalmazza a gyülekezetek pápens szerinti rendeződését.⁵

Tessényi 1860. február 12-én körlevélben jelenti be szuperintendensi kinevezését. A helyzet nehézségeivel tisztában van, kiemeli, hogy őt, mint a szuperintendencia egyetlen akkor működő esperesét érte a kinevezés. Jól tudja, hogy nem az egyház bizalmából (nicht aus dem Vertrauen der Kirche) került a szuperintendensi székbe, de ezt a körülményt azzal menti, hogy kinevezése csak adminisztrátori, tehát átmeneti jellegű, arra az időre szól, amíg zsinatilag nincs rendezve az egyház élete. Bízik a kormányban, hogy ezt nemsokára lehetővé teszi. Tiszte átmeneti jellegét kívánja kidomborítani azzal is, hogy mint esperes is hivatalában marad.⁶

Thun 1860. március 3-án kelt körlevelében újra azzal nyugtatja a kedélyeket, hogy csak azért van szükség a szuperintendensi adminisztrátorok kinevezésére, mert az összehívandó zsinat elképzelhetetlen szuperintendensek nélkül.⁷

Közben pedig 1860. március 31. volt az a határidő, ameddig a gyülekezeteknek el kell fogadniuk a pátenst, s annak megfelelően kell szervezniük magukat. Nagybecskerek már 1859. november 13-án „koordinálta” magát, jelenti büszkén Benkó György lelkész. Nagyikinda „egyhangúlag” fogadta el a pátenst 1860. január 30-án, Buttyán 1860. III. 20-án, Kiszemlak 1860. III. 20-án, Istvánfalva, Liebling, Birda, Versec és Detta filiáival 1860. III. 27-én, Ferdinansberg 1860. III. 28-án csatlakozott a pátensthez. Belohorszky Gábor lugosi evangélikus lelkész, az ottani uniált egyházközösség papja azt jelenti, hogy ő maga a pápens híve, de gyülekezete nem fogadta el azt. Ugyanúgy járt, mint Karner Vilmos a temesvári gyülekezettel.⁸

Thun miniszter igen nagy figyelmet fordít a gyülekezetek magatartására. 1960. április 16-án kelt levelében „mit aufrichtigem Bedauern” értesült arról, hogy a bajsai és szeghegyi gyülekezetek, noha a pápens mellett jelentkeztek, most újra vissza akarnak térni az autonóm egyházba. Ezt csak nyugtalan elemek agitációjának tulajdonítja, s felhívja a szuperintendens, hogy csillapítsa le a kedélyeket s szerezzen érvényt a pápensnek és a miniszteri rendeletnek.⁹

³ PEIL 1860. 57.

⁴ Evangélikus egyetemes egyházi levéltár, bányakerületi anyag (továbbiakban: ELB). J. 7. 9.

⁵ ELB. J. 7. 10. Bécs, 1860. február 5.

⁶ ELB. 1860. J. 7. 14. Torzsa, 1860. február 12.

⁷ ELB. 1860. J. 7. 60.

⁸ ELB. 1860. 7. 83. 85. 89. 90. 94. 102. 105. 108.

⁹ ELB. 1860. J. 7. 139.

A bécsi kormány a jól megfizetett szuperintendensi adminisztrátorok útján ugyan hajszolta a pátens bevezetését, de csupán a papság körében volt sikere, a nép — noha túlnyomórészt nem értette az indítékokat —, de ösztönösen is húzódtott attól, ami Bécsből jött. A 69 éves megtört öreg ember, Chalupka pozsonyi szuperintendensi adminisztrátor, Kuzmányi közvetlen elődje írja a Felvidékről (ahol pedig valóban volt bázisa a pátensnek), Tessényinek a pátens bevezetési határideje után, nyilván sok tapasztalat alapján: „Die Geistlichkeit ist geschlagen, wenn sie die h. Regierung nicht kräftig schützt und unterschützt.”¹⁰

Ambrózy Mátyás, antalfalvai lelkész, bánáti esperes azt kérdezi Tessényi szuperintendensi adminisztrátortól, hogy a pátent el nem fogadó két egyházközséggel, Temesvárral és Lugossal milyen viszonyba lépjen, „mint a mellyek a testületi jogok igénybe vételétől s használtatásától el vannak tiltva”.¹¹

A szerb-bánáti helytartóság közli Tessényivel, hogy a pátens szerint nem szervezett egyházközségek nem ismerhetők el.¹²

Karner Vilmos temesvári evangélikus lelkész elhunytával református lelkész következett az uniált egyházközség szabályai szerint. Ilyenként Dömötör Károly református lelkészt választották meg, aki erőteljesen az autonóm egyház mellé állt. A szerb-bánáti helytartóság levélben fordult Tessényi Jánoshoz, s Dömötör lelkészről adatokat kért, miközben azt is kijelentette, hogy sem a temesvári, sem a lugosi papválasztás nem tartozott az engedélyezettek közé.¹³

A szerb-bánáti helytartóság annyira szemmel tartotta a pátens ügyét, hogy külön kiértesíti az újverbászi szuperintendensi adminisztrátort arról, hogy a beérkezett adatok szerint a bács-szerémi esperességből Kiszács, Újsóve, Ókér, Glozsán, Petrovác, Pivnica, a bánáti egyházmegyéből pedig Tót-Aradác csatlakozott újabban az újverbászi patentális szuperintendenciához.¹⁴

Új helyzetet teremtett az 1860. május 15-én megjelent uralkodói kézirat.

A bács-szerémi esperesség 1860. május 18-án közgyűlést tartott. A közgyűlésen 25 anya-egyházközség képviselői jelentek meg, ezekből 20 a bányakerülethez való visszacsatolás, a többi pedig a pátens fenntartása mellett szavazott.¹⁵ Az egyházmegyében tehát győztek az autonómista pártiak, azonban úgy, hogy a németek és szlovákok kimondották a két külön esperességre válást, 20:18 arányban. Thun kultuszminiszter feltűnő gyorsasággal veszi tudomásul Tessényihez írt levelében, hogy a bács-szerémi esperesség német és szlovák esperességre óhajt szétválni.¹⁶

Ambrózy Mátyás bánáti esperes Tessényihez írt levelében azt jelenti, hogy minden erőfeszítése mellett sem vihette keresztül a miniszteri rendeletnek megfelelő egyházszervezést. „Május 15-e mindent annyira megbonyolított, hogy csupán csak a kifejlődő jövőnek türelmes bevárására szorítkozhattak a határozatok... Én részemről, határőrvidéki lelkész létemre nem csak a pátens melletti intézkedéseim fenntartására ügyelnek, hanem az egész esperességet néző ügyben jobb fordulatot is a kor-

¹⁰ ELB. 1860. J. 7. 123.

¹¹ ELB. 1860. J. 7. 168.

¹² ELB. 1860. J. 7. 189.

¹³ ELB. 1860. J. 7. 227.

¹⁴ ELB. 1860. J. 7. 190.

¹⁵ PEIL 1860. 827.

¹⁶ ELB. 1860. J. 7. 197.

mány bölcsességétől minden nap reményben várok”, — írja június 4-iki levelében.¹⁷ Egy másik levelében azt fejtegeti Tessényinek, hogy 30 év óta, amióta a bányakerületi közgyűléseken részt vesz elvben nem elnezeze senki azt, hogy a délvidékiek földrajzi helyzetüknél fogva a bányavárosi egyházkerületből kiváljanak. Az akadályok gyakorlatiak voltak. Egyrészt az, hogy a tervezett alföldi szuperintendenciában hiányzott egy főiskola, másrészt hiányoztak a többi kerületnek szóló alapítványok, most az az álláspontja Ambróznak, hogy csak oly feltétel alatt fogadják el a bányakerülethez való csatlakozást, hogy az alföldi egyházkerület felállításának elvét kimondják, s arra később sort kerítenek.¹⁸

1860. június 26-án Lieblingen gyűléseztek a bánáti egyházmegye pátensszerűleg szervezett egyházközségei. Itt Ambrózy álláspontja annyiban érvényesült, hogy a bányakerülethez való csatlakozást a zsinat időpontjáig tanácsosnak tekintették, olyan kikötéssel, hogy az Alföldön régóta szükségesnek ismert új szuperintendencia felállításának szükségességét a bányakerületi közgyűlés fogadja el, s felállítását ajánlja a zsinatnak. A pátensszerű esperességi gyűlés után br. Ambrózy Lajos bánáti esperességi felügyelő Temesvárra autonóm esperességi gyűlést hívott össze, június 28-ra. Ezen részt vettek a patentálisok is. Bizonyára itt alakították ki azt a közös álláspontjukat, amely a következő és most már egységes esperességi gyűlésen érvényesült.¹⁹

Ambrózy Mátyásnak az alföldi egyházkerület felállítására vonatkozó javaslatát nem szavazták meg a bánáti esperességi gyűlésen, 1860. július 4-én Temesvárott, ahol a küldöttek egyhangúlag döntöttek amellett, hogy a bánáti esperesség a bányakerületi szuperintendenciához régi törvényes állásába visszakerüljön.²⁰

1860. július 17—19-én Pesten tartotta közgyűlését a bányai egyházkerület. Ezen felolvasták Ferenc József Benedek táborszernagyhoz intézett kéziratát, amelynél fogva a pátens értelmében nem rendezett egyházközségeknek, esperességeknek és szuperintendenciáknak is jogukban áll világi és egyházi vezetőiket megválasztani s a zsinatra vonatkozó lépéseket és előkészületeket megtenni. Kihirdették a püspökválasztás eredményét, amely szerint Székács József 175 szavazatból 150 esett.²¹ A nagy többséggel és óriási lelkesedéssel megválasztott Székács József iránti bizalomnak számos jele között lehet azt is megemlíteni, hogy például Dömötör Károly temesvári lelkész Székács megválasztásának híre óta nem volt hajlandó hivatalos levelezést folytatni a patentális egyházi emberekkel. Erről panaszkodik Ambrózy Mátyás esperes 1860. július 26-án Tessényi szuperintendensi adminisztrátornak.²²

A bács-szerémi és bánáti egyházmegyei gyűlések döntése és Székács megválasztása után Tessényi szuperintendensi adminisztrátornak lényegében megszűnt a tisztsége, s ezzel megszűnt az újverbászi patentális szuperintendencia működése is. 1860. augusztus 1-én Tessényi János megkezdte levelezését Székács szuperintendenssel, beiktatása alkalmából közönte, közli, hogy a rábízott gyülekezetnek kihirdette a püspökválasztás eredményét és kész az újverbászi szuperintendencia irattárát is átadni,

17 ELB. 1860. J. 7. 201.

18 ELB. 1860. J. 7. 199.

19 ELB. 1860. J. 7. 234.

20 PEIL. 1860. 921.

21 Bányakerületi közgyűlési jegyzőkönyv, Pest, 1860. július 17—19.

22 ELB. 1860. J. 7. 242.

amint a felmentéséről szóló levelet a kormánytól megkapja. Az irattárat szeptember 26-án adta át.²³

Ezzel azonban még nem oldódtak meg a problémák. Tessényi János 1860. szeptember 12-én bejelenti bács-szerémi esperesi tiszteről való lemondását azzal, hogy az esperesi gyűlés határozata értelmében német és szlovák esperességre válik szét az egyházmegye, és most már csak a szuperintendensi gyűlésen múlik ennek a határozatnak a jóváhagyása.²⁴

A bányakerület 1860. október 8–11-ig Pesten tartott közgyűlésén tárgyalta a bács-szerémi esperességnek német és szlovák esperességre történő kettéválását, mint az esperességi gyűlés határozatát. Az egyházkerület „szükségesnek találta az esperességet ezúttal atyafiságosan oda utasítani, hogy legközelebbi gyűlésében ezen elhatározását még egyszer fontolóra véve, a mennyiben ezt tovább is fenntartani elháríthatatlan nyomás okoktól indíthatnák, ezeket kimerítőleg összeállítva, a jövő kerületi közgyűlésre írásban terjessze elő. Ajánlatván egyúttal az esperességnek a fennforgó nehézségek kiegyenlítését, netán a nógrádi gyakorlat alkalmazásával megkísérteni, mely szerint t. i. az egyházmegye kiterjedése által különben okozandott nehézségek az egyházigazgatásnak a fő- és alperes közötti — terület szerinti czélszerű megosztása által teljesen elhárítvák.”²⁵

A bács-szerémi egyházmegye elfogadta az egyházkerület határozatát s az 1861. május 3-án Újverbászon tartott esperességi közgyűlésen megállapították az esperesi tiszttel betöltésének azt a rendjét, ami 1873-ig maradt érvényben. E szerint az esperesség főesperesét felváltva a szlovák és német egyházak lelkészei sorából választották három évre, úgy hogy a szlovák főesperes mellé mindig német alesperest és viszont — a német esperességi főjegyző mellé pedig mindig szlovák jegyzőt is választottak.²⁶

1861. május 1-én a bács-szerémi esperesség Újverbászon tartott közgyűlésén váratlanul megjelent Székács József szuperintendens, s ott sikerült a német és szlovák nemzetiségek szerint két külön esperességre szándékolt szakadásnak elejét venni s a testvéri összetartozásnak és a keresztyéni kiengesztelődésnek „áldásos szellemét elővarázsolni”.²⁷

Ezzel azonban még korántsem záródott le a pátens okozta nyugtalanság a Délvidéken. 1863 óta sorozatosan rossz volt a mezőgazdasági termés. Bariss Sándor lieblingi lelkész 1863. július 30-án azt írja Székácsnak, hogy az aszálykár miatt a hívek úgy elszegényedtek, hogy fizetéképtelenekké váltak, sem az évi lelkészi javadalmat, sem a stólajárándóságot nem tudják kifizetni.²⁸ Még két év múlva is azt jelenti Székácsnak az ügy kivizsgálására kiszállt bánáti esperes, Frint János, hogy 40 fizetéképtelen paraszt van Lieblingben, akik a bíró, szolgabíró, földesúr felzárkoltására sem fizetnek semmit.²⁹

Csak hogy amíg a parasztot minden hatóság zaklathatta elmaradt egyházi fizetési kötelezettsége behajtása miatt, addig a földesurak felé semmi lehetőség sem volt erre. Horváth Dániel birdai lelkész szégyenletes dol-

²³ ELB. 1860. C. III. a. 1.

²⁴ ELB. 1860. C. III. a. 4.

²⁵ Bányakerületi közgyűlés jkve 1860. október 8–11. 23. jkvi p.

²⁶ Bierbrunner Gusztáv: A Bács-szerémi ág. hitv. ev. egyházmegye monográfiája. Újvidék, 1902. 22. o.

²⁷ Bányakerületi közgyűlés jkve, 1861. augusztus 24–26. 1/d. pont.

²⁸ ELB. 1863. C. III. b. 21.

²⁹ ELB. 1865. C. III. b. 10.

gokról ír báró Ackermannékről püspökének. A bárók nemcsak egyházi, hanem személyi szolgáltatások megfizetésével is tartoznak a lelkésznek, fél még csak szóbahozni is ezeket, mert „ő gazdag, én szegény, már ez is elég”. 1863. július 31-én este, amint a lelkész a háza előtti padon üldögélt s az arra sétáló fiatal bárónak szóbahozta tartozását, báró Ackermann megverte, „válasz helyett szegény ősz fejemet verte egész erejéből”.³⁰ Az iratokból nem derül ki, hogy a püspökénél panaszt emelt lelkész valamiféle elégtételt is nyert volna a rajta esett felháborító sérelemért.

De nemcsak természeti csapás okozta a feszült helyzetet. A bécsi udvar és az osztrák nagyburzsoázia az új forradalomtól való félelmében „a parasztság legjogosabb követeléseivel szemben, hatalmának egész súlyával az arisztokráciát, a birtokos osztályt támogatta”.³¹ A tagosítás során a legelőrészt a parasztság kezén levő földmennyiség arányában osztották ki. A kistöldű, vagy földtelen zsellérek elvesztették legelőrészüket, kénytelenek voltak megválni állataiktól. Az aszálykár által sújtott nép szegénységét csak nagyobbitotta az, hogy a földesuraság mindenütt elkülönítette a legelőt. „Az mit népünk nehezen visel s mit megérteni nem tud, az, hogy mi joga van a földes uraknak a legelőhöz” — írja óvatos és szelíd fogalmazásban a PEIL.³² A népharag azonban úgy nyilvánult meg a legelő tagosítással kapcsolatban, hogy például Petrovácon katonaságot vetettek be a parasztok küzdelme ellen.³³

Természetes ezek után, hogy a jogaiban kismizmizett és a természeti csapások által sújtott elszegényedett bácskai és bánáti nép semmiről sem hallott nagyobb örömmel, mint arról, hogy ha a pátenshez csatlakozik, kevesebbet fog fizetni, mert legalább egyházi tartozásaitól fog mentesülni. A pátens agitátorai jól ismerték a nép helyzetét s teljes egészségben kihasználták ezt az érvet a pátens mellett. Mindig kiemelték, hogy a pátens mögött sok százezer forint van, nem kell majd fizetniök a papokat.

Ezzel kapcsolatban egy másik propagandafogás is járt. Példa rá a petrováci eset. A földesúri legelő elkülönítés miatt a petrováciak panaszra mentek az udvarhoz, gondolva, hogy a király majd pártjukat fogja a földesúrral szemben. Közadakozásból követeket is küldtek Bécsbe. A petrováci egyházi pénztárnoknak, bizonyos Kopcsoknak azt mondta valaki Bécsben, hogy csak azért nem fogja pártjukat a király, mert haragszik rájuk a pátens el nem fogadása miatt. Ha csak így lehet legelőhöz jutni, gondolták a jó petrováciak, akkor hát elfogadják a pátens. Ezzel a beugratással a pátens ugyan elfogadták, de a legelőhöz mégsem juthattak hozzá.³⁴ Ugyanígy tárja fel ezt a legelő-agitációt az evangélikus egyház egyetemes közgyűlésének jegyzőkönyve is azzal, hogy tudomása szerint Petrovácon kívül a szilbácsi, kulpini és glozsáni egyházközségeket is ezzel a beugratással nyerték meg a pátens számára.³⁵

Székács József szuperintendens a Helytartó Tanácshoz 1866. október 12-én intézett beadványában hivatalosan is panaszt emelt az ellen, hogy a Bács megyei falvakban (Petrovác, Szilbács, Kulpin, Glozsán) a pátens-

³⁰ ELB. 1863. C. III. b. 19. 22.

³¹ Mód Aladár: 400 év küzdelem az önálló Magyarországért. Bp. 1951. 181.

³² PEIL 1865. 1401.

³³ PEIL 1865. 1401.

³⁴ PEIL 1865. 1401.

³⁵ Egyetemes gyűlés jkve, 1865. október 5—7. Sérelmek, 4. pont.

hez való csatlakozás főmotívuma az a hiedelem, hogy a pátens egyház-
község tagjainak nem kell fizetniök a szokásos egyházi járandóságokat.³⁶

De nemcsak anyagi eszközökkel, hanem nyílt erőszakkal is bele akar-
ták hajszolni a pátens elfogadásába a gyülekezeteket. Sztehlo József glo-
zsáni lelkész, bács-szerémi főesperes írja Székácsnak, hogy a pátens elfo-
gadtatásának erőszakolása idején a „Kreisvorstand” fejenként 40 botot
ígért az előjáráságnak, ha a pátent el nem fogadják, mire a paraszt bíró
így felelt: „Megbotoztathat minket, de a pátent akkor sem fogadjuk el!”³⁷

Bekker Jakab újverbászi lelkész és alesperes jelenti Székácsnak,
hogy amikor a kiszácsi evangélikus lelkész, Petrováczra ment, amikor Kuz-
mányi szuperintendens is a községben tartózkodott, a falusi bíró ható-
ságilag kikísértette a faluból s meggyalogoltatta a következő faluig. Amíg
ilyen hatósági sétában részesítették, azalatt otthon kertjébe betört a fia-
talság egy része, ott mindent tönkretett azzal, hogy ők a pátent elfogad-
ták, most már övék a lelkészi gyümölcsös is.³⁸

Sztehlo János petrováci lelkész 21 éven át volt bács-szerémi főspe-
res 1852-ig, amikor az osztrák katonai uralom megfosztotta hivatalától.
Öreg korában káplánok kisegítő szolgálatára szorult. Mrva György, és
Valach Mihály káplánok izgatása folytán a gyülekezet elfogadta a pá-
tent, papja tiltakozása ellenére. Mivel Kuzmányi Károly szuperinten-
denci hatásköre az egész arszágra kiterjedt, a többi patentalis szuper-
intendenci adminisztrátor működésének megszűnésével, Kuzmányi min-
den eljárás nélkül nyugalmazta az érdemekben elagott lelkészt, s jöve-
delmeinek felét Mrva György káplánnak adta, aki magát előbb a parochia
örökösének nevezte, aztán pedig a gyülekezet néhány tagja által magát
petrováci lelkésznek kiálttatta ki, amit aztán Kuzmányi 1864. július 16-án
megerősített.³⁹ Az 1865. október 5—7-én Pesten tartott egyetemes gyű-
lés a sérelmek közt felsorolja a petrováci gyülekezeten esett sérelem
mellett Sztehlo János lelkész esetét is. A hívek hitegetése újra a régi
recept szerint történt, „hogy a pátens elfogadása után nem kell többé
papot és tanítót, a verbászi gimnázium számára az évenként kötelezett
50 ft-ot fizetniök, sem templomot, sem paplakot építeniök, mert ez mind
kormányköltségen fog végbemenni”.⁴⁰

Akadott olyan lelkész is, aki keveselte a pátens bevezetése körüli
erélyt s több terrorintézkedést javasolt a bécsi kormányra. Véber And-
rás újpazovai (Zimony mellett) lelkész 1864-ben egy memorandumot nyúj-
tott be az uralkodónak, amelyben azt javasolta, hogy abszolutista erő-
szakkal parancsolja rá a pátent az örvidéki gyülekezetekre, szakíttassa
el ezeket a gyülekezeteket a magyarországi evangélikus egyháztól, olvas-
tassa be ezeket külön örvidéki esperességbe, s ezt rendelje a bécsi szu-
perintendenciá alá. Végeredményben, mint oly sok esetben, úgy itt is
a nemzetiségi kérdés abban a formában jelentkezik, amelyben az arisz-
tokrata vezetéstől meg nem tisztított magyarországi evangélikus egyház
kötelékéből való kiválás, a legrosszabb útra vezetett: a Dunamedence
népeit egyaránt elnyomó legreakciósabb hatalom, a Habsburg-rendszer
kiszolgálásához.

³⁶ ELB. 1866. B. I. 3.

³⁷ ELB. 1867. C. III. a. 5.

³⁸ ELB. 1866. C. III. a. 1.

³⁹ Sztehlo Kornél i. m. 134.

⁴⁰ Egyet. gyűlés jkve, 1865. október 5—7. Sérelmek, 4. pont.

Székács gyors helyszínre utazásával és kellő felvilágosító munkájával volt csak elhárítható a veszély.⁴¹

Időközben egyre közelebb került a kiegyezés lehetősége a megvalósuláshoz. De még ebben az időben is azt írja Stelczer Frigyes kiszácsi lelkész Székácsnak 1867. április 2-án, hogy a pántenses szlovák gyülekezetek külön szlovák és külön német esperességet akarnak, hogy így egy tömbben maradjanak az előzőleg szlovák patenális gyülekezetek. Ezt a javaslatot több német pap is támogatja. Ugyanakkor azt is várták a patentalisták, hogy az országgyűlés ugyanúgy elfogadja majd a protészans vallásügyi pátenst, mint az újoncozást, vagy az adópátenst. Nem akarták hinni, hogy végleg cserbenhagyták őket felülről.⁴²

A patenális gyülekezetek nehezen nyugodtak bele az új helyzetbe. Sztéhlo József főesperes 1867. június 13-án azt panaszolja Székácsnak, hogy a patenális gyülekezetek még mindig feltételeket szabnak a viszatérésnél.⁴³

Ugyanakkor nem szűnt meg a Habsburg-rendszer további taktikázása sem a nemzetiségi kérdés napirenden tartásával. Stenczel Károly neudorfi lelkész jelenti Székácsnak 1867. április 10-én, hogy a szerémi egyházközségeket a megyei hatóság írásban hívta meg előbb Vukovárra, majd június 2-re Zágrábba. Bizalmasan arról értesült, hogy a meghívás célja a szerémi egyházközségeknek a magyarországi evangélikus egyháztól való elszakítása.⁴⁴

A Habsburg nemzetiségi politika járszalagjára került evangélikus gyülekezetek nem vették észre a velük űzött játékot, s beugrottak Bécs ígérétének és megcsörgetett pénzének. Pedig az oly sok vizsályt okozott pátensszel egy időben a forradalmi emigráció Magyarország jövőjét éppen a nemzetiségekkel való demokratikus megegyezés útján kereste. Kossuth Duna-konföderációs terve a magyar, horvát, szerb és román nemzetiségek teljes egyenjogúságán alapult. „Az ég nevére kérem a magyar, szláv és román testvéreket, borítsanak fátyolt a múltra s nyújtsanak egymásnak kezet, fölkelvén mint egy ember a közös szabadságért s harcolván valamennyien egyért, egy valamennyiért... Az ég nevére kérem, fogadják el a tervet, mely nem koncesszió, hanem kölcsönös és szabad szövetség. Minden egyes aldunai nemzet, ha sikerülne is maga köré gyűjtenie most máshová tartozó fajrokonait, legföljebb másodrendű államot alkothatna, melynek függetlensége örökös veszélyben forogna s mely szükségkép alárendelve volna idegen befolyásoknak. De ha a magyarok, délszlávok és románok a főntebbi tervet fölkarolják, elsőrendű, gazdag és hatalmas állam lesznek 30 millió lakossal, mely sokat fog nyomni Európa mérlegében. Egység, egyetértés, testvériség magyar, szláv és román között! Íme, ez az én legforróbb vágyam, legőszintébb tanácsom!”⁴⁵

Ahogy a magyar uralkodó osztályok nem fogadták meg Kossuth tanácsát, ugyanúgy az evangélikus egyházban sem jutott szerephez az egység és egyetértés a nemzetiségek között. Pedig Jézus Krisztusban leomlanak a nemzetiségi válaszfalak is! Krisztusban nincs sem zsidó, sem görög. Sajnos, sok időnek kellett eltelnie, amíg a megváltozott társadalmi viszonyok között élő evangélikusok rádöbbenek Istennek a népek közötti békét munkáló akarására.

Dr. Ottlyk Ernő

41 Bányaker. közgyűlés jkve, 1865. augusztus 16—19.

42 ELB. 1867. C. III. a. 4.

43 ELB. 1867. C. III. a. 5.

44 ELB. 1867. C. III. a. 2.

45 Kossuth Lajos Iratai, VI. köt. 12. old.

A lelkészavatás rendje

Tájékoztatásul és hozzászólásra folytatólagosan közöljük a készülő agendából a lelkészavatás rendjét. Eredeti terv szerint az 1957 júniusban benyújtott tervezetet előbb a kiküldött munkaközösség tagjai néznék át s az átdolgozás után közölnék a terveket a lelkészek szélesebb köreivel. A 12 tagú munkaközösségből azonban két év alatt csak hárman szóltak hozzá érdemben, bár minden tag rendelkezésére állott az agendatervezet egész terjedelmében. Ezekután a lehetőség szerint az eredeti formájában tesszük közzé az agendatervezet egyes részleteit, hogy a lelkészek megismerjék és észrevételeiket megtegyék. Ismét utalok az agendatervezet elvi alapvetésére, különösen annak 10. pontjára: Lelkipásztor 1957:237–244.

A lelkészavatás nem tartozik a gyakori kazuálék közé, mégis nagy jelentőségű, s ezért joggal tarthat számot az érdeklődésre. Javaslatomban két fontos változtatás van az eddigi rendhez képest: (1) Elejtem a lelkészjelölt magános úrvacsoravételét. Ilyen magános úrvacsoravételnek a gyülekezet jelenlétében teológiai okokból nincs helye az evangélikus istentiszteletben. Ezt röviden megokoltam az alapelvek kifejtésénél: Lelkipásztor 1957:239. (2) A hangsúlyt a lelkészjelölt elkötelezéséről és szolgálatvállalásáról áttettem arra, amit Isten cselekszik Jézus Krisztus és a Szentlélek által. Természetesen egyik változtatásom sem az én egyéni elképzelésem, hanem Luther rendjét, a reformáció rendtartásait és az evangélikus egyházban ma használatos agendákat vettem figyelembe.

A tervezetben az egyházi szolgálatra kibocsátás címe alatt a lelkészavatáson kívül a lelkészi munkatársak (teológiát végzett nők) kibocsátásának rendjére vonatkozó feltételes javaslatom is megtalálható. Ezt azonban lehetőség szerint más alkalommal közöljük.

RÉSZLET AZ AGENDATERVEZETBŐL

XVII. Kibocsátás egyházi szolgálatra

A lelkészavatás Krisztus missziói parancsán alapul. Nem szentség, de mégis Krisztus rendelése. Ahogyan Jézus küldte tanítványait a világba, úgy küldi ki az egyház az Isten Szentlelke által elhívottakat az evangélium szolgálatára. Amikor az egyház Krisztus rendelése szerint és az Ő nevében lelkészt avat, akkor maga Krisztus kötelez el és küld ki az evangélium hirdetésére. Ez a küldetés az egész életre szólóan és az egész emberre kiterjedően kötelez. A felavatott lelkész egyszer s mindenkorra és fenntartás nélkül kötelezve van az evangélium szolgálatára. Ennek a vállalt szolgálatnak teljes vagy részleges elhagyása mindig hűtlenség a szolgálatra hívó Úr iránt. Jézus Krisztus azonban megígérte, hogy tanítványaival marad a világ végezetéig és ad Szentlelket azoknak, akiket szolgálatába állít. Ezért a lelkészavatás döntő pontja nem is az elkötelezés vállalása, hanem Krisztus elküldő parancsának átadása és könyörgés Szentlélekért.

Az evangélium szolgálatába nem állítható akárki, hanem csak az, akit maga Krisztus akar elhívni szolgálatára, és aki felkészült erre a szolgálatra. Ezért kötelességük azoknak, akik Krisztus elküldő parancsát tovább adják, hogy a jelöltet gondosan megvizsgálják alkalmasság és felkészültség szempontjából. A lelkészavatás feltétele tehát nemcsak a

teológiai tanulmányok elvégzése, hanem a lelkészi pályára alkalmasság gondos vizsgálata. A püspöknek ezt a lelkészavatás előtt megfelelő formában el kell végeznie, de ünnepélyes formában is megismétli ezt az avatásnál, amikor az avatandó hitére és elhatározására vonatkozó kérdéseket felteszi.

1.

LELKÉSZAVATÁS – ORDINÁCIÓ

A lelkészavatást püspök végzi két lelkész segítségével, úrvacsorával végződő istentisztelet keretében, lehetőleg a lelkészjelölt gyülekezetében. Ha az avatás nem a lelkészjelölt gyülekezetében történik, akkor az avatás a lelkészjelölt gyülekezetében is előre hirdetendő és az avatás napján vagy a legközelebbi vasárnap ott is imádkozzanak érte.

A lelkészavatásra a templomba rendben vonulnak be a presbiterek, a püspök a két segédkező lelkésszel, a lelkészjelölt és a lelkészek.

1. Istentisztelet bevezetése

A vasárnap nagy vagy kisliturgiája a kollektáig vagy a hitvallásig bezárólag.

Ha hétköznap történik a lelkészavatás: nagy vagy kis liturgia a lelkészavatás propriumával a kollektáig vagy a hitvallásig.

A szolgálatot a helyi lelkész végzi.

2. Ének vagy karének

3. Bejelentés

A püspök két lelkésszel az oltárhoz lép és a gyülekezet felé fordul. A lelkészjelölt az oltár elé áll.

Kegyelem néktek és békesség, Istentől, a mi Atyántól és a mi Urunktól, a Jézus Krisztustól.

Ámen.

Keresztyén Gyülekezet! Testvéreim az Úrban!

Megjelent most előttünk NN testvérünk, hogy teológiai tanulmányainak elvégzése után Krisztus parancsa szerint Isten igéjével, imádsággal és kézzel felavassuk (kibocsássuk?) lelkészi szolgálatra.

4. Igehirdetés

Hallgassátok meg azokat a szentigéket, amelyeket erre az ünnepi alkalomra választottam!

Igeolvasás.

Igehirdetés.

5. Ének vagy karének

Hallgassátok meg, Testvéreim, mit mond Isten igéje az ige szolgálatáról!

6. Lekciók

a) *Evangelium*

Az evangéliumi oldalon álló lelkész olvassa:

Az Úr Jézus Krisztus mennybemenetele előtt ezt mondja tanítványainak Máté evangéliuma szerint:

Nékem adatott minden hatalom mennyen és földön. Elmenvén azéri, tegyetek tanítványa minden népet, megkeresztelvén őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében és tanítván őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam néktek: és ímé, én tiveletek vagyok minden napon a világ végezetéig. (Mt 28,18–20)

János evangéliuma szerint pedig ezt mondja:

Békesség néktek! Ahogyan engem küldött az Atya, én is úgy küldelek titeket. És mikor ezt mondta, rájuk lehelt és ezt mondta nékik: Vegyetek Szentlelket: Akiknek bűneit megbocsátjátok, megbocsáttatnak azoknak, akikéit megtartjátok, megtartatnak. (Jn 20,21–23)

b) *Epistola*

Az epistolai oldalon álló lelkész olvassa:

Pál apostol ezt írja a második korinthusi levélben:

Isten megbékéltetett minket magával a Jézus Krisztus által és nekünk adta a békéltetés szolgálatát. Mert Isten volt az, aki Krisztusban megbékéltette magával a világot, nem tulajdonítván nékik az ő bűneiket, és reánk bízta a békéltetés igéjét. Krisztusért járván tehát követségben, mintha Isten kérne általunk, Krisztusért kérünk: békéljete meg Istennel. (2Kor 5,18–20)

Az efézusi levélben pedig ezt írja:

És Ő adott némelyeket apostolokul, némelyeket prófétákul, némelyeket evangélistákul, némelyeket pedig pásztorokul és tanítókul, hogy a szenteket felkészítse a szolgálat munkájára, Krisztus testének építésére, míg mindnyájan eljutunk a hitnek és az Isten Fia megismerésének egységére, érett férfiúságra, arra a nagykorúságra, amelyben elérjük Krisztus teljességét. (Ef 4,11–13)

c) *Intés*

Isten őrizze meg ezeket az igéket a te szívedben Lelkészjelölt Testvérem, hogy hűségesen töltsd be szent hivatásodat.

7. Hitvallás

Most pedig valld meg hitedet az élő Isten és a keresztyén gyülekezet színe előtt!

A) Összefüggő szöveggel:

Apostoli hitvallás.

B) Három kérdésre:

Lásd a keresztelésnél.

Adja Isten, hogy megállj ebben a hitben mindvégig és másokat is elvezess erre az üdvözítő hitre.

8. Kérdések

Lelkészjelölt Testvérem!

Hallottad Isten igéjét a Krisztustól rendelt egyházi szolgálatról és megvallottad hitedet. De Pál apostol ezt mondja: „A kézzátételt el ne hirtelenkedd!” (1Tm 5,22) Ezért felelj meg a következő kérdésekre!

Vállalod-e igaz meggyőződéssel és jó lelkiismerettel a lelkészi szolgálatot evangélikus egyházunkban Isten dicsőségére és embertársaid üdvösségére? Feleld: Vállalom.

Vállalom.

Akarod-e ebben a szolgálatban az egyház Urát és Fejét, Jézus Krisztust híven követni, evangéliumát a teljes Szentírás szerint hitvallásaink értelmében tisztán és igazán hirdetni, a szentségeket rendelése szerint kiszolgáltatni? Feleld: Akarom.

Akarom.

Fogadod-e, hogy az evangélium szolgálatát tántoríthatatlan hűséggel végzed alkalmas és alkalmatlan időben, és feddhetetlen életfolytatással pecsételed meg Krisztus egyházának épülésére? Feleld: Fogadom.

Fogadom.

Ígéred-e, hogy evangélikus egyházunk törvényes rendjét megtartod és a törvényes egyházi felsőbbségnek szent hivatásodhoz illően engedelmeskedel? Feleld: Ígérem.

Ígérem.

Kész vagy-e ezt az elhatározásodat és fogadásodat kézadással és esküvel is megerősíteni? Feleld: Kész vagyok.

Kész vagyok.

9. Kézadás

Elkötelezésed jeléül add a te jobbodat!

10. Eskütétel

Most pedig mondd el a lelkészi esküt! A gyülekezet az esküt állva hallgassa!

Az első segédkező lelkész az oltári bibliát tartja, a második az esküt olvassa, a lelkészjelölt pedig jobbját a bibliára teszi, bal keze első három ujját esküre emeli. A gyülekezet feláll.

Én NN / esküszöm az élő Istenre, / aki Atya, Fiú, Szentlélek egy igaz Isten, / hogy evangélikus lelkészi hivatásomnak / teljes erőmmel és minden tehetségemmel / megfelelni igyekezem; / az Úr Jézus Krisztus evangéliumát / a teljes Szentírás szerint / egyházunk hitvallásai értelmében / tisztán és igazán hirdetem; / szentségeit rendelése szerint / épületesen szolgáltatom ki; / a reám bízottakat híven pásztorolom / és a gyógyónási titkot megtartom; / embertársaimat nemcsak szóval, / hanem példás életemmel és szolgáló szeretettel is / Krisztus számára megnyerni törekszem; / evangélikus egyházunk / országos törvényekben biztosított önkormányzatához, / szabadságához és jogaihoz ragaszkodom; / egyházunk törvényes rendjét megtartom és védem; / törvényes egyházi felsőbbségnek / szent hivatásomhoz illően engedelmeskedem / és egyházi ügyekben / csak tőlük fogadok el rendeleteket; / lelkészi szolgálatomat / tántoríthatatlan hűséggel végzem / és abban nem engedem magamat akadályoztatni / sem ígérettel, sem fenyegetéssel, / sem semmiféle tekintéllyel vagy veszéllyel. / Isten engem úgy segítjen. Ámen.

11. Lelkészavatás

a) A Szentlélek segítségülhívása

Testvéreim az Úrban!

Könyörgő énekekben hívjuk segítségül Isten Szent Lelkét, hogy Ő maga tegye alkalmassá azt, akit elhívott a szent szolgálatra.

A lelkészjelölt letérdel.

A püspök intonálja a „Jövel Szentlélek Úristen” kezdetű éneket és a gyülekezet együtt orgonaszó nélkül elénekli az első verset.

b) Miatyánk

A püspök a segédkező lelkészekkel együtt a lelkészjelölt fejére teszi kezét és a gyülekezettel együtt elmondja a Miatyánkot.

c) Imádság

A püspök külön felszólítás nélkül kézzel a könyv nélkül mondja a következő imádságot.

Úr Jézus Krisztus! Te magad láttad, hogy sok az aratnivaló, de kevés a munkás, és ezért megparancsoltad, hogy kérjük az aratásnak Urát: küldjön munkásokat az ő aratásába. Szavadnak engedelmeskedve kérünk: szánd meg népedet és küldd el ezt a te szolgádat, NN-t, a te aratásodba. Áraszd ki rá Szentlelkedet, hogy erővel tegyen biznyságot Rólád, a világ egyetlen Uráról és Megváltójáról, aki az Atyával és a Szentlélekkel élsz és uralkodol örökkön örökké.

Amen.

d) Ordináló forma

Szolgatársam az Úrban, NN!

Az Úr Jézus Krisztus, aki elhívott téged az evangélium szolgálata-ra, maradjon veled mindvégig.

Én pedig azzal a hatalommal, amelyet Ő adott egyházának, reád bízom az egyház hivatalos igeszolgálatát, felhatalmazlak és kötelezlek az íge hirdetésére és a szentségek kiszolgáltatására, és küldelek, hogy hirdesd az evangéliumot minden teremtménynek: az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.

e) Intés

Menj el és legeltesd az Úr Jézus Krisztus reád bízott nyáját: ne kényszeredetten, hanem örömet, ne haszonlesésből, hanem odaadással, ne légy a gyülekezet zsarnoka, hanem a nyáj példaképe: és amikor megjelenik a Főpásztor, elnyered a dicsőség hervadhatatlan koronáját.

A felavatott lelkész feláll.

f) Testvéri csók és áldás

Most pedig az apostol rendelése szerint testvéri csókkal köszöntlek, mint szolgatársamat és testvéreimet az Úrban.

A püspök a felavatottat jobbról arcon csókolja, de az nem viszonozza.

Az Úr áldjon meg téged, hogy áldás légy sokak üdvösségére!

g) Lelkésztársak áldása

A segédkező és a jelenlevő lelkészek előre megbeszélt rendben áldást mondanak szentírási igével és kézzel.

h) Confirma

A lelkészek lehetőleg a gyülekezettel együtt énekelik.

12. Istentisztelet folytatása

A püspök az általános könyörgést olvassa.

13. Gyónás

14. Úrvacsora

Az úrvacsorában először a felavatott lelkész részesül, azután részt vehet az úrvacsoraoasztásban, vagy helyére ül. A püspök a két segédkező lelkész a gyónás és az úrvacsora szolgálatát következőképpen oszthatja meg: a gyónási lektciókat az epistolai oldalon álló lelkész, a gyónó kérdéseket és az imádságot az evangéliumi oldalon álló lelkész, a feloldozást a hozzá tartozó imádsággal a püspök olvassa; az úrvacsorai praefatiót és consecratiót ugyancsak a püspök mondja; az úrvacsoraoasztás rendjében előre megállapodnak.

Részlet az agendatervezet kísérő iratából

170. A különböző agendákban és az egyházi szóhasználatban avatás és szentelés címe alá foglalt cselekmények értelme felől nagy a bizonytalanság. Jó példa erre az, hogy Raffay agendájában az avatási cselekmények címe alatt egymás mellé kerül a lelkész, a templom és a püspök szentelése, a megújított templom, az iskola, a temető, az egyházkelő asszony és a sírkő avatása, és ráadásul a temető és az egyházkelő asszony avatása közé a konfirmáció is. Hasonlóképpen bizonytalan a szóhasználat is. Egyszerűség kedvéért megint a Raffay-féle agendát hozom például. Raffay agendája a lelkészt felszenteli, kibocsátja, felhatalmazza és elkötelezi, a megválasztott és esküvel elkötelezett püspököt megáldja, azután elénekelteti a felszentelő (!) régi éneket: a confirmát; a templom alapkövét kalapácsütéssel (!) áldja meg; az iskolát megáldja, a temetőt viszont imádsággal és áldással szenteli fel, a címben pedig temetőavatásról szól. Nem megszólásképpen sorolom ezt fel. Jól tudom, hogy a bizonytalan szóhasználat és furcsa csoportosítás mögött egy egész sor olyan tisztázatlan kérdés áll, amelyeket nagyon nehéz megnyugtató módon megoldani.

171. A szentelés és avatás címe alatt emlegetett cselekményeket három csoportba osztom: egyházi szolgálatra kibocsátás, egyházi szolgálatba állítás, egyházi épületek és felszerelések szentelése. Ez a csoportosítás már a cselekmények értelmére is utal. Az első az ordinációt, a második az iktatást, a harmadik pedig a tárgyak egyházi használatbavételét jelenti. Így nemcsak az első két csoport válik el a harmadiktól (személyek és tárgyak), hanem az első kettő is jól megkülönböztethető: az első általános felhatalmazás egyházi szolgálatra, a második pedig beosztás a konkrét egyházi munkakörbe. A három csoport között különbség van az igei megalapozás tekintetében is. Az ordináció Krisztus rendelkezésén alapul, az iktatást az egyházi szolgálat jó rendje teszi szükségessé, az épületek és tárgyak szentelése pedig szép keresztyén szokás. Ha ezt a tartalmi különbséget tudatosítjuk, akkor nagyon másodlagos kérdésnek érzem, hogy mikor használjuk a szentelés, avatás vagy megáldás kifejezést. Szóhasználatomban azonban igyekeztem következetes lenni. Az ordinációnál avatásról és kibocsátásról beszélek, tárgyaknál szentelésről, ha azok istentiszteleti célt szolgálnak, avatásról, ha nem közvetlen istentiszteleti célt szolgálnak.

172. A lelkészavatás mai rendjében dominál az ige szolgálatára való elkötelezés. Hozzá képest erősen háttérbe szorul az, hogy Krisztus küldésének továbbadásáról van szó. A Szentlélek segítségül hívása sem kap elég hangsúlyos helyet. Komolyan kifogás alá esik viszont az avatandó külön úrvacsorázása: ez homlokegyenest ellenkezik azzal, amit az úrvacsorázás gyülekezeti jellegéről vallunk.

173. Érdemes figyelni Luther ordinációs rendjére. Belőle több ponton helyesbíthetjük és gazdagíthatjuk rendünket. Rendjének fő pontja: (1) Veni Sancte: a középkor első feléből való elem, világos utalással Csel 2-re és Jn 20,22-re. (2) Kollektá. (3) Lekció: ez Luther sajátos javaslata. Egyik formulájában 1 Tim 3,1kk és Ef 4,11kk, a másikban Csel 13,6.; 20,29; 1 Tim 3,1 és Tit 1,6 található. Ebben tanulhatunk tőle. Minden esetre helyesebb a lekciónk használata, mint ha ezeket az igéket az avatási formulába szorítjuk. (4) Allocutio: rövid beszéd a lelkesítő szolgálatról; a lelkesítő nem állatok, hanem emberek pásztorai. Tisztán kell hirdetnie az igét, hogy hamis pásztorok el ne ragadják a nyáját. Egyéni életük tiszta, családi életük példás legyen. (5) Kérdés: „Készek vagytok-e arra, hogy ezt cselekedjétek?” Ezt az egyetlen kérdést teszi fel, amely a megelőző beszédre utal. Világosabb megfogalmazása szükséges. (6) Miatyánk kézzelátételével. (7) Avató imádság szintén kézzelátételével: könyörgés Istenhez, hogy küldje el a jelölteket az evangélium szolgálatára. Régi keresztyén szokás a Miatyánk ilyen használata, valamint az is, hogy az imádság nem előtte van, hanem utána következik. Ezzel is kifejezésre juttatták, hogy minden imádságnak a Miatyánkból kell folynia és abból kell megtanulnunk imádkozni. Ez az evangélikus rendekben így szokott lenni. Ezt is átveendőnek tartom. Így az avatás imádsággal történik. (8) Kibocsátás: „Menjetek el és legeltessétek Krisztus rátkot bízott nyáját. 1 Pt 5,2—4.” Ez is Luthertől származik. Változtatás nélkül átvehető. (9) Áldás: „Az Úr áldjon meg titeket, hogy sok gyümölcsöt teremjétek!” Ez is átvehető. (10) Communio: ezen a helyen! (11) Ének: Nun bitten wir den hl. Geist. (12) Kollektá. (13) Ároni áldás.

174. Már említettem, hogy jelenlegi rendünkben erősen ki van építve az ordináció elkötelezési része: hitvallástétel, kérdések, kézzelátétel és eskü. Ennek rendjén nem változtattam, inkább csak az egyes részek megfogalmazását szeretném revideálni. A hitvallástételt kérdés-felelet formájában is lehetségesnek tartom, mint a keresztelezésnél és a konfirmációnál. A kérdéseket felbontom, hogy áttekinthetőbb legyen tartalmuk. Az eskü szövegét pedig egy-két ponton kiegészítettem. Ellenben szükségesnek láttam az elkötelezési rész szilárdabb megalapozását lekciónkkal: evangéliumi és epistolai igékkel az evangélium szolgálatáról: Mt 28,18—20; Jn 20,21—23; 2Kor 5,18—20; Ef 4,11—13. Változatosság kedvéért a segédkező lelkészek olvassák. A változó igehirdetés mellett ezek az állandóan visszatérő lekciónk alapozzák meg azt a számonkérést és elkötelezést, amely a hitvallástételre való felszólításban, a kérdésekben és az eskütételben szólal meg. Ezzel nemcsak Luther nyomdokán haladunk, hanem közeledünk más evangélikus egyházak ordinációs rendjéhez is, főként a svédokéhoz és a németekéhoz, akik ezt szintén Luthertől tanulták. Nem kell külön kiemelnem, hogy ez rendünk tartalmasodását is jelenti.

175. Az eskü utáni ordináló rész kiegészítésre szorul, ahogyan ezt már említettem. Luthertől tanulhatunk itt is. Az ordináció lényege nem az ordináló formula, amelyekben az ordinátor kijelenti, hogy a jelöltet felavatja, felszenteli vagy felhatalmazza, hanem könyörgés Istenhez, hogy Ő maga küldje el a jelöltet az evangélium szolgálatára. Ha átvesszük Luthertől, hogy a Miatyánkot és az ordináló imádságot kézzelátételével mondjuk, s aztán használjuk az ordináló formulát, akkor megint nemcsak tartalmasodott a rendünk, hanem közelebb is került a többi lutheránus egyházak, sőt általában a keresztyén egyházak rendjeihez. Az aktus jelentőségének kiemelésére javaslom azt is, hogy a Miatyánk előtt a püspök szólítsa fel a gyülekezetet a „Jövel Szentlélek Úristen”

kezdetű ének eléneklésére, hogy ezzel segítségül hívja Isten Szentlelkét és így vegyen részt az avatásban. Így ez az ének nemcsak a régi kere-
tező helyzetéből emelkedik ki és tartalmi szempontból jobban érvénye-
sül, hanem az eskütétel után kiemeli, hogy most az ember elhatározása
után a döntő lépést Istennek kell megtennie: Tőle függ egészen az ordi-
nálás, a jelölt kibocsátása és szolgálatba fogadása. Ez az ének a rá-
következő imádságokkal fordulatot visz a rendbe és az ember esküjé-
ről Isten cselekvésére teszi át a hangsúlyt.

176. Az ordináló formulára természetesen szükség van. Benne a
Krisztus parancsából és Isten ígéből adódó kifejezéseket egyeztetni
kell az egyházi jogi szempontból nélkülözhetetlen formulákkal. A szoká-
sos „En mint...” szavakkal kezdődő és az ént kihangsúlyozó kifejezést
is igyekeztem egyszerűsíteni.

177. Az ordináló részre a confirma teszi az áment. Ezt legszívese-
ben a gyülekezet énekévé tenném. Így jutna megint kifejezésre az, hogy
a gyülekezet nem tétlen, hanem cselekvő résztvevője az avatásnak. El-
lenben három pontot kénytelen vagyok kijelenteni a confirmáról: (1)
Nem helyeselhető a latin szöveg használata; ez római kovász, bármenny-
nyire is tetszik egyeseknek a misztikusan hangzó latin szöveg. (2) Sem
a magyar, sem a latin szöveg nem használható jelenlegi formájában,
mert romlott és értelmetlen. (3) Dallama zenészek szerint romlott, a
magyar szövegátét pedig legalább is két helyen hibás, mert feje tete-
jére állítja a magyar hangsúlyozást: „áldjad meg” és „dicsőség”, arról
nem is szólva, hogy feloldja a jellegzetes sorkezdő melizmát.

178. A confirma latin szövegénél a Raffay-félé agendában a három-
szor előforduló „operatus est” nyilván nem sajtóhiba, ma azonban már
helyesen „es”-nek éneklük. „... in monte tuo sancto Jerusalem” többszö-
rösen értelmetlen: „in monte” nem „hegyeden” mint a magyar fordítás
mondja, hanem „hegyedben”, vagyis a föld gyomrában. Ez értelmetlen.
Ezen kívül furcsa egymás mellett az „in nobis” és az „in monte”. A
szöveg „mons Jerusalem”-ről beszél, ilyen azonban nem volt és nincs.
Olyan értelmetlen ez, mint ha Budapest-hegyről beszélnének Gellért-
hegy helyett.

179. Az északi egyházkerületben használatos magyar szöveg hasonló
hibákban szenved. Jeruzsálemet mondja Isten szent hegyének. Kisebb
hiba az, hogy az „Erősítsd meg” helyett „Áldjad meg” áll, mert utóbbi
legalább jobb hangzású. Magyartalan ez is: „e munkát, melyet eszköz-
löttél”. Ellenben súlyosabb kérdés, hogy hogyan értendő egymás mel-
lett a „mibennünk” és a „szent hegyeden”. Isten milyen munkát eszköz-
lött mibennünk az Ó szent hegyén, mely Jeruzsálem? A confirma sok
lelkes hívét megkérdeztem, de erre senki sem tudott választ adni. Töb-
beket meglepett a kérdésem, mert sohasem gondolkodtak értelmén. Más-
sok szerint nem is kell pontosan venni a szavakat. Egyesek valami kö-
dös, allegorikus értelem felé tapogatóztak: a szent hegy a mennyei Je-
ruzsálem, vagyis az egyház (!), Isten tehát ezt a munkát bennünk, vagyis
az egyházban eszközölte.

180. A confirmát eddig evangélikus rendben csak nálunk találtam.
Az északi egyházkerület a magyar, a déli egyházkerület a latin szöveget
használja. Utóbbi a bányai kerületből vette át ezt a szokást. Ott D.
Raffay Sándor püspök terjesztette el. Többek egybehangzó emlékezése
szerint Raffay püspöki titkárától, Bezegh Samu „bácsitól” hallotta, aki
viszont Sárkány Sámuel pilisi bányakerületi püspöktől vette. A magyar
szöveg legrégebb óta a tiszai egyházkerületben használatos. Bizonyos
szalak talán Borsod megyébe vezetnek? A dunántúli egyházkerületben

először Turóczy Zoltán püspök beiktatásánál használták a magyar szöveget 1949-ben. Sem a magyar, sem a latin szövegre nézve nem nyúlik vissza az emlékezés a múlt század második felénél korábbra. A romlott latin szövegnek minden esetre olyan időben kellett keletkeznie, amikor már nem tudtak elég jól latinul. A magyar szöveg pedig bizonyára a romlott latin szövegből származik, mert követi, sőt fokozza a latin szöveg hibáit, és kevésbé valószínű, hogy a magyart fordították vissza latinra.

181. A confirma számomra elérhető legrégebb latin, magyar és német szövege evangélikus területen Perlaky József dunántúli szuperintendensnek az 1746-ból származó kéziratos agendájában található, amelyet Turóczy Zoltán bocsátott rendelkezésemre a győri egyházközség levéltárából. Az ordinációs rend latin szövegében ez olvasható: „Confirmet in te Deus, quod operatus est in nobis, per gratiam Spiritus Sancti in Suam gloriam, Ecclesiae aedificationem, et tuam propriam salutem”. Magyar rendben: „Erősítse meg az Isten tebenned, amit cselekedett mibennünk a Szentléleknek kegyelme által az Ő szent nevének dicsőségére, anyaszentegyházának épületire, a te telkednek idvességére”. Német szövegben: „Gott befestige in dir das, was er an uns gethan hat durch die Gnade seines Geistes, zur Ehr seines heiligen Namens, zur Erbauung seiner christlichen Kirche und zu deiner Seelen Seeligkeit”. A szöveget úgy látszik nem énekelték, csak mondták. E szövegek ellen talán nem lehet súlyosabb nyelvi észrevételt tenni, de azért ebben is furcsa az, hogy Isten erősítse meg a jelöltben azt, amit bennünk (!) cselekedett.

182. Sok rejtély megoldódik, ha a római rendek felé tekintünk. Ezekben többször fordul elő a confirma, mégpedig két változatban: (1) „Confirma hoc, deus, quod operatus es in nobis. A templo sancto tuo, quod est in Jerusalem, tibi offerent reges munera.” Az eddig talált legrégebb forrása: Sacramentarium Gregorianum és a hozzá tartozó Liber Antiph. a templom szentelésénél az oltár szentelése után (MSL 78:157. 690k). A római egyház mai rendjeiben is többször és előfordul. A Missale Romanumban kétszer: a pünkösdi mise és a Szentlélekről mondandó fogadalmi mise offertóriumában. A Rituale Romanumban egyszer: az esketés rendjében a gyűrűzés után. A Pontificale Romanumban többször, a különböző szenteléseknél és a bérnél, amikor a püspök a megáldás után kezét mos. Hozzánk nyilván a római rendekből érkezett a szöveg, de közben megromlott.

183. A confirma eredeti lelőhelye Zsolt 69,29.30: „Manda, Deus, virtuti tuae; confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis. A templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera.” Értelme megváltozik, ha az „in nobis” után vesszőt, az „in Jerusalem” után pontot teszünk. Ebből adódik a római liturgiák használatban a hosszabb és a rövidebb szöveg. Luther fordítása: „Dein Gott hat dein Reich aufgerichtet, das wollst du, Gott, uns stärken, denn es ist dein Werk. Um deines Tempels willen zu Jerusalem werden dir die König Geschenke zuführen.” Menge fordítása: „Entbiete, Gott, deine Macht! Erhalte in Kraft, o Gott, was du uns erwirkt hast! Um deines Tempels willen müssen Könige dir Geschenke hinauf nach Jerusalem bringen.” Károlyi fordítása: „Isten rendelte el a te hatalmat: erősítsd meg, ó Isten, azt, amit számunkra készítettél! A te Jeruzsálem felett álló hajlékodból királyok hoznak majd neked ajándékokat.” Ez a néhány példa is mutatja, hogy az eredeti héber szöveg értelmezése nehéz, talán szövegromlással is kell számol-

nunk. Ilyen értelme lehet: „Erősítsd meg, Isten, azt, amit jeruzsálemi templomodért cselekedtél rajtunk vagy javunkra.”

184. Ezek után azt hiszem senki sem kételkedik abban, hogy sem a latin, sem a magyar szöveget nem használhatjuk változatlanul. Ha mellé tesszük a helyes latin szöveget, akkor világosodik meg, hogy milyen értelmetlenséget énekelünk büszkén latinul. A helyes szöveget vagy az eredeti alapján kell megkeresnünk, vagy attól többé-kevésbé függetlenül. Liturgiai szempontból az utóbbi is lehetséges, mert bár az antifonák többnyire zsoltárokból valók, de mégsem mindig. Javaslom a következő szöveget: „Erősítsd meg, Isten, amit cselekedtél bennünk, a Te Szent Fiadért a Lélek által.” Mivel éneklés szempontjából kedvezőbb a mélyhangú sorkezdet, így is alakítható: „Urunk, erősítsd meg...” Javaslatom közeledik a legrégebb magyar variánshoz.

185. Raffay agendája a lelkész és a püspök szentelésénél énekelte a confirmát. Tervezetemben a lelkészavatásnál, a püspök, esperes, lelkész és különleges beosztású lelkész iktatásánál, valamint a templomszentelésnél és a konfirmációnál javaslom, az esketésnél pedig lehetségesnek tartom. A gyakoribb, de mégsem nagyon gyakori használata lehetőségessé tenné, hogy a gyülekezet énekelje.

Prőhle Károly

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI 20. VASÁRNAP

Text.: Mt. 5:27–30.

MEGJEGYZÉSEK AZ ALAPIGÉHEZ

Alapigénk a 21–48. versekig terjedő szakaszhoz tartozik, melyben Jézus példákkal tárja elénk, hogyan valósul meg a farizeusokénál gazdagabb igazság. Felépítése hasonló a megelőző 21–26. terjedő versekben az 5. parancsolathoz fűzött magyarázathoz. A parancsolat közlése után következik a parancsoló jellegű szembeállítás: „Én pedig azt mondom néktek” (27–28. v.). A szemkivájást és kézlevágást nem lehet szó szerint értelmezni (29–30.). Nem is volna semmi értelme, hiszen az egyik szem még megmaradna és tovább vétkezne. A szem és kéz paráznságának oka a szív gonoszága. A szemkivájás és a kézlevágás a küzdelem komolyságára és elszántságára hívja fel a figyelmet. A hit harcáról szólva, mondanivalónk ne legyen az embernél megrekedő moralizmus, mert ez csak olaj a tűzre (Wilkins), hanem itt is Jézus a középpont.

MEDITÁCIÓ

Nagy életkérdések körül gyakran felelőtlen hangoskodást, máskor tanácstalan némaságot tapasztalhatunk. A családi élet, a nemek egymáshoz való viszonya, a házastársi hűség, léha társaságok gyakori, sokakat megbotránkoztató hangos beszédtemája. De éppen olyan gyakori, vagy még gyakoribb a tanácstalan, vagy álszent némaság. S ha az előbbi magatartás mögött felfedezzük a megromlott szívet, ez utóbbinál az eltitkolt vagy rejtegetett, takargatott bűnt kell meglátnunk. Így mindkét magatartás mögött az emberi bűn és nyomorúság fájdalmas valósága lappang.

Általános az a vélemény, hogy ezek a kérdések kinek-kinek legbensőbb magánügyéhez tartoznak, abba a körbe, ahová senkinek beleszólása nincsen. Mi mégsem hallgathatunk, mert Isten sem hallgat. Igéjében nem rejti el akarátát, bűnt gyűlölő szentségét, a családi élet és a nemek egymásközi kapcsolatából burjánzó bűnök feletti ítéletét, beleszól a családi élet és a szekszuális élet rejtegetett kérdéseibe.

Nem vagyunk egyedül tehát itt sem, nem rekeszthetjük ki Őt, nem mi, Ő a szuverén Úr családi életünk és nemiségünk területén is.

Isten azonban az emberi vér bűneiről nemcsak szól, hanem ítél, de kegyelmesen cselekszik értünk. Nem akarja itt sem a bűnös halálát, hanem hogy megtérjen és éljen. Az emberi vér bűneiből is van út a megújulás felé Krisztus vére által.

Isten bölcs teremtési rendjében gyökerezik nemiségünk. Az embert férfitá és asszonnyá teremtette. Bölcs teremtési rendjéhez tartozik a házasság is. Isten azt akarja: „... hogy mi isteni és üdvösséges rendként tiszteljük és tartjuk meg és használjuk, mert először is azt minden más rend előtt szerezte és ezért szemellátható különbséggel teremtette a férfit és az asszonyt, nem fajtalanokodásra, hanem azért, hogy ragaszkodjanak egymáshoz, szaporodjanak, gyermekeket szüljenek, tápláljanak és neveljenek Isten dicsőségére”. (Luther M. Nagy Káté 6. par. magyarázatából.)

A bűn rontó hatalma miatt a nemek egymáshoz való viszonya és a házasság is megromlott. Többé már nem lehetett „igen jó” (I. Móz. 1, 31.), s nem lehetett az Édenkert egy megmaradt darabja.

Isten azonban az ember felelősségét a bűn rontó hatalma alatt is ébrentartja. Igéjében nevének nevezi a szekszuális élet bűneit, feltárja harmad-, negyedízig való következményeit. Nem takargat és nem szépít, a maga valóságában tárja elő az ember elesett voltát ezen a területen is. Sőt szigorú korlátot von a házasság köré, parancsolatával védi és óvja. Ne paráználkodj! Ne légy házasságtörő! Ova inti embergyermekait, hogy a házasság korlátját áttörjék, vagy felebarátjuk házasságába betörjenek.

Jézus a parancsolat magyarázatában, ill. betöltésének módjában feltárja az emberi bűn mélységét, elszánt, megalkuvást nem ismerő küzdelemre hív, hiszen örökéletünk függ tőle, hogyan állunk meg a házasság és a nemek egymásközi viszonyának ezer kísértésében. De igénk ezen túl különösen is Óhoz hív, aki a bűnös asszonyhoz így tudott szólni: „En nem kárhozatalk, eredj el és többé ne vétkezzél”, Óhoz hív, aki az emberi vér bűneiért is véret ontotta a kereszten.

Jézus feltárja az emberi bűn mélységét és gyökerét. A szó, a tett nehezen rejthető, de a férfi idegen asszonyt kereső pillantása, gonosz vággyal telt tekintete szinte észrevétlen, Jézus szemében mégis ugyanolyan súlyos bűn, mint a tett. S az asszony igyekezete, hogy az idegen férfi tekintetét magára irányítsa már paráznaság, házasságtörés. (Schlat-ter.) Mindez, az érzés, a tekintet, a vágyakozás a szívből indul ki, ezért az ember a maga egész valójával bűnös, kárhozatra méltó. A vágyakozó tekintet semmiségnek tűnik, csak egy pillanat, egy szempillantás, mégis gyakran ez az egy pillanat elég ahhoz, hogy a Sátán törbeejtő eszköze legyen, megrontsa az egész embert és kárhozatba taszítsa. (I. Móz. 3, 6. — II. Sám. 11, 2. — II. Pét. 2, 14.)

Megalkuvást nem ismerő küzdelemre hív. „Ez az Isten akarata a ti megszentelődésetek, ezért tartózkodjatok a paráznaságtól” (I. Thess. 4, 3). Jézus erőteljes kifejezéseivel a kezet és szemet irányító bűnös indulat, érzés, akarat kiirtására gondol. (Lásd J. Schniewind.: Das Neue Test. D. 63. old.) Itt sem lehet két Úrnak szolgálunk. Azt akarja, hogy érzéseinkkel, szemünkkel, szavunkkal, kezünkkel Őt kövessük. Nem kevesebbről van szó, mint üdvösségünkről. Házasságunkban sem rejtőzhetünk el Isten elől. Házasságunk legtitkosabbnak vélt belső körén is Isten előtt állunk s a hit harcát kell megharcolnunk, tudva azt, hogy egy bűnös vággyal telt pillantás is a kárhozat felé sodorhat. Hányszor elbukunk. Mindnyájan ítélet alatt állunk.

A parancsolat mérlegén mindnyájan házasságtörők vagyunk, ezért Jézus szavai bűnbánatra hívnak. Van kiút, van újakezdési lehetőség, új élet reménysége Ónala. Gyhennára, kárhozatra méltók, s Ő mégis szeret, olyannyira, hogy emberi vérünk bűneit is magára vette és el-

szenvedte értünk az ítélet minden borzalmát. Milyen csodálatos hallani éppen itt a 6-ik parancsolat területén újra az evangéliomot: „Íme az Isten Báránya, aki elveszi a világ bűneit”. Igen, Ő nemcsak parancsol, de meggyógyít, megsegít és hordoz. Megtapasztalhatjuk újra meg újra, jóságos szeretetét, kegyelmét abban, hogy feloldoz, új életre hív, újjá-teremt, szembeállít bűneinkkel, csodálatosan megőriz, kísértésekben erőnk felett megtart, lelkével irányít és vezet. Hányszor győztünk Vele, hányszor ámultunk el azon, hogy ezer kísértés között is átvezetett, hányszor rendezte el Ő azt, amit mi elrontottunk. Hogy egyáltalában van még házasság a földön s benne sok áldás és öröm fakadhat számunkra, mindez az Ő végtelen szeretete.

Férfi és asszony voltunk kísértései között, a hit harcában, a bűn terhe alatt szüntelenül az Ő gyógyító és megmentő kezét keresd.

Tiszta szívet teremts bennem, óh Isten és az erős lelket újítsd meg ennemben... add vissza nékem szabadításodnak örömét és engedelmesség lelkével támogass engem. Ámen.

Schultz Jenő

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI 21. VASÁRNAP

Máté 12, 46–50.

EXEGÉZIS

Nem döntő kérdés ebben az összefüggésben, hogy Jézusnak voltak-e testvérei. Ellenben az döntő, hogy mi testvérei vagyunk-e Jézusnak? Az az izgalmas ebben, hogy miképpen lehetünk Jézus testvérei?

Csak közbevetőleg említsem meg, hogy a testvér szónak a zsidó nyelvben elég tág jelentése volt. A magyarban is! Az evangélisták Jézust Mária elsőszülöttjének mondják. Máté 1, 25. Máté 13, 55. Jézus testvéreül jelöli meg Jakabot, Józsefet, Simont és Judást.

(Tertullianus doketista veszedelmek miatt vallotta, hogy Jézusnak voltak testvérei. Viszont Hieronymus (Szt. Jeromos) 383 körül írt egyik munkájában tagadja ezt és azt állítja, hogy Jézus testvérei szó alatt Jézus unokatestvéreit kell érteni. V. ö. az adelphos = testvér és az anepsios = unokatestvér szavak körül kialakult magyarázatot. A római kat. hivatalos álláspont Hieronymus állítását fogadja el.)

Az alaphelyzet, melyből igénk jobban megérthető, a következő lehetett: Már híresztelik sokfelé, hogy a tanításokban Jézus által legyőzött és többször szinte gúny tárgyává tett farizeusok a Mestert meg akarják ölni. Amikor erről Mária és Jézus testvérei tudomást szereznek, próbálják őt megmenteni és hazahívni. Még nem hisznek benne, megháborodottnak tartják — Márk 3, 21. —. de az élete kedves nékik!

Ebből az alapképből válik világossá az eredeti szövegben az egyik jelentéktelennek látszó szó, mégpedig az ekszó, mely utal az olyan kintlévőkre, akik nem tartoznak a belső körhöz (... anyja és testvérei künn megálltak ...).

És így esik roppant nagy hangsúly az 50. versre, mely a lényegét, az alapvetően fontos tudnivalót tárta a hallgatóság elé és elénk is! A theléma jelentése: akarat, parancs, szándék. De a theló ige nemcsak azt jelenti, hogy akarni, hanem azt is jelenti, hogy szeretnék tetszést találni!

Az Isten akaratának célját a következő igék bontják ki: Máté 7, 21.

Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki azt mondja nekem: Uram, Uram! hanem, aki cselekszi az én mennyei Atyám akarátát. I. János 2, 17. Aki az Isten akarátát cselekszi, megmarad örökké. I. Thess. 4, 3. Isten akarata a mi megszentalódásunk. I. Tim. 2, 4. Isten akarata, hogy az üdvösség ismeretére eljussunk.

Kik tartoznak Jézus lelki rokonságához?

Felolvasott igénk előtti részben arról van szó, hogy Jézus egy vak és néma ördögöst gyógyított meg. A betegek mindig meg akarnak gyógyulni. A beteg egyetlen igazi vágya a gyógyulás! Az a beteg, akiről szó van, nemcsak vak volt és nemcsak néma volt, hanem ördögös is! Ebben az állapotában került Jézus elé. A beteg emberek mindig jól teszik, ha Jézushoz is mennek. Isten néha fekvé szólít meg bennünket. A betegségben jobban megértjük, amit addig rosszul csináltunk és világosabbá lesz előttünk életünk célja, feladata és rendeltetése. Szóval betegségünk célja felől Istentől érdeklődünk, közvetlen lefolyását pedig tegyük az orvos kezébe.

Az ördögös vak és néma csodálatos meggyógyulása feldühíti a farizeusokat, akik tehetetlen dühükben azzal vádolják Jézust, hogy az ördögök fejedelme által újí ki az ördögöket. A csodát látó sokaság elámul, a sokaság földi vezérei pedig a lelkük mélyén csúszó irigység-kígyók sziszegésére hallgatva, vádolnak! Jézus ismeri e különös rend gondolkozását és darabokra zúzza a vádat.

És mindezt igehirdetés keretében teszi. Jézus igehirdetése közben érkezik meg Mária és Jézus testvérei, tehát a legközvetlenebb földi rokonai, akik már hallották a suttogva terjesztett hírt, hogy Jézust a farizeusok meg akarják ölni. Jönnek, sietnek tehát, hogy a segítségére legyenek!

A család, a rokonság, melybe beleszületünk, kincs a számunkra. Édesanyánk szíve alól szakadtunk ki erre a világra. Ő csókolt meg bennünket először, Ő volt az, aki imádkozni tanított és Ő mondta el nekünk csendes téli esteiken, amikor riasztottak az árnyak, hogy nem vagyunk egyedül, velünk van az Úr! Testvéreink áldozatos szeretetét is sokszor megtapasztaltuk. Tudunk olyan testvérekről, akik a bajba jutott testvérét minden áldozatot meghoztak!

De a családnál, rokonságnál, földi vérségi kötelékeknél is nagyobb és felmérhetetlenebb kincs Jézus lelki rokonságához tartozni!

Kik tartoznak Jézus lelki rokonságához?

1. *Nem tartoznak ehhez a lelki rokonsághoz a kívülállók, hanem akik vele vannak!* Igénk azt mondja, hogy Jézus anyja és testvérei künn álltak. Mert még nem hittek benne.

a) *Nem tartoznak Jézus lelki rokonságához a kívülállók!* Lehet valaki élete végéig úgy is gyülekezeti tag (nemleges), hogy állandóan kívül áll. Még a templomba is elmegy, sőt még Úrvacsorát is vesz, mégis kívülálló. Kívülvők a sértett hiúsági alapon álló képmutató farizeusok is, akik csak vádolni tudnak.

b) *Nem tartoznak Jézus lelki rokonságához azok, akik nem is akarják megérteni Jézust.* A farizeusok ismerték az írásokat, de a hiúságukhoz és rangjukhoz kötöttségük nem engedte megérteni a Messiást. Kirakat-bűnbánatukat többre értékelték, mint az evangélium felszabadító boldog örömhírét. Most is sokan vannak, akiknek valami miatt guzsba-kötött életük nem engedi megérteni Jézus megváltói munkáját és az ebből következő örömezetet.

c) Nem tartoznak Jézus lelki rokonságához azok, akik félremagyarázzák Jézust! Van olyan ige, mely arról ad hírt, hogy Mária és a testvérek megháborodott elméjünek vallották Jézust! Pedig a mindig félremagyarázók vádolhatók — még tudományos alapon is — tudathasadással. Mennyi baj van azokkal, akik mindig mindent félremagyaráznak. Félremagyarázzák a jószándékot, amely megjelenik a gyülekezetben, egyházban, vagy akár állami vonalon is.

Nem tartoznak Jézus lelki rokonságához a kívülállók, hanem akik vele vannak. Ennek döntő alapfeltétele a hit, lehetősége a keresztség. Az ige útján, a hit által hallom parancsát és e parancsnak a Szentlélek által engedelmeskedem. Így nő ki a hitből a Jézus iránti szeretet, odaadás és engedelmesség. Ez a vonal magyarázza igénk második részét.

Kik tartoznak Jézus lelki rokonságához?

2. *Nem azok, akik valamit tenni akarnak, hanem akik cselekszik a mennyei Atya akaratát.*

a) Isten parancsáról nem álmodozni kell! Ne álmodozunk arról, hogy cselekednénk mi az Isten akaratát, ha nem itt élnénk, hanem valahol máshol. Ezer kilométerrel odább! Isten akaratát nekünk, mint egyházunk gyermekének itt a magyar népünk életében és most kell cselekedni! Nem elég a jószándék, nem elég a félkeresztyénység.

Ahogy Isten nem szereti az álmodozó keresztyéneket, akik esetleg még imádkoznak is, úgy nem szereti a „fáradtan gubbasztó keresztyéneket” sem, akik nem hajlandók kimozdulni Isten akaratának cselekvésére.

b) Ki kell mozdulni és cselekedni kell a Lélek segítségével Isten parancsát. Annyival is inkább, mert Isten akaratára ezen az úton viszi véghez a mi megszentelődésünket! (Ebben az összefüggésben nem szükséges dogmatikai vonalra menni és feltenni ilyen kérdéseket, hogy megszentelődésünkben mennyi a Szentlélek aktivitása és ehhez hogyan viszonyul a mi aktivitásunk. Sajnos, ezeknek fejtegetése nem érdekli híveink nagy többségét.)

A szeretetgyakorlás lehetőségének ezer ajtaját nyitja ránk minden nap az Isten és ma a fáradt emberek keresik azokat a keveseket, akik hajlandók az önzetlen szeretet gyakorlására. Millió és millió hirdetést olvas a lelkünk, a szövegük egy: „Irgalmas samaritanusok kerestetnek!” Gyakoroljuk az áldozatos szeretetet egymás között, egymásért és még egymás ellenére is! Ez persze nem a „hasonszörűeket” jelenti. Az áldozatos szeretetet gyakorolni kell a más felekezettűekkel, a másképpen gondolkozókkal és mindenkiel kapcsolatosan.

c) Isten akarata, hogy az üdvösség ismeretére eljussunk. Erre viszont a mennyei rokonság, a Jézussal való rokonság kötelékében van mód. Jézus rokonnak, testvérnek, barátnek fogad el minket! E rokonság ismertető jege az Isten akaratának cselekvése.

Jézus rokona vagy, ha cselekszed Isten akaratát !

Valaki, aki nagyon a szívére vette ezt az ígét, esténként az ige tükrébe nézve, ha úgy látta, hogy azon a napon semmiben sem igyekezett Isten akaratát cselekedni, felírta a naplójába: Ez a nap elveszett!

Isten Szentlelke mozdítson ki bennünket álmodozó, gubbasztó, vagy hiúságokhoz kötött félkeresztyénységünkől, hogy egyik napunk se menjen veszendőbe és lehessünk Jézus boldog rokonai.

Fülöp Dezső

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI 22. VASÁRNAP

Lukács 7, 36–50.

MEGJEGYZÉSEK A SZÖVEGHEZ

Különösebb szövegkritikai vagy fordítási probléma nincs. A bűnös asszony történetét megtaláljuk mind a négy evangéliumban. Míg azonban Máténál, Márknál és Jánosnál a megkenetés közvetlen a passió előtt történik, Lukácsnál az evangélium elején találkozunk vele. Lukács az események elhelyezésénél nem a halál előtti kultikus megkenetést akarja kiemelni, hanem a szeretet és bűnbocsánat szoros kapcsolatát. (77. v.)

A bűnbocsánat Isten kegyelmi aktusa. (Actus Dei.) A Jézus Krisztusban elnyerhető, hit által megragadható valóság. Isten nekünk megbocsát, mert szeret minket. (Jn. 3,16.) A megbocsátás rugója Isten Krisztusban cselekvő szeretete. A megbocsátásban megváltozik a Hozzá való viszonyunk, mert Isten felment minket a bűnösségünkből és elengedi a büntetésünket. Istennek ez a cselekedete változhatatlan, örök és egyetemes. Krisztusért minden ember kaphat bűnbocsánatot. Az elnyerés feltétele a hit.

A történet színhelye a poklos Simon háza. Jézus elfogadja Simon hálából való meghívását. Simont a halálos betegségből hozta vissza Jézus segítő szeretete. Simonban él a Jézus iránti hála és tisztelet, de nem él a szeretet és a hit. Az élet elnyeréséhez pedig hit kell és annak cselekvő gyümölcse, a szeretet. Így kerül az események középpontjába a bűnös asszony. (A Kecskeméthy-féle megjegyzésben „nagyon bűnös asszony”.) Mása nincs mint szabadulás után vágyó nagy hite és egy alabástrom szelence kenete. Ezért a hitért kap Jézustól megtartatást.

ÉLJÜNK MEGBOCSÁTÁSBAN

Az egymás mellett élő emberek között sok súrlódás és feszültség adja elő magát napról napra. A súrlódások és feszültségek oka nagyrészt abban rejlik, mert más az elgondolásunk, az állásfoglalásunk, a meggyőződésünk, a látásunk bizonyos dolgokban mint a többieknek. A különbözőséget olykor a nemzedékek problémája élezi ki, máskor az anyagi, vagy társadalmi helyzetünk váltja ki. Nagyon sokszor megtörténik, hogy ezekből a súrlódásokból évekig tartó harag és gyűlölet támad az emberek között. Még a legbecsületesebb formája, ha mindketten így látják a helyzetet. Sokszor azonban a képmutatás látszata alatt folyik az ádáz harc. A viszony megszűnéséhez és az új, egészséges kapcsolat megteremtéséhez elengedhetetlen feltétel a megbocsátás.

1. Isten nekem naponként minden bűnt megbocsát. Nagyon nehéz eljutni a megbocsátásig. A magamból kiinduló gondolatok soha nem vezethetnek el. Előbb Istenhez kell eljutnom. Látnom és értékelnem kell, hogy Ő naponként nekem minden bűnömet megbocsátja. Miért? Mert szeret. Szerefete nélkül érthetetlen valóság számomra Isten bűnbocsánata. Naponként vétkezem, megbántom és megkeserítem számtalanszor. Joga lenne, hogy sok fogadkozásom után egyszer igazán megharagudjon rám. Nem teszi. Ehelyett ad békeséget és meghallgatja kérő szavam.

Amikor bűnös nyomorúságomban felé kiáltok és hittel feltárom életem tarthatatlanságát és békétlenségemet, Ő mindig megbocsát és hátam mögé veti a bűneimet. Ilyenkor újra és újra át kell élnem, hogy nincs méntségem, nincs mire hivatkozzam Előtte. De át kell élnem azt is, hogy mekkora nagy az Ő szeretete irántam.

2. Krisztus úgy szeretett, hogy az életét adta oda értem. Az út Istenhez, a megbékélés elnyeréséhez Krisztuson keresztül vezet. Isten szeretetét Simon is, meg a bűnös asszony is Jézusban ismerhette meg. Mindketten egyformán részesei lehettek Isten megtartó szeretetének. Simon az életét kapta vissza hitből, a bűnös asszony megtartatott hite által a Krisztus szeretetéért. Nem felejtettem el soha én sem, hogy csak azért van bocsánatom Istentől naponként, mert Jézus Krisztus engem is nagyon szeret. Váltsága az Istennel való megbékélésem és bocsánatnyerésem záloga. Az életét adta én értem, hogy Isten nekem naponként megbocsásson. Ezért nem vár tőlem sem mást, mint amit a bűnös asszonytól kapott, ragaszkodó hitet.

3. A hitből fakadó megbocsátás új életet teremt. Aki a Krisztus szeretetén keresztül élő hitet nyert, abban van megbocsátás mások iránt. Jézus szeretete meglazítja életemben a bosszú és gyűlölet csikorgó fékjeit és szabaddá tesz, hogy megbocsátásban éljek mindenkivel. Hitben járó életünk naponkénti gyümölcse érik meg abban a szeretetben, amely meg tud bocsátani a másiknak és az Isten Krisztusban lehajló szeretetéért naponként megoltja a harag és gyűlölet tüzét mások felé. Így kapom meg Istentől ajándékkul azt az új életet, amelyben megtalálom a magam helyét az emberi közösségben. Amelyben naponként békességem lesz az emberek között és súrlódás és feszültség helyett Isten akaratának munkálója lehetek a mások megbékéltetésében is.

A bűnös asszony története emlékeztessen naponként örök hálára Isten iránt, hogy a Jézus Krisztusban való békessége és kiáradó szeretete hitem forrása legyen, amikor megbocsátásban kell járnom mások között.

Jurányi István

Reformáció ünnepe

Csel. 4, 12.

Felolvasott igénk háttérében a következő történet áll. Jeruzsálemben már együtt van az első háromezer hívőből álló gyülekezet. Péter és János apostolok együtt mennek fel a jeruzsálemi templomba, az imádkozás órájára. Ekkor gyógyítják meg a születésétől fogva sánta embert Jézus Krisztus nevében. Mikor erre a csodára összegyülekezik a sokaság a templom tornácában, Péter apostol igehirdetésben szól hozzájuk. Rádöbrenti őket, hogy az Ószövetség előre megjövendölte a Messiás megérkezését. Az Életnek Fejedelme eljött e világra. Az ígélet beteljesedett. A jeruzsálemiek fejére olvassa, hogy ezt a Jézus Krisztust feszítették meg. Ebben a meghökkentő pillanatban hívja fel őket bűnbánatra, és a Jézus Krisztusban való hitre.

Miközben Péter apostol prédikál, odalépnek hozzájuk a jeruzsálemi templom papjai, a templom felügyelője és a szaduceusok. Ezek féltékenységgel gondoltak arra, hogy a népet az apostolok a Jézus Krisztusban való hitre tanítják és hirdetik Krisztusnak a halálból való feltámadását. Elfogták őket és másnapig letartóztatásban hagyták. A következő napon egybegyűltek Jeruzsálemba az írástudók, főpapok, hogy kivizsgálják az apostolok ügyét. Ott volt a főpapi tanácsban Annás főpap és Kajafás, akik közvetlen részesei voltak Jézus Krisztus keresztre feszítésének.

Ebben a pillanatban szembenállt egymással a régi és az új. A régi: az a magát ószövetséginek nevező vallás, amely megfélemedezett a próféták jóvendüléséről, a Messiás elküldéséről. Az új: az a Jézus Krisztusban való hit, amely Isten Ószövetségében tett ígéreteibe fogózva látta meg Jézus Krisztusban Isten régtől fogva jóvendől küldöttének a megérkezését. A régi: ez a kiépített egyházi szervezetű, aprólékos szertartásokban élő, farizeusi és szaduceusi vezetés alá került törvény-vallás és szabály-vallás. Az új: az atyák hagyományait meg nem vető, de azt is Jézus Krisztuson keresztül szemlélő gyülekezet, amely Jézus Krisztus szavainak a kincséből él, halála és feltámadása eseményeinek a tanúja. A régi: a főpap, a papi fejedelmek, az írástudók és farizeusok hatalmára, irányítására épített vallás, akik törvényt magyarázatukkal megszegényítették és megszükitették az Isten ígését. Az új: az apostoli igehirdetés által létrehozott gyülekezet, amelynek Jézus Krisztus a motorja, irányítója, alapja és mindene.

Ebben a pillanatban ez a két különböző világ áll egymással szemben. A merev, hideg törvény-vallás képviselői felől hangzik a kérdés, hogy micsoda hatalommal és micsoda név által szólnak és cselekednek az apostolok. És a Szentlélek ajándékával beteljesedett hit forróságával hangzik erre a kérdésre az apostolok válasza, mint bizonyágtétel arról a Jézus Krisztusról, akit ők megfeszítettek ugyan, de akik Isten a feltámadás által megdicsőített. Itt hangzik el felolvasott ígénk: „Nincsen senki másban üdvösség: mert nem is adatott emberek között az ég alatt más név, mely által kellene nekünk megtartatnunk.”

A régi főpapi és farizeusi vallás képviselői ellenállnak annak az újnak, amit Isten maga hozott létre Jézus Krisztusban. Pedig az volna természetes, hogy éppen ők ismerjék fel az ószövetségi jóvendülés beteljesülését, hiszen az Írást tanulmányozzák. De szívükben nem él az Isten ígéjére való ráhagyatkozásnak a szándéka. Isten nevével az ajkukon kerülnek szembe az Isten akaratával. Végzetes vakság! Ugyanakkor sokan vannak, akik szintén a törvény-vallás szellemében nevelkedtek, akik szintén ragaszkodtak beidegződött és begyakorlott vallási életük formáihoz, de az apostoli bizonyágtétel ereje mégis megláttatta velük a meghalt és feltámadott Krisztus istenfiúi méltóságát. Ezek ott tudták hagyni a régít és követni tudták az Isten által akart újat. Legnagyobb példa Pál apostol, aki farizeusból vált apostollá. De nemcsak ő volt az egyetlen, hanem Isten állandóan szaporította a jeruzsálemi gyülekezetet, állandóan növelte azoknak a számát, akik otthagyták a régít és követték a Jézus Krisztusban kitarult újat.

Ma a reformáció ünnepét ünnepeljük. Azt az Isten által szerzett nagy eseményt, amelyben szintén arról volt szó, hogy a régi egyház megkövesedett, formai vallásosságából Isten előhozta a reformációban meg-

újított és akarata alá rendezett egyházat. Itt is két különböző világ ütközött meg egymással: a régi és az új.

A régi középkori egyház élén ott állt a pápa, aki magát Jézus Krisztus földi helytartójának nevezte. Kiépített, hatalmas egyházi szervezettel uralta az egész világot. Volt idő, amikor királyok és országok felett döntött. A Krisztus egyházából hatalmas szervezetet épített ki, amely végiggázolt Isten ígégén is, csak hogy mohó emberi céljait megvalósíthassa. Az új, amit Isten létrehozott, a Luther Márton által reformált egyház, amely ellene mond a pápa minden hatalmaskodásának, egyedül Jézus Krisztusra tekint, az ő ígégét emeli magasra, és újra középpontba állítja az apostoli ígéhirdetés Krisztusra mutatását: „nincsen senki másban üdvösség: mert nem is adatott emberek között az ég alatt más név, amely által kellene nekünk megtartatnunk.”

A régi egyház tanítása tele volt emberi okoskodással. Az Isten ígégét a papi filozófia elemeivel vegyítették. Így jött létre a „skolasztika”-nak nevezett papi tudomány, amely háttérbe szorította az Isten ígégét. Így jöhetett létre az a sok visszaélés az egyházban, aminek csak egyik jellemvonása volt a bűnbocsátó cédulákkal folytatott üzérkedés, ami Luther fellépésének közvetlen indítóoka volt.

A régi egyház korhadtságával szemben az Isten által indított reformált egyház határozottan elvetette a pápaság hatalmi ambícióját, leleplezte a múlt minden tévedését és visszaélését. A Jézus Krisztusban való hit gazdagságát tárta fel. Ebből áradt az életújulás, az egyháztisztító erő. A Jézus nevével induló reformáció bátran mert újat alkotni. Határozottan elszakadt a régítől és vállalta az új építésének minden feladatát.

Ma a reformáció ünnepén nem csupán arra a történelmi eseményre emlékezünk, amelyet Isten akart és hozott létre, hanem az Isten ígégének a fényében meglátjuk azt is, hogy mire ad erőt ma és holnap a Jézus Krisztusban való hit.

Ma más a helyzet, mint Péter és János apostol, vagy Luther korában. De Jézus Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz. Ma is általa tartatunk meg, ma is ő a mi üdvösségünk. A benne való hit ma azt jelenti, hogy csak reá építünk. Nem építünk a múltra. Nem vagyunk a múlt megköttözöttjei. A hit bátorságával merünk szembeszállni a múlttal, múltbeli magatartásunkkal, múltbeli gondolatainkkal, múltbeli tanításunkkal, múltbeli szokásainkkal, tudatunkban megbúvó múltbeli hajlamaikkal. Ezt olyan következetesen és olyan elszántan kell tennünk, mint ahogyan Péter és János apostolok szakítottak a régi törvény- és szabály-vallással, ahogyan Luther szembeszállt a múlt bűneivel.

Isten ígége ma is azt kívánja tőlünk, hogy Jézus Krisztus vezetésére hagyatkozzunk. Annás és Kajafás is olvasták az Írást, de annak lényegét és velejét nem követték. Önmaguknak hódoltak inkább, mint Istennek. A maguk emberi vágyait követték, mint az Írás útmutatását. A középkori egyház a maga pápas felfogásmódjával szintén emberi tradíciókra építette a maga életét. Inkább Rómára hallgatott, mint Krisztusra. Ugyanígy járunk ma mi is — pedig a reformáció gyermekei vagyunk —, ha a magunk emberi kötöttségeit, múlthoz fűződő gyarlóságait fel nem adjuk, és nem hagyatkozunk egyedül és kizárólag Jézus Krisztus vezetésére.

Nyitottaknak kell lennünk Jézus Krisztus iránt, késznek kell lennünk új utak vállalására, bátran és gátlások nélkül kell követnünk őt. Ellen kell mondanunk a réginek és vállalnunk kell az újat, amint azt

Péter és János apostolok, amint azt Luther Márton a maguk korában megtették.

Csak így mondhatjuk hitelesen, hogy Jézuson kívül nincs másban üdvösség, nincs, aki Megtartónk lenne. Csak így vagyunk Krisztuskövető tanítványok, a reformáció jogos örökösei!

Dr. Ottlyk Ernő

SZENTHÁROMSÁG ÜNNEPE UTÁNI 23. VASÁRNAP

Mk. 12, 41—44.

Ha elolvassuk a hivatkozott 2. Kir. 12,9-et, akkor nemcsak a templompersely eredetét tudjuk meg, hanem világossá lesz előttünk a jeruzsálemi templompersely használata is. A persely az oltár mellett, jobb felől, a bejáratnál volt elhelyezve. Papok teljesítettek mellette szolgálatot: „a templom küszöbének őrizői”, vagy ahogyan 1. Krón. 26, 1. nevezi őket: „az ajtónállók”. Ezek a papok nemcsak őrizői voltak a perselyládának, hanem ők töltötték bele a belépőktől átvett adományokat is. W. Herbst: Das Markus Evangelium c. magyarázatában azt írja: „A textusból ki lehet olvasni azt is, hogy az adakozáskor mindenki hangosan megnevezte adományát. De a történet enélkül is érthető.”

Ez a W. Herbst írja azt is, hogy textusunk csak az előző 38—40. versekkel együtt érthető meg igazán. „Hogyan kerül ez a történet ide? — teszi fel a kérdést. — Talán csak azért, mert a 40. versben előfordul az »özvegy« szó és az evangélista ezt a szép történetet nem tudta más-hova elhelyezni? Vagy azért, mert szegénységében ez az asszony élő példája volt a kegyes emberek áldozatának?... Többről van itt szó! Az a Jézus, aki előbb gyermeket állított tanítómesterként tanítványai elé (Mk. 9, 36.), itt e szegény asszonyt állítja a bölcs írástudók elé, mint egy igazi tanítónőt. Két kegyességet állít szembe egymással. Az egyik az írástudóké és a templom gazdag adakozóié, a másik a szegény özvegyé. Azoké csak látszat, az özvegyé azonban igazi kegyesség. Azok mindent elvesznek, ő mindent odaad, a legutolsó fillért is. Azért tudja ezt megtenni, mert legelőször is a szívét adta oda Istennek, azt, amivel amazok adósok maradtak. Ezért minősül jelentéktelen adománya, amit bizonyára csak szégyenkezve vesz elő és ad oda a perselybe, Jézus mérlegén a legjelentősebbnek.”

Ha ennyit megértettünk textusunkból, akkor máris jó irányban vagyunk, „arccal Péld. 23, 26 felé”. Akkor már nem a szegény özvegy két-fillérynyi adománya, hanem a magatartása, a hite lebeg a szemünk előtt.

A nehézséget az jelenti csak a számunkra, hogy ez a 23. vasárnap először is Bibliavasárnap, azon felül a Reformáció ünnepének is annyira a tőzsomszédságában van, hogy nem tévedünk, ha arra gondolunk, hogy az idén sok gyülekezetünkben a Reformáció emlékünnepe is ez a vasárnap lesz.

Mindezeket figyelembe véve készítettem el az alábbi igehirdetésemet.

HÁRMAS MÉRLEGEN

Azon a szép és tanulságos képünkön, amelyik ott függ templomunk falán, a kijáratnál — amelyik az egyházi esztendő ünnepeit mutatja be

liturgikus színezéssel és egy-egy sokatmondó ősegyházi szimbólummal —, a legutolsó ünnepet egy feketére festett kocka jelképezi, amelyikben egy elbillent mérleg van. Az egyházi esztendő utolsó vasárnapja ez az ünnep, melynek liturgikus színe a fekete, szimbóluma pedig a mérleg, mely az utolsó ítéletet juttatja az eszünkbe, mikor a mi Urunk eljön majd megítélni eleveneket és holtakat.

Közeledünk ismét ezen ünnepünk felé. Az utolsó ítélet elbillent mérlege egyre nagyobbra nő majd előttünk a még hátralevő vasárnapokon, hogy intsen és figyelmeztessen bennünket.

Már a mai vasárnap is erre figyelmeztet bennünket, hogy megmérertetünk. Mégpedig nemcsak az utolsó ítéletkor, hanem naponként. A mi kegyelmes Urunk sok mindent mérleggé tesz az életünkben, hogy azon az utolsón, azon a megfellebbezhetetlenen majd könnyűnek ne találtsunk. Ma is ezért méri le az életünket egy különös, hármás mérlegen.

I. Leméri a *templompersely mérlegén*. Már ott a jeruzsálemi templomban is, közel 2000 évvel ezelőtt, a perselyt tette mérleggé Krisztus urunk. Azon mérte le nemcsak a szegény özvegy asszonyt, hanem a sok gazdagot is. Azért ült le a templompersely átellenében és azért nézte figyelmesen, hogy ki mennyit vet a perselybe, mert tudta, hogy a persely mérleg, mely a belevetett adomány alapján megméri, hogy ki mennyit ér.

Ma is megméri! A mi templomperselyünk is! Mert az is mérleg. Mellette is ott ül láthatatlanul az Úr Jézus és hibátlanul leolvassa róla, a belevetett adományod alapján, hogy mit érsz. Ne minősítsd hát ezután idejétmúlt ócskaságnak templomunk perselyeit, ne menj el mellettük hidegvérrel, hanem jusson eszedbe ezután, hogy mérlegek azok az Anyaszentegyház urának a kezében.

Ehhez még csak annyit, hogy olvasd el a II. Kir. 12. fejezetének legelőbb az első felét és akkor majd látni fogod, hogy az első templomperselyt azért helyezték el az Úr oltára mellé, hogy abba tegyenek bele minden pénzt, „amely Istennek szenteltetik: a megszámlálás pénzét, a személyek váltságának pénzét, mind pedig azt, amelyet kiki szabad akarátja szerint visz be az Úr házába”. (4. v.) Tehát minden kivetett és önkéntes „egyházi járulékot” reá kellett tenni a templompersely mérlegére, hogy az végeredményben a hívek egyházszeretetét és hűségét mérje le.

A templompersely mérlegén ennek a leméréséről lesz szó, a mi időnkben is, egyre inkább. Ahogy közeledünk az egyházi év vége felé, gondolj hát ilyen értelemben is megmérettetésedre.

II. Leméri a *reformáció mérlegén* is. Erre nemcsak azért kell gondolnunk, mert tegnap volt a reformáció emlékünnepe, hanem azért is, mert alapigénkből nyilvánvaló, hogy Krisztus urunk ott a jeruzsálemi templomban is, nemcsak a templompersely mérlegén mérte le a szegény özvegyasszonyt és a templom gazdag adakozóit, hanem valamilyen más mérlegen is. Csak így érthető meg a 43. v., melyben többre értékeli a szegény asszony kétfüllérnyi adományát, minden más adománynál. Világos ebből, hogy Jézus nemcsak az adományok nagyságát mérlegelte, hanem azt is, hogy ki mennyiből adta azt, amit adott? Így estek más elbírálás alá a gazdagok, akik mindnyájan az ő fölöslegükből adtak és az az özvegy, aki az egész vagyonát, mindenét, az utolsó fillérét is oda tudta adni.

Ha pedig elolvassuk a textusunkat megelőző három verset is, melyben Jézus a dicsőséghajhászó írástudókról beszél, kik szeretik a piacokon való köszöntéseket és a lakomákon a főhelyeket, kik színből hosszan imádkoznak ugyan, de az özvegyeknek házát föleméshetik, és ezzel együtt igyekszünk megérteni történetünket; akkor az is világossá lesz előttünk, hogy Jézus leméri a dolgoknak a legmélyebb összefüggéseit is. Lemérte ebben az esetben is, nemcsak az adomány nagyságát, nemcsak azt, hogy mennyiből adták, honnét vették, milyen úton jutottak hozzá, hanem nyugodtan mondhatjuk, hogy az adomány után lemérte magát az adakozót is. Annak a magatartását, annak a hitét.

A második mérlegen mindig ezt méri le Jézus: a hit gyümölcse-e a cselekedet? Azért is neveztem ezt a mérleget a reformáció mérlegének, mert hiszen az tett éles megkülönböztetést a hitből fakadó és az érdemszerző jócselekedetek, az igazi és az álkegyesség között. A mi Lutherünk volt az, aki világosan megírta a 95 tételben (27.): „Híváságos emberi beszéd, hogy mihelyt megcsörren a lábába dobott garas, a lélek azonnal fel a mennybe repül.” A gazdagok ezzel a tévhittel adakoztak, ezért voltak a nagy adományaik is értéktelenek. A szegény özvegy asszony adománya viszont annak a hitének volt a gyümölcse, hogy mindenével tartozik Annak, aki az ő bűnös szívét elfogadta és megtisztította. Ezért minősült jelentéktelen adománya, amit bizonyára csak szegyenkezve vesz elő és ad oda a perselybe, Jézus mérlegén a legjelentősebbnek.

Hogyan állsz te a magatartásoddal, a hiteddel?

Megütöd-e a mértéket a reformáció mérlegén is?

Érted, hogy miről van szó? Arról, hogy először hit kell és csak azután, csak abból folyóan cselekedetek. Arról, hogy először a szívedet kell ajándékolni adni az Istennek, hogy új szívet adjon helyette: tisztát, hálásat, hűségeset. Csak ez az új szív képes arra, hogy mindenét, az utolsó is odaadja, hálából, az ő jóltevő Urának. Istennek szentelt életről, az üdvösségedről van szó ennél a második megmértetésnél. És ez fontosabb dolog az egyházszeretetről és egyházhűségnél is. Minden nap gondod legyen rá, mert naponként megmértetted!

III. Leméri a *Biblia mérlegén* is. Aki figyelmesen elolvassa azt a szentírásbéli helyet, melyre történetünk sorai között utalás történik, melyet már említettem is, a 2. Kir. 12, 9-et, az előtt világossá lesz az is, hogy milyen komoly keretek között történt az adakozás ott a jeruzsálemi templomban.

A persely a leglátványosabb helyen volt elhelyezve, az oltár mellett, a bejárat felől. Papok teljesítettek mellette szolgálatot: „a templom küszöbének őrizői”. Ezek a papok nemcsak őrizték a persely-ládát, hanem ők töltötték bele a belépőktől átvett adományokat is. Sőt, az egyik bibliamagyarázó szerint, az adakozáskor mindenki hangosan bemondta adományának az összegét is.

Egy azonban bizonyos, az, hogy nem „suba alatt” történt az adakozás, hanem nagy templomi nyilvánosság előtt. Az biztos, hogy a jeruzsálemi templomban nem lehetett régi pénz, vagy ingombot tenni a perselybe. Lehetett adakozni csak látszából, de gúnyt űzni nem lehetett belőle. Ott az adakozás vallástétel volt! A mi szegény özvegyasszonyunké legalábbis igen szép vallástétel volt. Sokan tanulhattak és még ma is tanulhatnak belőle.

Tanulhatnak-e a te cselekedeteidből is?

Tanulhatnak-e az egész magatartásodból, megújult életedből?

Vallástétel-e az a te élő hitedről?

Ne feledd el, hogy Jézus egy ilyen mérlegen is, naponként leméri az életedet, hogy nem vagy-e adósa a felebarátnak?, gondod van-e annak az üdvösségére is? A Biblia fő helyén van megírva, vastag betűkkel: „Ha valaki vallást tesz rólam az emberek előtt, én is vallást teszek arról az én mennyei Atyám előtt.” (Ezért is neveztem ezt a harmadik mérleget a Biblia mérlegének.)

Még csak annyit: ma bibliavasárnap van. A reformáció ünnepe utáni vasárnapon minden évben megemlékezünk a Bibliáról, Istennek erről a drága ajándékáról és hálát adunk érte Őnéki. Adjunk érte hálát most is. Ez a mi hálánk pedig ne csak köszönő, szép szavakból álljon, hanem abból, hogy ezután örömezt hallgatjuk és olvassuk mi magunk is a Bibliát és mindent megteszünk azért, hogy másoknak is drága lelki-eledele lehessen. Hiszen ezzel vagyunk elsősorban adósok mind magunknak, mind pedig másoknak! Ámen.

Kutas Elek

A szószerki alapigék fordítása

Szth. u. 20. vas. Mt 19, 3–8

Farizeusok léptek hozzá. Próbára akarták tenni s megkérdezték tőle:

— Szabad-e az embernek akármért elbocsátani a feleségét?

— Nem olvastátok, hogy a Teremtő kezdettől fogva férfivá és nővé alkotta őket? — kezdte a választ Jézus, majd így folytatta: A férj tehát elhagyja atyját és anyját s feleségéhez ragaszkodik. Ketten egyé lesznek, oly annyira, hogy már nem is kettőről lehet szó, hanem csak egyről. Amit tehát Isten összekötött, azt ember ne válassa szét!

A farizeusok azonban nem érték be ennyivel.

— De akkor Mózes miért rendelkezett úgy, hogy el lehet válni, csak adjon válólevelet az ember?

— Azért engedte meg Mózes, hogy kiadjátok az útját a feleségeteknek, mert kérges a szívetek! De eredetileg nem így volt!

Szth. u. 21. vas. Mt 12. 46–50

Még beszélt a sokasághoz, amikor anyja és testvérei egyszer csak megjelentek kint és beszélni akartak vele. Valaki szólt neki:

— Anyád és testvéreid kint állnak. Beszélni szeretnének veled.

— Ki az én anyám és kik az én testvéreim? — fordult hozzá Jézus, majd tanítványai felé tárta karját.

— Nézd csak! Itt van az én anyám s itt a testvéreim! Mert aki mennyei Atyám akaratát cselekszi, az nekem fivérem, nővérem, anyám!

Szth. u. 22. vas. Lk 7, 36–50

Egy farizeus vendégségbe hívta. Ő be is tért a farizeus házába s a többiek közé telepedett.

Lakott abban a városban egy züllött nő. Ez, amikor megtudta, hogy Jézus a farizeus házában van, egy alabástrom szelence illatot olajat vitt oda magával, hátul a lábánál megállt és zokogni kezdett. Könnyei Jézus lábát öntözték: hajfűrtjeivel törölte le, csókolgatta és megkente az olajjal.

A vendéglátó farizeus erre így okoskodott: ha ez csakugyan próféta volna, tudná, ki és miféle ez a feslett nőszemély, aki érinti.

Ekkor Jézus megszólalt.

— Simon, volna néhány szavam hozzád.

— Mester, mondd! — készségeskedett amaz.

— Egy hitelezőnek két adósa volt. Az egyik ötszáz dénárral tartozott neki, a másik ötvennel. Egyik sem tudta azonban megadni, mire mindkettőnek elengedte a tartozását. Akkor hát melyik szereti őt jobban?

— Úgy gondolom, hogy az, amelyiknek többet engedett el!

— Nagyon helyes! — vette át ismét a szót Jézus, és az asszony felé intett.

— Látod ezt a nőt?! Házadba tértem, lábamnak vizet nem adott, de ő könnyeivel öntözte lábamat s tulajdon hajával törölte meg. Meg sem csókolta, ő pedig, mióta itt vagyok, a lábamat csókolgatja egyre.

Olajat sem kentél fejemre, ő meg lábamat kente meg finom illóolajjal. Így hát annyit mondok neked: ő sok bűnére nyert bocsánatot, ezért túl-
áradt szeretete — akinek pedig kevesebbet bocsátanak meg, az kevésbé szeret.

S ezzel az asszonyhoz fordult.

— Meg vannak bocsátva bűneid!

Ki ez, hogy bűnöket is megbocsáthat? — fogta el a vendégeket a néma döbbenet.

— Hited megmentett! — szólt Jézus a nőhöz. Eredj el békességgel!

Szth. u. 23. vas. Mk 12, 41—44

Leült a templompersellyel szemben s figyelte, hogyan vet bele pénzt a nép. Jónéhány gazdag sokat adott. Akkor egy koldusszegény özvegy jött és két fillért, azaz egy negyedpénzt dobott bele. Jézus erre magához szólította tanítványait.

— Bizony mondom néktek: ez a szegény özvegy bárki másnál többet vetett a perselybe. Mert itt mindenki a fölöslegéből adott, de ő: amije volt, nyomorúságos életének minden vagyonát adta oda!

Bodrog Miklós

OLTÁRI IMÁDSÁGOK

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 20. VASÁRNAP

Mt 19, 3–8.

Hálát adunk Néked, Istenünk, hogy jónak és szépnek teremtetted a világot, és nem engeded elhatalmasodni rajta a bűn romlását. Tisztítsd meg szívünket őszinte engedelmisségre, hogy bölcs rendelkezésedhez szabjuk életünket és megbecsüljük azokat, akiket mellénk adtál, Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

2. Pt 1, 19–21.

Áldunk Téged Úr Isten, hogy megbízható a Te szavad és biztosan építhetünk igédre. Világosítsd meg szívünket Szentlelkeddel, hogy éberren figyeljünk beszédedre, helyesen értsük akaratodat és örömmel teljesítjük parancsolataidat, Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 21. VASÁRNAP

Mt 12, 46–50.

Dicsérünk Téged, Úr Jézus Krisztus, hogy igazán engedelmes voltál: nemcsak hirdetted, hanem meg is cselekedted a mennyei Atya akaratát. Kérünk, hajlítsd a mi szívünket is cselekvő engedelmisségre, hogy egyek legyünk Veled most és örökké. Ámen.

Ef 5, 22–33.

Imádunk Téged, üdvözítő Jézusunk, hogy mindenek Ura és feje vagy, mégis szolgálni jöttél a világba, és saját testeddel és véreddel építetted egyházadat csupa szeretetből. Add, hogy mindennapi életünkben Reád tekintsünk, és vonakodás nélkül kövessük szereteted példáját. Ámen.

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 22. VASÁRNAP

Lk 7, 36–50.

Áldott légy, Úr Jézus, hogy nem taszítod el magadtól a bűnbeesetteket, mert minden bűnnél nagyobb a Te szereteted. Add nekünk a hit bátorságát, hogy Hozzád meneküljünk bűneinkkel, és megkapjuk Tőled a bűnbocsánat békességét. Ámen.

1. Tím 1, 8–19.

Boldogan magasztalunk Téged, irgalmas Jézusunk, hogy elhívtál minket országodba, pedig méltatlanok vagyunk szeretetedre. Sokasítsd meg rajtunk a Te kegyelmedet, hogy megtartsuk parancsolataidat, s élő hittel és jó lelkiismerettel szolgáljunk Néked. Ámen.

REFORMÁCIÓ ÜNNEPE

Lk 12, 32.

Áldunk és magasztalunk Téged, Úr Isten, hogy a múlandó világban a Te örök igédre építhetünk. Tekints a Te küzdő egyházadra, és adj nekünk igaz hitet, hogy szeretetben szolgáljunk a földön a Te akaratod szerint, és örököljük országodat a Te jótetszésed szerint. Ámen.

Rm 3, 28.

Hálát adunk Néked Istenünk, mennyei Atyánk, hogy irgalmas vagy a bűnös világhoz, és egyszülött Fiadat adtad érte engesztelő áldozatul. Ebressz bennünk élő hitet, hogy el ne bizakodjunk, hanem egyedül a Te irgalmadban reménykedjünk, Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

SZENTHÁROMSÁG UTÁN 23. VASÁRNAP

Mk 12, 41—44.

Úr Jézus Krisztus, aki mindent odaadtál értünk, hogy életünk és üdvösségünk legyen: szabadíts meg minket az anyagi javak szerelmétől, és tégy minket Hozzád hasonlónak, hogy mindenünkkel, amink csak van, készségesen szolgáljunk Néked és embertársainknak. Ámen.

Rm 13, 1—7.

Imádunk és magasztalunk Téged, Úr Isten, mert Tied minden hatalom, és Te adsz hatalmat a földi hatalmasságoknak, hogy szolgáljanak Néked. Adj nekünk élő hitet és alázatos szívet, hogy szentnek tekintsük a Te akaratodat, és őszintén engedelmeskedjünk azoknak, akiket fölénk rendeltél. Jézus Krisztus Urunk által. Ámen.

Pröhle Károly